

Carsten Schuerhoff

Å TA VARE PÅ SKAPERVERKET – FOKUSET PÅ EGET FORBRUK OG ET STØRRE ANS- VAR

En underøkelse av *Vår grønne menighet* i
Den norske kirke

KIFO Rapport 2023: 2

KIFO

INSTITUTT FOR
KIRKE-, RELIGIONS- OG LIVSSYNSFORSKNING

Carsten Schuerhoff

Å TA VARE PÅ SKAPERVERKET – FOKUSET PÅ EGET FORBRUK OG ET STØRRE ANSVAR

EN UNDERSØKELSE AV VÅR GRØNNE MENIGHET I DEN NORSKE KIRKE

KIFO Rapport 2023: 2

Rapporten er utgitt av

KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning

Øvre Slottsgate 2 B, 0157 Oslo

www.kifo.no

kifo@kifo.no

ISBN 978-82-92972-63-2

ISSN 0807-7517

FORORD

I denne rapporten presenteres resultater fra en undersøkelse av *Vår grønne menighet* som gjennom flere tiår har vært en bærebjelke i Den norske kirkes engasjement knyttet til klima- og miljøspørsmål. Undersøkelsen ble initiert og utarbeidet av KIFO i samarbeid med Kirkerådets sekretariat, og inngår som en del av samarbeidsavtalen inngått mellom Kirkerådet og KIFO i 2021. Det er KIFO som står faglig ansvarlig for gjennomføringen og rapporten.

En stor takk til referansegruppen som har gitt verdifulle innspill til utformingen, første tolkninger av resultatene og kommentert utkast til denne rapporten: Nora Antonsen, leder, Den norske kirkes ungdomsutvalg, Knut Edvard Larsen, seniorrådgiver for misjon og menighetsutvikling, Tunsberg bispedømmekontor, Hans-Jürgen Schorre, seniorrådgiver, seksjon for diakoni og samfunn, Kirkerådets sekretariat og Per Ivar Våje, seniorrådgiver, seksjon for diakoni og samfunn, Kirkerådets sekretariat.

Schorre og Våje har utover det bidratt med både praktisk tilrettelegging, kunnskap og engasjement fra mangeårig erfaring fra feltet. Takk for det!

Den 26. januar 2023 ble første resultater presentert i et webinar i regi av Kirkerådet, takk til Line Benedicte Kloster, frivillig i det grønne arbeidet i Søgne menighet, Lise Hjøberg Martinussen, sokneprest i Ranheim og Charlottenlund menighet, og Jan Christian Kielland, avdelingsdirektør, avdeling for kirkefag og økumenikk, Kirkerådets sekretariat, for nyttige kommentarer og innspill.

Takk til Netta Marie Rønningen og Ånund Brottveit for verdifulle kommentarer i slutfasen av prosjektet.

Last but not least: En takk til alle som har svart på surveyundersøkelsen, til alle som har sagt seg villig til å stille til et intervju og til alle som har delt sine erfaringer i et intervju.

Oslo, 30. mars 2023, International Day of Zero Waste

Carsten Schuerhoff

INNHold

FORORD	3
INNHold.....	5
TABELL- OG FIGURLISTE.....	6
1 INNLEDNING	7
1.1 BAKGRUNN	7
1.2 MOTIVASJONER OG FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	8
1.3 TIDLIGERE FORSKNING	9
2 METODE.....	15
2.1 SPØRREUNDERSØKELSEN	15
2.2 INTERVJUUNDERSØKELSEN.....	19
3 SPØRREUNDERSØKELSEN.....	21
3.1 VÅR GRØNNE MENIGHET SOM BY-FENOMEN	21
3.2 VÅR GRØNNE MENIGHET – TROFASTE TRAVERE OG NYTT ENGASJEMENT.....	22
3.3 VÅR GRØNNE MENIGHET – INITIATIVER OG MOTIVASJONER	24
3.4 VÅR GRØNNE MENIGHET – TILTAKENE.....	26
3.5 VÅR GRØNNE MENIGHET – NOEN PÅSTANDER.....	33
3.6 OPPFØLGING AV VÅR GRØNNE MENIGHET	34
3.7 VÅR GRØNNE MENIGHET – LITE INTERN KIRKELIG MOTSTAND, LITE SAMARBEID MED ANDRE.....	35
3.8 HVA BETYR «VÅR GRØNNE MENIGHET» FOR DEG?	37
3.9 OPPSUMMERING.....	38
4 INTERVJUUNDERSØKELSEN.....	41
4.1 PRESENTASJON AV INTERVJUENE	41
4.2 FØRSTE KOMMENTARER.....	51
5 NOEN FORELØPIGE KONKLUSJONER	53
5.1 TILBAKE TIL FORSKNINGSSPØRSMÅLENE	53
5.2 SPØRREUNDERSØKELSEN OG INTERVJUENE I LYS AV TIDLIGERE FORSKNING.....	54
5.3 FORVALTERMOTIVETS BAKSIDER.....	56
5.4 NOEN IMPULSER TIL DET VIDERE ARBEIDET MED VÅR GRØNNE MENIGHET	58
VEDLEGG	61
FRITEKSTFELTENE	61
LITTERATUR	75
SPØRRESKJEMA	77
INTERVJUGUIDE	83

TABELL- OG FIGURLISTE

Tabell 1 Antall «grønne menigheter» i 2011, i 2021 og i 2022	15
Tabell 2 Bispedømmevis fordeling av svarene	16
Tabell 3 Respondentenes verv/stilling	17
Tabell 4 Intervjuutvalg – stillingskategorier og verv	19
Tabell 5 Intervjuutvalg – bispedømmene.....	20
Tabell 6 Grønn gruppe, grønt utvalg	22
Tabell 7 <i>Vår grønne menighet</i> i diakoniplanen	23
Tabell 8 <i>Vår grønne menighet</i> i andre planer	23
Tabell 9 Initiativtakere.....	24
Tabell 10 Initiativtakere – fritekstfelt.....	25
Tabell 11 Motivasjoner bak initiativet til <i>Vår grønne menighet</i>	25
Tabell 12 De ansvarlige for valg av tiltak.....	26
Tabell 13 De ansvarlige for valg av tiltak – fritekstfelt	27
Tabell 14 Valgte tiltak.....	27
Tabell 15 Gruppering av egne tiltak	29
Tabell 16 <i>Vår grønne menighet</i> som viktig tema i arrangementer og tiltak	30
Tabell 17 Påstander om ordningen	33
Tabell 18 Ansvar for oppfølging	34
Tabell 19 Samarbeid med andre aktører.....	36
Tabell 20 Hva engasjementet rundt <i>Vår grønne menighet</i> betyr for den enkelte.....	38
 Figur 1 Tilknytning til menigheten.....	 17
Figur 2 Lengde på frivillig engasjement/ansettelse.....	18
Figur 3 Alder	19
Figur 4 Oversikt over intervjuene.....	20
Figur 5 Den geografiske fordelingen av svarmenighetene.....	21
Figur 6 Lengde på deltakelse i <i>Vår grønne menighet</i>	22
Figur 7 Bytte av tiltak.....	31
Figur 8 <i>Vår grønne menighet</i> som sak i menighetsrådet	32
Figur 9 Motstand fra eller vanskeligheter med kirkelige aktører.....	35

1 INNLEDNING

Innledningskapittelet skal – ved siden av å klargjøre motivasjonen, forskningsspørsmålene og metoden (1.2 og 1.4) – gi en kortfattet oversikt over både internasjonalt og nasjonalt kirkelig engasjement i møte med klimakrisen (1.1) og referere tidligere forskning som kan knyttes til det nasjonale engasjementet innenfor Den norske kirke (1.3). I disse avsnittene er siktemålet ikke å gi en fyllestgjørende oversikt, det er konseptet *Vår grønne menighet* som er fokus for alle disse fremstillingene.

1.1 BAKGRUNN

Den finske teologen Seppo Kjellberg skjelner to måter å møte skapelsen, skaperverk og også økologiske utfordringer på. Disse to tilnærmingsmåtene finnes ifølge ham ikke bare i kristendommen, men også i andre religioner. Noe skjematisk kan den ene betegnes som *økosentrisme* og den andre som *antroposentrisme*: «There is a monistic, cosmological tradition, pursuing the interrelation of all beings, and a dualistic, anthropocentric tradition which concentrates on reconciling the separated two, God and humanity» (Kjellberg 2000, 11).

Dette gir gjenklang, og minner om kritikken Lynn White allerede har poengtert tilbake i 1967:

Especially in its Western form, Christianity is the most anthropocentric religion the world has seen. [...] Man shares, in great measure, God's transcendence of nature. Christianity [...] not only established a dualism of man and nature but also insisted that it is God's will that man exploit nature for his proper ends. (White 1967)

Sitatet er nesten ikonisk, og er preget av oppbruddene som samlet sett forbindes med årstallet 1968. Dette har vekket kirkesamfunn verden over og konfrontert dem siden de fleste la vekt på nettopp en antroposentrisk forklarings- og tolkingsmodell.

I 1966 inviterte Kirkenes Verdensråds til World Conference on Church and Society «Christians in the Technical and Social Revolutions of Our Time» i Genève. I 1968 fulgte Kirkenes Verdensråds fjerde generalforsamling i Uppsala. Horisontene kan beskrives med stikkord som Biafra, Vietnam, borgerrettsbevegelser og ungdomsopprør. Kirkens Verdensråds sjette generalforsamling i 1983 (Vancouver) gikk inn for det som ble kalt konsiliær prosess, en gjensidig forpliktelse til *Justice, Peace and Integrity of Creation*. Denne ble virkelig igangsatt og skjøt fart med *World Convocation* i Seoul i 1990 (cf. Tomren 2019, 55–68 for en mer detaljert fremstilling).

Den norske kirke har vært en del av denne bevegelsen. Da Kirkemøtet i 2021 behandlet saken «Mer himmel på en truet jord – Den norske kirkes arbeid med klima, miljø og bærekraft mot 2030» (KM 15/2021) utgjorde arbeidet med saken og vedtaket om «Forbruk og rettferd» (KM 10/1996) helt klart et historisk bakteppe. Andre viktige saker i forbindelse med dette engasjementet er for eksempel og i utvalg «Vern om havet. Et prosjekt i kirkens engasjement for miljø og <forbruk og rettferd>» (KM 12/2003), «Truet liv – troens svar» (KM 4/2007) og det økumeniske samarbeidsprosjektet *Skaperverk og bærekraft* fra 2008–2016 (cf. KM 16/2017 og Tomren 2019 for en meget omfattende analyse av Den norske kirkes etter hvert mange saker, utredninger og vedtak).

Det som gjennomsyrrer dokumentene er at Den norske kirke er en stor aktør som a) skal svare på store, overordnede spørsmål og b) vil inspirere til konkrete handlinger. Med bakgrunn i en mangfoldig medlemsmasse må (de ledende organene i) Den norske kirke balansere de overordnede spørsmålene (hva er et godt liv?, hva er et riktig liv?), både globalt og regionalt, og samtidig svare på de lokale spørsmålene (hva skal *jeg* gjøre?). Kirkerådets behandling av saken «Mer himmel på en truet jord – Kirkerådets handlingsplan 2022–2024» (KR 9/2022) med over 30 vedtakspunkt anskueliggjør bredden og utfordringene knyttet til dette engasjementet på såående vis.

1.2 MOTIVASJONER OG FORSKNINGSSPØRSMÅL

Når det gjelder det lokale, det handlingsinspirerende, er utgivelsen av *Grønn kirkebok* i 1996 (Kirkens U-landsinformasjon 1996) et viktig momentum. Her ble det lagt fram et forslag på en handlingsplan som menighetene kunne bruke til å bli «grønn menighet». Inspirasjonen ble hentet fra heftet «Grønt kontor» utgitt av Miljøheimevernet og Naturvernforbundet. I gjenkjennelig form og etter mal fra *Grønn kirkebok* er en handlingsplan en viktig del av ordningen *Vår grønne menighet* også i dag.¹

Som vi allerede har sett ovenfor har kampen mot klima- og miljøkrisen vært gjenstand for mange og grundige saker i Den norske kirkes organer. Både Den norske kirkes egne planer, som *Plan for diakoni* (Den norske kirke 2020), hvor vern av skaperverket er et av fire kjernetemaer, og et stort samarbeidsprosjekt som *Skaperverk og bærekraft* (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016), understreker den fortsatte betydningen av konseptet *Vår grønne menighet*.

Samtidig er det iøynefallende at en helt siden starten i 1996 har lagt vekt på modning av konseptet og det har vært fokus på å øke motivasjonen til å bli del av konseptet. Konseptet er ikke en selvfølge og er ikke selvgående. Nettopp også derfor er det bemerkelsesverdig at det grunnleggende verktøyet, handlingsplanen, fortsatt er det samme. En revidering av konseptet i 2014 har ikke forandret på dette (Den norske kirke uten dato (b)). For å bli med i *Vår grønne menighet* er grunnlaget et skjema hvor det krysses av for tiltak som skal igangsettes og et vedtak i menighetsrådet som forplikter til disse tiltakene. Konkret må menighetsrådet velge 25 tiltak. Disse må dekke de følgende områdene: a) forankring i menigheten, b) gudstjenesteliv, c) diakoni, undervisning og misjon, d) informasjon og samarbeid, e) innkjøp, forbruk og avfall og f) energi, transport og reise. Fra hvert område må det velges minst to tiltak, til sammen er det listet 44 tiltak menighetsrådet kan velge mellom. Menighetsrådet kan dessuten velge sju egne tiltak. Tiltakene skal kunne ut i en handlingsplan som menighetsrådet vedtar. Har en så meldt seg som «grønn menighet» til Kirkerådet, kan menigheten registrere seg i en database hos Stiftelsen Miljøfyrtårn.²

¹ Handlingsplanen, som av Kirkerådets og Mellomkirkelig Råds sekretariat ble utformet som en plakat, ble i 1999 sendt ut til alle menigheter i Den norske kirke. Videre er det verdt å nevne at Kirkerådet og KA Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter/Norges Kirkevergelag rundt 2010 har utarbeidet bransjekriterier for kirkelige fellesråd i samarbeid med Stiftelsen Miljøfyrtårn.

² Selv om det grunnleggende verktøyet er det samme, skal det presiseres at tiltakene delvis har blitt forandret i 2014, slik er også tilfelle med de overordnede områdene. Områdene a) og d) er nye og områdene e) og f) ble til etter sammenslåing av tidligere områdebetegnelser. Nytt fra 2014 er også det spesifikke kravet om å velge minst to tiltak fra hvert område. Samarbeidet med Stiftelsen Miljøfyrtårn er også nytt siden 2014, dette innebærer blant annet en videreutvikling av de bransjekriteriene nevnt i forrige fotnote. Ifølge Kirkerådets sekretariat var en av tankene at hardcore-miljøtiltak for å redusere

Det er forskjellige interesser og motivasjoner knyttet til å se på *Vår grønne menighet* på nytt:

Overordnet er det å konstatere at klima- og miljøkrisen i dag fremstår som enda mer alvorlig enn for bare noen år tilbake. Det kreves stadig større engasjement – noe Den norske kirke som en stor sivilsamfunnsaktør har ønsket å inspirere til.

Utover det ligger den siste revideringen en god del år tilbake, det samme gjelder for evalueringer som ble foretatt i forbindelse med det nevnte prosjektet *Skaperverk og bærekraft*. Det som ble tydelig den gangen var at samarbeid med andre aktører ikke var veldig utbredt og at menighetene etterlyste mer støtte fra både bispedømmene og Kirkerådet. Dessuten ble det observert en klar skjevfordeling av «grønne menigheter» på landsbasis (1.3).

Videre vekker det interesse er at *Vår grønne menighet* står uforandret når det gjelder dess spesifikke form for (selv)ledelse og (selv)forpliktelse, nemlig en selvforpliktelse etter en avkrysning på et skjema.

Disse interessene og motivasjonene har ført til de følgende forskningsspørsmålene:

1. Hvordan beskriver mennesker involvert i «grønne menigheter» sine erfaringer med dette?
2. Opplevs konseptet *Vår grønne menighet* fortsatt som et dynamisk og attraktivt konsept for menigheter i Den norske kirke?
3. Hvilke faktorer som hindrer dynamikk i «grønne menigheter» kan identifiseres og hvilke av disse kan knyttes til hvordan *Vår grønne menighet* har blitt definert og begrunnet?
4. Hvilke samarbeidsrelasjoner, både til kirkelige og andre aktører, kan identifiseres?

1.3 TIDLIGERE FORSKNING

Som nevnt innledningsvis, så skal det presenteres tidligere forskning som har en direkte forbindelse til Den norske kirkes klima- og miljøengasjement; målsettingen er ikke å presentere økoteologiske konsepsjoner eller å gi en streng teologisk tolkning av den presenterte forskningen. Ledende for utvalget i dette avsnittet er nærheten til konseptet *Vår grønne menighet* og dets implisitte motivasjon til konkret handling.

Pål Ketil Botvar legger frem sin første rapport i 1998. Utgangspunktet er for Botvar «å prøve ut holdbarheten i den antakelse at tro er en viktig faktor bak mye av vår tids miljøengasjement» (Botvar 1998, 9). Innledningsvis peker han på at utviklingstrekk «i moderne religiøsitet tyder på at religion og natur igjen er i ferd med å bli tettere sammenvevd» (Botvar 1998, 16), samtidig som det «ikke lenger [er] menneskets samhandling med naturen gjennom arbeidet som er grunnlaget for denne religiøsiteten, men de naturerfaringer mennesker opplever i fritidssfæren og de fortolkninger naturen gis i den moderne mediakulturen» (Botvar 1998, 16). Og et kulturelt aspekt til nevnes av Botvar, «en nøyshomhetskultur blant store deler av det kristne lekfolket» (Botvar 1998, 17), for en «pietistisk orientert etikk kan også tenkes å ha en positiv innvirkning ikke minst på konkret forbrukeratferd» (Botvar 1998, 17). Botvar støtter seg på et bredt datagrunnlag fra to spørreundersøkelser. Den første

egne utslipp skulle skyves over til de kirkelige fellesrådene som har ansvar og myndighet når det gjelder bygning og økonomiske forhold. Menighetene fikk, så er tanken videre, mer fokus på det holdningsskapende arbeidet, forankring i planer og vedtak, samarbeid med andre samt en understrekning av at hele menigheten skal involveres i arbeidet.

er nasjonal og omfatter hele befolkningen, Norsk Monitor 1993–1996, den andre er internasjonal, International Social Survey Programme/Attitudes towards the Environment 1993 (Botvar 1998, 21). Og forbundet med grunnlaget i datamaterialet og tidligere undersøkelsene er en viktig hypotese at «kjønn, alder, bosted, utdanningsnivå og politisk tilhørighet har innvirkning på natursyn og miljøengasjement» (Botvar 1998, 23). Dette utmyntes med tanke på forholdet mellom by og land hvor det å bo på landet knyttes til et nytteperspektiv, mens byen forbindes med «abstrakte, intellektuelle perspektiver på natur og miljø» (Botvar 1998, 23). Botvar konstaterer at det innenfor Den norske kirkes «råds- og embetsstruktur har vært relativt liten motstand mot at kirkens offisielle organer engasjerer seg i miljøspørsmål» (Botvar 1998, 28) og at «uttalelser om miljøvern har vanligvis vært koblet sammen med temaer som materialisme/forbruk, global fordeling og u-landenes situasjon» (Botvar 1998, 29). Noen konkrete observasjoner skal nevnes fra undersøkelsen:

Det er generelt sett en tendens til at miljøvernengasjementet øker med grad av religiøs aktivitet. [...] Viljen til å ofre noe for å bedre miljøet [...] som vi finner hos de kirkeaktive, kan muligens forklares med den nøydsomhetskultur og generelle etiske bevissthet som preger mange religiøst aktive. [...] de kirkeaktive [går] i større grad enn andre [...] inn for politiske inngrep for å bøte på miljøproblemene. (Botvar 1998, 34)

I tråd med hans hypotese finner Botvar dette bildet blant de kirkeaktive:

Kvinner er mer miljøorienterte enn menn, byfolk mer enn de som bor på landsbygda, og de høyt utdannede er mer miljøorienterte enn de med lavere utdanning. [...] De yngre uttrykker sterkere støtte til politiske miljøtiltak. De eldre er mer villige til å gjøre forsakelser på det personlige plan til beste for miljøet. (Botvar 1998, 38)

Når det gjelder teologiske begrunnelsesmønstre, så finner Botvar en harmoniserende tendens: «En kan resonnerer slik at de kirkeaktive i sine svar ønsker å kombinere de to elementene [dominans og forvaltertanken] slik den kristne forkynnelsen gjennom tidene har forsøkt å harmonisere denne innebygde dobbeltheten i bibeltekstene» (Botvar 1998, 43). Generelt sett, og det er bemerkelsesverdig, har det «vært en svak dalende interesse for miljøsaken utover 1990-tallet, [mens] [...] interessen [har] økt noe blant de kirkelig aktive» (Botvar 1998, 47–48). For Botvar er det utslagsgivende «verdier knyttet til nøydsomhet, anti-materialisme og samfunnsmoral», disse «har paralleller i forrige århundres vekkelsesbevegelser» (Botvar 1998, 61 og 62). Undersøkelsene kan ifølge Botvar «sees som en indikasjon på at integreringen av miljøperspektiver i kirkelig ideologi og forkynnelse har hatt en virkning på grasrotplan. Engasjementet har også hatt politiske virkninger» (Botvar 1998, 93). Utfordrende er at engasjementet «i liten grad er ideologisk/miljøteologisk motivert» (Botvar 1998, 93): «Dersom verdiarven fra pietistiske vekkelse [...] skulle bli svekket, smuldrer noe av fundamentet for det kirkelige miljøengasjementet bort» (Botvar 1998, 93). Det krever «å bygge ut den teologiske plattformen», for det er «et spørsmål om det i det lange løp holder å vise til ideen om «forvalteransvar» og trekke fram hyrde-metaforen» (Botvar 1998, 93), og som «et første skritt må kirken ta et oppgjør med de elementene i tradisjonell kristen teologi som leder til en uheldig antroposentrisme» (Botvar 1998, 95).

Botvar følger opp denne rapporten med en rapport i 2001. Denne skriver han som underlag til saksbehandlingen på Kirkemøtet 2001 (KM 11/2001). Grunnlaget for rapporten er en undersøkelse gjennomført av International Social Survey Programme/Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste høsten 2000 som Botvar kan sammenligne med en lignende undersøkelse fra 1993 som han også hadde brukt i 1998 (Botvar 2001, 4). Oppsiktsvekkende er at Botvar nå kan se at, i motsetning til

befolkningen ellers, «de kirkeaktive er blitt *mer* miljøorientert fram mot årtusenskiftet», og han knytter dette til «de mange vedtak og forslag som har kommet på dette feltet fra ledende organer i Den norske kirke» (Botvar 2001, 12). Han korrigerer også egne funn fra 1998 hvor det «ikke [var] den kirkelige tilknytningen eller aktiviteten i seg selv, men de allmenne verdiene som disse miljøene stod for som bidro til at de fremstod som mer miljøbevisste som folk flest». Nå er det slik at han kan «slå fast at kirkelig aktivitet har en selvstendig effekt på miljøengasjementet», det er «de som oppgir at de har en sikker og fast gudstro, som har det sterkeste miljøengasjementet» (Botvar 2001, 13, 14 og 15). Igjen understreker Botvar at det «er nærliggende i noen grad å knytte denne endringen til Kirkemøtets behandling av miljøspørsmål i 1996, den pressedekningen det medførte og de tiltakene som den gang ble satt i gang innenfor kirken» (Botvar 2001, 16).

Prosjektet Skaperverk og bærekraft varte fra 2008 til 2016, det var et samarbeidsprosjekt mellom Norges Kristne Råd, Kirkens Nødhjelp og Den norske kirke og samarbeidet fokuserte på «at vår livsstil bidrar til å ødelegge Guds skaperverk og gjøre livet enda vanskeligere for verdens fattigste» (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 4; cf. KM 4/2007 og Tomren 2019, 262–269). I forbindelse med prosjektet ble det foretatt to spørreundersøkelser, en i 2011 og en i 2016. Resultater fra disse tas opp blant de følgende og meget kortfattede kommentarer til prosjektet. Undersøkelsen i 2011 viste at samarbeid «med andre menigheter, bispedømmene, lokale lag og foreninger, og lokale beslutningstakere [...] ikke [var] spesielt sterkt», at det var «et ønske om at bispedømmene/Kirkerådet gir hjelp, støtte og påtrykk» (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 26). Undersøkelsen ved avslutningen av prosjektet viser noe av det samme; begrepet *Klimarettferdighet* er lite kjent, samarbeid «med miljøorganisasjoner er svært lite utbredt» (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 31) og det bemerkes «at prosjektet ikke har funnet gode arbeidsformer til å nå ut og involvere [de regionale] ressursgruppene» (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 38). Samtidig er det en tydelig økning i menigheter tilsluttet *Vår grønne menighet*, Skaperverkets dag er innarbeidet i et flertall av menigheter, og de fleste menigheter i Den norske kirke har en diakoniplan som nevner vern av Skaperverket og at misjonsorganisasjonene er viktige samarbeidspartnere for et flertall av menighetene (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 13, 31 og 33). Med det innledende og grunnleggende samarbeidsfokus er forvalteransvaret allerede nevnt. Denne er styrende både for prosjektet og det teologiske grunnlagsdokumentet, som også nevner hyrdemotivet (Prosjekt Skaperverk og bærekraft 2016, 11, 22 og 38; Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2014, 4, 6–7 og 11).

Det skal pekes på tre nyere bidrag som ikke sikter direkte mot det lokale menighetsnivået, men som samtidig er med på å gi viktig bakgrunnsinformasjon. Det første bidrag er Tom Sverre Tomrens undersøkelse av alle uttalelser, saksdokumenter og vedtak i Den norske kirke knyttet til miljø, natur og bærekraft fra perioden 1969 til 2019; dette er en omfangsrik avhandling hvor det her bare skal dras frem noen få observasjoner for disse er med på å klargjøre *kirkeledelsens* fokusområder og strategiske målsettinger. Det andre bidraget er Einar Tjelles tekst som har som mål å påpeke at Den norske kirkes engasjement ikke alene kan beskrives gjennom sakspapirer og vedtak. Er han ikke opptatt av det lokale nivået, så peker han likevel på initiativer og påvirkningsarbeid som presumptivt skal/kan stimulere og inspirere lokale forhold. Det siste bidraget er Hans Morten Haugens undersøkelse blant både kirkelige og ikke-kirkelige informanter. Han undersøker rekkevidden av Den norske kirkes kommunikasjon som gir interessante perspektiver på det lokale nivået.

Tomren tydeliggjør at forvaltermotivet gjennomsyrrer mange av dokumentene i Den norske kirke, og han sier at «i D[en] n[orske] k[irke] har forvaltermotivet vore ein suksess. Det er mellom dei mest

brukte økoteologiske motiva» (Tomren 2019, 289). Under henvisning til Bo Brander påpeker han at «det rettar tanken meir mot det som skal gjerast, enn mot det som er» (Tomren 2019, 289). I tråd med dette skriver Tomren: «Alle fråsegnene endar med utsegner om kva nokon bør gjera. [...] Forvaltarmotivet har bidrege med å gi kyrkjene ein teologisk forklaringsmodell som legitimerer at Bispemøtet og Kyrkjemøtet kjem med etiske utsegner om miljøproblema» (Tomren 2019, 289). Hans kritikk formulerer han i tre punkter:

For det fyrste handlar ikkje forvaltarmotivet om mennesket sin omgang med naturen, men om forvaltning av nådegåver og materielle verdiar. For det andre har motivet økonomiske konnotasjonar som lett fører til eit instrumentelt natursyn. For det tredje er menneskeætta si rolle for stor i høve til mennesket sin plass i dei økosystema og med tanke på menneska si evne til å føresjå dei økologiske følgjene av åtferda si. (Tomren 2019, 290)

Hans egen profilering skjer med hjelp av inkarnasjonsmotivet som Tomren finner spor av og inspirasjon til i internasjonale økoteologiske diskurser (Tomren 2019, 305–307). Uten at Tomren eksplisiterer dette, så er hans overbevisning

at inkarnasjonen tolka i lys av økoteologisk innsikt vil kunne medverke til meir sakral naturforståing og meir naturvend teologi. Noko som samla sett kan føre til meir og sterkare miljøengasjementet hjå kristne. Eg er òg overtydd om at ein kristosentrisk økoteologi høver særleg godt i kommunikasjon med den gruppa som Kyrkjemøtet og Bispemøtet har størst påverknad på, nemleg dei truande kyrkjeaktive. (Botvar 2019, 308)

Tjelle skriver med direkte henvisning til Tomren. Kritikken går utpå at Tomren analyser sakspapirer og vedtak. Men, så påpeker Tjelle, «som grunnlag for å trekke konklusjoner på hvordan Den norske kirke arbeider på miljø- og klimaområdet, og hvordan den eventuelt har fått politisk gjennomslag, er ikke en slik tilnærming tilstrekkelig» (Tjelle 2020, 412). Tjelle understreker at offisielle «uttalelser [...] har det blitt færre av [...], rett og slett fordi det har en begrenset verdi. [...] Strategien har heller vært et strategisk påvirknings- og nettverksarbeid og en bredere tilnærming til et komplekst felt (Tjelle 2020, 412). I tråd med dette nevner Tjelle, under overskriften breddemobilisering, Kirkens Nødhjelp, Changemaker, Klimavalgalliansen, samarbeid med Framtiden i våre hender, klimapilegrim, mobilisering foran klimatoppmøter og revisjoner av både Plan for diakoni og Plan for trosopplæring (Tjelle 2020, 412–413). Han viser til interreligiøst klimasamarbeid og han understreker ungdommenes rolle, det er deres engasjement som har ført til at vedtak «har blitt djevere og grønn praksis skjerpet» (Tjelle 2020, 414). Tjelle er opptatt av at det skjer mye påvirkningsarbeid bak kulissene. Han nevner en rekke enkeltpersoner, og kommer innom kampen mot tjæresanden hvor Statoil var involvert i Canada, og viser til den tette sammenhengen mellom klima- og miljøengasjementet og kampen for urfolksrettigheter, samt at han nevner aksjoner og påvirkning knyttet til oljefondet, regnskogen og et fokus på bærekraftsmålene (Tjelle 2020, 415–417). Interessant er avslutningen, for denne tilkjennegir en kjent teologisk argumentasjonslinje:

Samarbeid på tvers av religioner og organisasjoner vil bare bli viktigere. At vi *sammen* har fått på plass avtaler og endringer i årene som er gått, bør ikke føre til annet enn en forsterket innsats for Moder Jord og *alle* Guds skapninger. (Tjelle 2020, 418)

Haugen er interessert i hvordan Den norske kirkes kommunikasjon rundt klima- og miljøspørsmål er tatt i mot og forstått, både *internt* og *eksternt*. Haugen «intervjuet 18 norske ledere, og ba dem også om å fylle ut et lite spørreskjema i løpet av intervjuene. Lederne representerte fire segmenter av det

norske samfunnet: næringsliv, ungdomspartier, miljøorganisasjoner og Den norske kirke»³ (Haugen 2021, 234). Det er et interessant funn som skal trekkes frem. De kirkeinterne informantene understreker forvaltertanken og gudsfrykt og nøysomhet, samtidig kunne disse informantene også påpeke «at Den norske kirke kommuniserer for lite og for svakt om klimautfordringene, og ikke i tilstrekkelig grad omsetter ord til handling» (Haugen 2021, 244). Og i forlengelsen av dette skriver Haugen:

Forvalteransvar og Grønn kirke får en høyere score blant de ikke-kirkelige informantene sammenlignet med de kirkelige informantene. [...] Kirkens informanter rangerer også Bærekraftig liv og vern om skaperverket relativt lavt. [...] En forklaring kan være at Forvalteransvar og vern om skaperverket kan assosieres med det en av disse informantene beskrev som «myk» kommunikasjon [...]. Den lave oppslutningen om konseptet Grønn kirke kan skyldes at dette er blitt et noe «utslitt» begrep blant ledere i Den norske kirke, men har større appell utad. (Haugen 2021, 246)

Bildet Haugen viser er sammensatt. Kommunikasjonen og de teologiske begrunnelsesmønstrene i Den norske kirke oppfattes som for svakt av flere av de kirkelige informantene. Flere bifaller at Den norske kirke burde spille en – også politisk – rolle. Den norske kirke er anerkjent, men noen ganger lite kjent. Haugen konkretiserer det ikke, men det virker som om dette fører til at *Vår grønne menighet* fremstår som for lite handlingsrettet og «utslitt» (Haugen 2021, 244 og 246). Derimot betegner Haugen begrepet *Klimarettferdighet* som et godt grep, Den norske kirke «har lyktes i å finne et språk med bred appell» (Haugen 2021, 248; cf. Haugen 2021, 246–247). To utfordringer skal nevnes avslutningsvis. På bakgrunn av det informantene som ikke tilhører Den norske kirke ytrer mener Haugen at Den norske kirke «må legge vekt på det helhetlige, langsiktige, globale og presserende – ikke bare det pragmatiske» (Haugen 2021, 248), og han trekker frem informantene fra næringslivet som «spurte om beslutningstakere i Den norske kirke har tilstrekkelig kunnskap og kompetanse på området som omhandler global energiforsyning og -behov» (Haugen 2021, 248).

Kort oppsummering: Disse korte innblikkene er et verdifullt bakteppe for prosjektets analyser av det nå innsamlede empiriske materialet. Resultatene fra undersøkelsene Botvar og Prosjektet Skaperverk og bærekraft presenterer er nyttige siden de gir muligheter til sammenligning og det både over et lengre og et mer avgrenset tidsrom. Samtidig vil de overordnede perspektivene som ikke direkte er knyttet til menighetsnivået (Tomren, Tjelle, Haugen) utfylle bildet og vil gjøre det mulig å sette prosjektets empiriske materiale inn i større sammenhenger.

³ Denne og alle følgende oversettelsene er mine.

2 METODE

Prosjektet bygger både på en kvantitativ spørreundersøkelse og kvalitative intervjuer gjennomført parallelt med spørreundersøkelsen. Gjennomføringen av undersøkelsene ble vurdert og godkjent av Sikt Kunnskapssektorens tjenesteleverandør (meldeskjema 853 656). Undersøkelsene og utvalget til disse presenteres kort i dette kapittelet.

2.1 SPØRREUNDERSØKELSEN

Den kvantitative spørreundersøkelsen ble utformet med verktøyet *Questback* og distribuert til alle «grønne menigheter» i Den norske kirke på e-post. E-postene ble fortrinnsvis sendt til menighetenes kontaktpersoner for *Vår grønne menighet*. I noen tilfeller ble e-posten (også) sendt til menighetsrådslederen. I all hovedsak ble e-postene sendt til ansatte eller kontoret; hver menighet har i alle fall fått minst én e-post til enten en av de ansatte (fortrinnsvis daglig leder (eller tilsvarende) eller sokneprest) eller til kontoradressen. En usikkerhetsfaktor var registreringen av menighetene tilsluttet *Vår grønne menighet*. Registreringene ført opp på Den norske kirkes nettside (Den norske kirke 2022b) samsvarte ikke med lister og oversikter som ble tilgjengeliggjort fra bispedømmekontorene, om slike overhodet fantes. Et annet moment som spiller inn er at ikke alle menighetsfusjoner ser ut til å ha blitt fanget opp, i noen tilfeller er også bispedømmegrenser blitt forandret.

For å kunne danne et bilde om utgangspunktet for dette prosjektet listes her antall menigheter tilsluttet *Vår grønne menighet* i både 2011 og i 2021. Alle bispedømmer kan vise til en økning av menigheter tilsluttet *Vår grønne menighet* (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 33–34). Samtidig er både tilslutningen og den geografiske fordelingen veldig ujevn.

Tabell 1 Antall «grønne menigheter» i 2011, i 2021 og i 2022

Bispedømme	menigheter (2021)	«grønne menigheter» (2011)	«grønne menigheter» (2021)	«grønne menigheter» (2022)
Oslo	66	29 (38 %)	50 (76 %)	50
Borg	109	39 (33 %)	73 (67 %)	74
Tunsberg	100	26 (23 %)	45 (45 %)	47
Stavanger	90	24 (26 %)	40 (44 %)	41
Sør-Hålogaland	83	21 (23 %)	36 (43 %)	36
Hamar	162	25 (15 %)	52 (32 %)	52
Nidaros	120	8 (6 %)	26 (22 %)	28
Bjørgvin	176	20 (11 %)	38 (21 %)	38
Agder og Telemark	110	15 (11 %)	21 (+1) (19 %)	24
Nord-Hålogaland	63	2 (3 %)	12 (19 %)	12
Møre	95	4 (4 %)	17 (18 %)	19
Totalt	1 174	213 (17 %)	(410+1=) 411 (35 %)	421 (36 %)

Kilde: E-post (10.5.2022) fra Per Ivar Våje (seniorrådgiver, Kirkerådets sekretariat); det var 411 «grønne menigheter» i 2021, selv om antallet i tabellen er 410. Den siste menigheten manglet per april 2022 godkjenningen i menighetsrådet.

Ved første svarfrist (6.5.2022) kom det inn 82 svar (20 % av alle «grønne menigheter») på spørreundersøkelsen. Det ble da – av referansegruppen – tatt initiativ til å sende spørreundersøkelsen ut på nytt. Ved andre svarfrist (1.12.2022) hadde antall svar økt til 103 svar (25 %). Også denne andre svarfristen ble utsatt, ved tredje og siste svarfrist (14.12.2022) forelå til sammen 112 svar (27 %). I tabellarisk form ser dette ut slik:

Tabell 2 Bispedømmevis fordeling av svarene

Bispedømme	%-andel svar av totalt antall menigheter	svarantall	antall «grønne menigheter»	%-andel svar av «grønne menigheter»
Oslo	18 % 21 % 20 %	15 22 22	50	30 % 44 % 44 %
Borg	17 % 18 % 18 %	14 19 20	73	19 % 26 % 27 %
Tunsberg	17 % 14 % 13 %	14 14 15	45	31 % 31 % 33 %
Hamar	13 % 12 % 11 %	11 12 12	52	21 % 23 % 23 %
Stavanger	7 % 10 % 9 %	6 10 10	38	15 % 26 % 26 %
Nidaros	8 % 7 % 7 %	7 7 8	26	27 % 27 % 31 %
Bjørgvin	8 % 7 % 12 %	7 7 13	40	18 % 18 % 33 %
Sør-Hålogaland	5 % 6 % 5 %	4 6 6	36	11 % 17 % 17 %
Møre	2 % 3 % 4 %	2 3 4	17	11 % 18 % 24 %
Nord-Hålogaland	2 % 2 % 2 %	2 2 2	12	17 % 17 % 17 %
Agder og Telemark	1 % 1 % 1 %	1 1 1	21	5 % 5 % 5 %

Kilde: Utarbeidet på grunnlag av Spørsmål 5: Hvilket bispedømme tilhører menigheten?

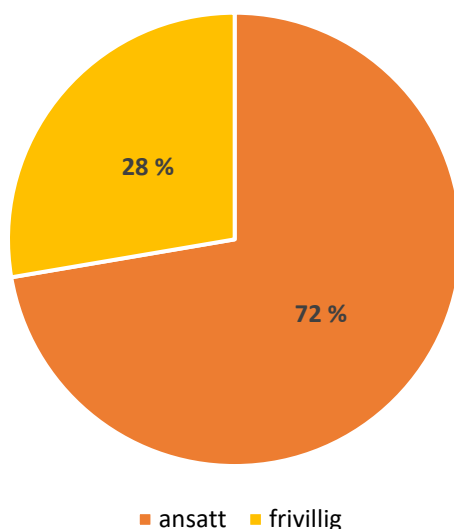
Bispedømmene markert gult er de med høyest svarprosent. Deretter følger bispedømmene markert med grønt. I bispedømmene som er markert med grønt er det over ti «grønne menigheter» som har svart. I bispedømmene som ikke er markert med fargekoder har under ti menigheter besvart spørreundersøkelsen. Selv om det for eksempel er en svarprosent på 24 i Møre, er det kun fire menigheter som har besvart undersøkelsen.

Oslo, Borg og Tunsberg står for 51 % av svarene i spørreundersøkelsen. Bjørgvin, Hamar og Stavanger står for 31 % av svarene, mens Nidaros, Sør-Hålogaland, Møre, Nord-Hålogaland og Agder og Telemark står samlet sett for 19 % av svarene.

For bispedømmene som er nevnt sist ser det ikke ut som om de utvidede svarfristene har hatt noen betydning. Ved andre og tredje utvidelse av svarfristen gikk henvendelsene til menigheten via bispedømmekontorene; det lyktes dog ikke å engasjere menighetene til å sende inn et svar. Siden alle bispedømmekontorene har fått de samme henvendelsene, kan dette tyde på at det regionale nivået er et avgjørende ledd. Svarprosenten er høyest i de bispedømmene som kunne vise til oppdaterte kontaktlister og det er, om enn ikke utelukkende, i disse bispedømmene at svarprosenten gikk opp etter de gjentatte henvendelsene.

Hvem har så svart på vegne av menighetene? – Et første overblikk fås her:

Figur 1 Tilknytning til menigheten

Kilde: Spørsmål 1: Tilknytning til menigheten (N=112)

Dette kan så spesifiseres:

Tabell 3 Respondentenes verv/stilling

Hvilket verv eller hvilken stilling har du?	
diakon	38 %
annen stilling, annet verv, spesifiser:	21 %
grønn kontaktperson	18 %
prest	13 %
menighetsrådsleder eller -nestleder	11 %
medlem i grønn gruppe, grønt utvalg e.l.	11 %
menighetsrådsmedlem	9 %
medlem i diakoniutvalg	7 %
kirkemusiker	2 %
kirketjener	1 %
kateket/menighetspedagog	0 %

Kilde: Spørsmål 2: Hvilket verv eller hvilken stilling har du? (N=112)

At det er mange diakoner som har svart, kan neppe overraske. Diakonene er, gjennom *Plan for diakoni*, forpliktet til å arbeide med tematikken (Den norske kirke 2020). Selv om det tas høyde for at diakonen også kan være grønn kontaktperson, så er det likevel verdt å notere at 18 % oppgir å være grønn kontaktperson, de grønne kontaktpersonene utgjør en ikke ubetydelig gruppe.

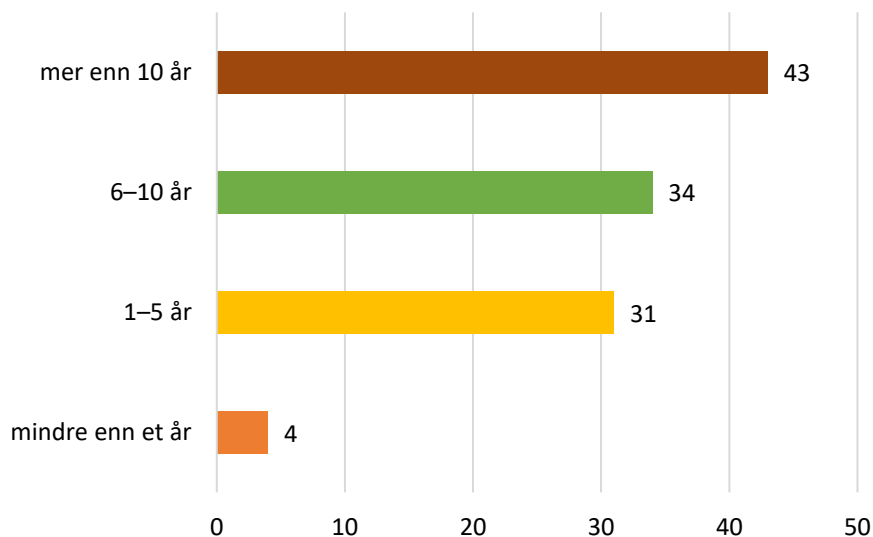
Det er 23 respondenter som skriver utfyllende svar om hvilket verv eller hvilken stilling de har. Delt opp etter stillingskategorier fordeler disse seg slik: åtte er daglig ledere, seks er kirkeverger, tre er administrative ledere, to er saksbehandlere/konsulenter, én er klokkervikar, én er menighetsforvalter, én er kirkegårdsarbeider og én er diakonimedarbeider.

Det er interessant at det er så mange administrativt tilsatte som svarer. Det kan bety at en spørreundersøkelse oppfattes som en henvendelse som kan kvitteres ut administrativt. Det kan kanskje være med på å forklare at svarprosenten er høyere i by-pregede menigheter, og at det er her de administrative ressursene finnes. Det kan dog også bety at de administrativt tilsatte spiller (eller: har) en nøkkelrolle (cf. Tabell 10).

Ut fra en menighetshverdag er det ikke overraskende at kirkemusikere, kateketer og menighetspedagoger ikke er involvert i svarprosessen. Diakonene er – via Den norske kirkes planer og gjerne gjennom stillingsinstrukser – ansvarlige for menighetens grønne engasjement. Andre ansatte kan derfor ha blitt usynliggjort. Samtidig er kirkemusikernes, kateketens og menighetspedagogenes mer generelle usynlighet i undersøkelsen dog bemerkelsesverdig, nettopp fordi *Vår grønne menighet* tilskrives potensiale både med tanke på barne- og ungdomsarbeidet og med tanke på mulighetene konseptet gir innenfor gudstjenestelivet (cf. Tabell 17).

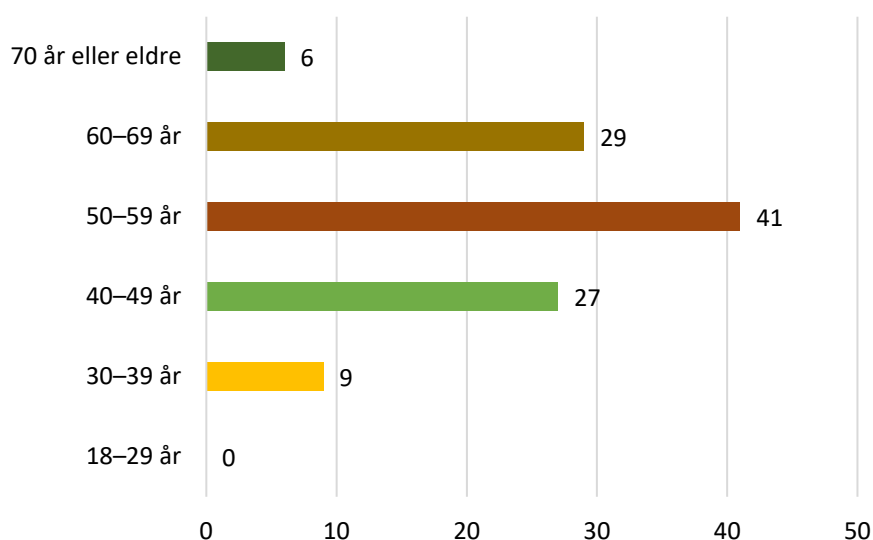
De neste to figurene sees under ett:

Figur 2 Lengde på frivillig engasjement/ansettelse

Kilde: Spørsmål 3: Hvor lenge har du vært frivillig/ansatt i menigheten? (N=112)

Figur 3 Alder

Kilde: Spørsmål 4: Hvor gammel er du? (N=112)

Folk har vært frivillig eller ansatt en god stund, 77 har vært frivillig eller ansatt i over seks år, og jevnt over er de som svarer godt voksne. Tallene overrasker ikke og er gjenkjennelige, de representerer også en stabilitet i engasjementet.

Samtidig kan dette knyttes til et mer overordnet generasjonsspørsmål; hvem driver arbeidet med *Vår grønne menighet*? – Forbundet med dette kan en så lure på hva det kan ha av betydning for spørsmålet etter hvem som blir dratt med i arbeidet og om dette også kan tyde på at sammensettingen av råd og utvalg kan være med på å hemme et bredere (også: yngre) engasjement. Dette nevnes som en betenkning, dog uten at dette kan eller vil besvares her (cf. Figur 6).

2.2 INTERVJUUNDERSØKELSEN

Ved slutten av spørreundersøkelsen ble det åpnet for at en kunne melde interesse for å delta i et oppfølgende intervju. Til sammen valgte 38 respondenter å svare bekreftende på det. Det tyder på en sterk interesse for prosjektets tematikk. Det ble gjennomført ni intervjuer. Utvalgsriteriene var i all hovedsak stillingskategori/frivillig verv (grønn kontaktperson) og geografi (både bispedømme, byland, menighetsstørrelse). Det følger først en oversikt over fordelingen på stillingskategorier og verv:

Tabell 4 Intervjuutvalg – stillingskategorier og verv

Stilling	
diakon	3
prest	1
administrativ stilling	2
grønn kontaktperson (frivillig)	2
ekspert (frivillig)	1

Den geografiske fordelingen er slik:

Tabell 5 Intervjuutvalg – bispedømmene

Bispedømme	
Tunsberg	1
Borg	2
Oslo	1
Hamar	2
Bjørgvin	1
Nidaros	1
Sør-Halogaland	1

Intervjuene gir detaljerte skildringer om opplevelsene med og motivasjonene til å være med i ordningen *Vår grønne menighet*, samtidig som intervjuene også ga anledning til å belyse de mer utfordrende og krevende sidene ved ordningen. Intervjuene viste seg å være et godt supplement til spørreundersøkelsen og kanskje særlig til fritekstfeltenes fordypning.

I alt har jeg ført ni intervjuer i juni og i august 2022, bortsett fra ett, er alle intervjuer ført på Teams. Det ble brukt en enkel intervjuguide og jeg har tatt notater underveis; alle intervjuer ble anonymisert, alle navnene er pseudonymer. Et intervju presenteres ikke; i dette tilfellet kunne anonymiteten ikke sikres. Samtidig er det å konstatere at, selv om det var en veldig interessant samtale, intervjuet ikke førte til resultater eller funn som ikke er tematisert eller diskutert andre steder.

En enkel oversikt over de intervjuene som presenteres ser ut som følger:

Figur 4 Oversikt over intervjuene

3 SPØRREUNDERSØKELSEN

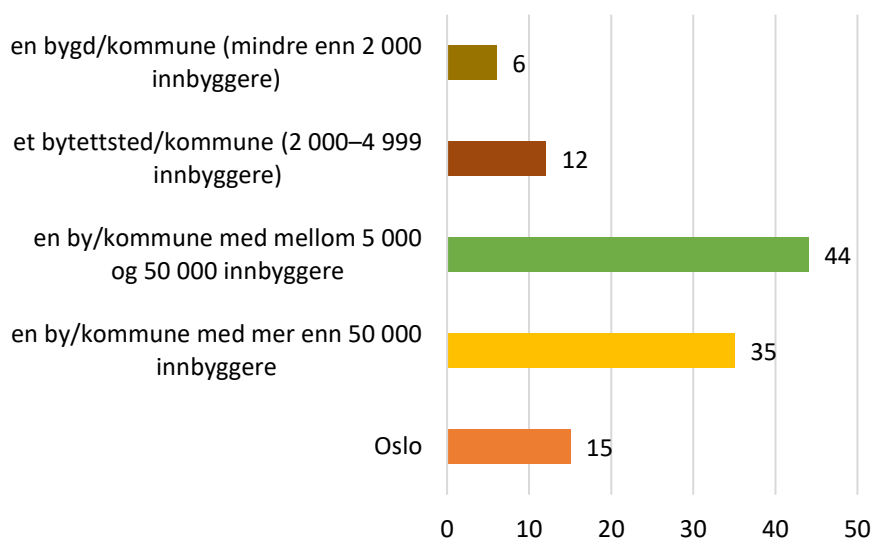
I dette kapittelet skal det ses på menighetene som er del av *Vår grønne menighet*. Ledene er blant annet følgende spørsmål: Hvor ligger menighetene, hvor lenge har de vært med i ordningen og hvordan følges ordningen opp i menighetens planverktøy, hvem tok initiativet til dette, hvilke motivasjoner kan det pekes på og hvilke tiltak gjennomføres? Videre skal det ses på hva *Vår grønne menighet* betyr for den enkelte.

Ved hjelp av disse spørsmålene er det mulig å nærme seg mulige svar på forskningsspørsmålene (1.2). Svarene på spørreundersøkelsen gir gode innblikk i dynamikken og attraktiviteten til *Vår grønne menighet*, kan være med på å identifisere faktorer som fremme og hindrer dynamikk og utvikling i menighetene. De kan også peke på mulige samarbeidsrelasjoner og gir viktige innblikk i personlige vurderinger og i personlig engasjement.

3.1 VÅR GRØNNE MENIGHET SOM BY-FENOMEN

I dette avsnittet skal menighetene som har svart stå i fokus. Det er relativt lett å se at *Vår grønne menighet* tenderer til å være et by-fenomen. Teller en menighetene fra Oslo sammen med alle menigheter som ligger i en by/kommune med mer enn 50 000 innbyggere utgjør disse menighetene 50 % av alle svarene (cf. Figur 5). Dette er den meste urbane gruppen. Den nest største gruppen samler menigheter i byer/kommuner med mellom 5 000 og 50 000 innbyggere. Denne gruppen er ikke så entydig urbane som den første. En kunne for eksempel peke på en stor kommune som Indre Østfold som ikke utelukkende er urbane. Samtidig er gruppen preget av urbane tettsteder og bypregede miljøer, som for eksempel Askim, Ski, Hønefoss, Kongsberg, Larvik og Lillehammer. Videre samsvarer dette med den bispedømmevis fordelingen av «grønne menigheter» på landsbasis, Oslo og Borg bispedømmer har høyest andel av «grønne menigheter» (cf. Tabell 1).

Figur 5 Den geografiske fordelingen av svarmenighetene

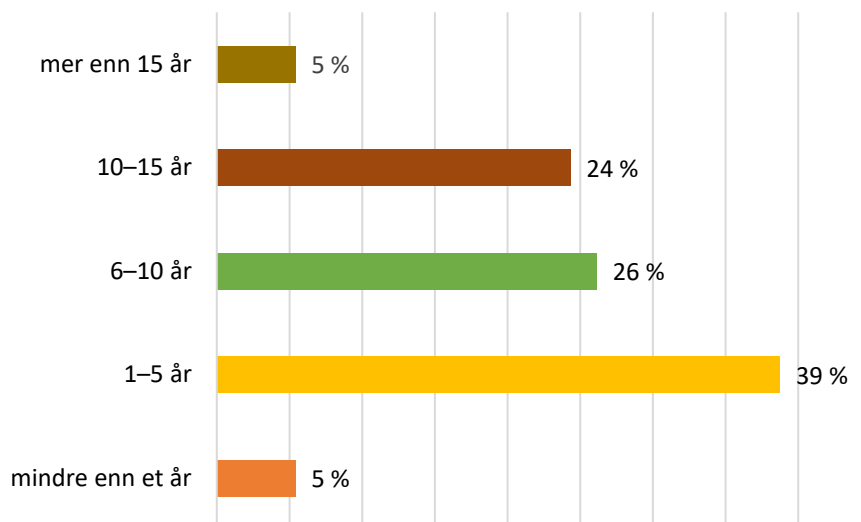

Kilde: Spørsmål 6: Ligger menigheten i ... (N=112)

3.2 VÅR GRØNNE MENIGHET – TROFASTE TRAVERE OG NYTT ENGASJEMENT

Som en kan se nedenfor (cf. Figur 6), så har over halvparten av menighetene i utvalget vært tilsluttet *Vår grønne menighet* i minst seks år. 29 % har mer enn ti års fartstid. Like fullt er 44 % av menighetene kommet til de siste årene. Dette tyder på muligheter for fortsatt vekst. Samtidig må en ta høyde for at oversikten ikke forteller noe om dybden av engasjementet eller dets utforming, men mye ser ut til å tale for at det fortsatt er mulig å inspirere nye menigheter til deltakelse i *Vår grønne menighet*.

Figur 6 Lengde på deltakelse i *Vår grønne menighet*

Kilde: Spørsmål 7: Hvor lenge har menigheten vært «grønn menighet»? (N=111)

Vår grønne menighet og menighetens planverktøy De neste tre tabellene skal sees på under ett:

Tabell 6 Grønn gruppe, grønt utvalg

Har menigheten en grønn gruppe, et grønt utvalg e.l.?	
nei	56 %
ja	41 %
vet ikke	4 %

Kilde: Spørsmål 8: Har menigheten en grønn gruppe, et grønt utvalg e.l.? (N=111)

Tabell 7 Vår grønne menighet i diakoniplanen

Er «Vår grønne menighet» innarbeidet i menighetens diakoniplan?	
ja	62 %
nei	22 %
menigheten har ingen diakoniplan.	10 %
vet ikke	6 %

Kilde: Spørsmål 9: Er «Vår grønne menighet» innarbeidet i menighetens diakoniplan? (N=111)

Tabell 8 Vår grønne menighet i andre planer

Er «Vår grønne menighet» innarbeidet i andre planer menigheten har?	
menighetens overordnede strategiplan/handlingsplan	39 %
trosopplæringsplanen	23 %
misjonsavtale	6 %
kirkemusikkplan	2 %
vet ikke	38 %
annen plan, spesifiser:	10 %

Kilde: Spørsmål 10: Er «Vår grønne menighet» innarbeidet i andre planer menigheten har? (N=100)

Vår grønne menighet er i veldig mange menigheter del av menighetens planverktøy, selv om flertallet ikke har en grønn gruppe, et grønt utvalg eller lignende. Selvsagt kan dette tyde på at det å ha en grønn gruppe, et grønt utvalg e.l. er noe som er mer fremtredende i by-menigheter. Dette bekreftes om en ser utelukkende på tallene fra Oslo bispedømme. Blant svarmenighetene fra Oslo bispedømme oppgir 68 % at de har en grønn gruppe, et grønt utvalg eller lignende, mens 32 % svarer at dette ikke finnes. Den overordnede tendensen ser likevel ut til å være tydelig, *Vår grønne menighet* er et innarbeidet konsept i mange menigheter. Ikke overraskende er det ofte, i 62 % av menighetene, innarbeidet i menighetens diakoniplan. Samtidig rapporterer 39 % av menighetene om at dette også er innarbeidet i menighetens overordnede strategiplan/handlingsplan. Misjonsavtalen nevnes sjeldent (se nedenfor til spørsmålene 23 og 25). Det er bemerkelsesverdig at *Vår grønne menighet* ikke er mer fremtredende i det kirkemusikalske arbeidet. Heller ikke de åpne svarene gir informasjon om en forbindelse mellom *Vår grønne menighet* og for eksempel det kirkemusikalske arbeidet.

I fritekstfeltet til spørsmål 10 er det ti respondenter som gir en utdypning av hvordan *Vår grønne menighet* ikke er innarbeidet i andre planer. Det er viktig å få med seg at det er tre som skriver at *Vår grønne menighet* ikke er innarbeidet i andre planer, dette tilsvarer 3 % (av de her 100 respondenter). To nevner en egen Plan for grønn menighet og to nevner gudstjenestepланen. Følgende alternativer nevnes én gang hver: diakoniplan, miljøplan og diakoniplan og ungdomsarbeidet. Igjen understreker dette bildet av at konseptet er innarbeidet mange steder, dog uten at det alene sier noe om nivået på engasjementet.

3.3 VÅR GRØNNE MENIGHET – INITIATIVER OG MOTIVASJONER

For å prøve å komme litt nærmere det faktiske engasjementet ble det både spurt etter initiativtakerne og etter motivasjonene som lå bak.

Igjen er det ikke veldig overraskende at diakonene har tatt initiativet oftest. Mer interessant er det å se på de frivillige initiativtakerne; dette gjøres med forbehold om at det var mulig å krysse av for flere alternativer.⁴ Legger en sammen det frivillige engasjementet kanalisert gjennom enkelte frivillige, så utgjør dette 33 % (markert gult, cf. Tabell 9). Pluss en så på råd og utvalg hvor frivillige er representert, så kommer en opp i 78 % (markert grønt, cf. Tabell 9). De frivillige er en betydelig faktor når det gjelder initiativet til *Vår grønne menighet*.

Tabell 9 Initiativtakere

Hvem tok initiativet til at menigheten skulle bli «grønn menighet»?	
diakon	29 %
menighetsrådet	27 %
andre, spesifiser:	20 %
diakoniutvalget	17 %
prest	15 %
enkelte, engasjerte menighetsrådsmedlemmer	15 %
grønn kontaktperson	7 %
menighetsrådsleder eller -nestleder	5 %
enkelte, engasjerte medlemmer i diakoniutvalg	4 %
kirkemusiker	3 %
enkelte, engasjerte medlemmer i grønn gruppe, grønt utvalg e.l.	2 %
kateket/menighetspedagog	2 %
grønn gruppe, grønt utvalg e.l.	1 %
kirketjener	0 %

Kilde: Spørsmål 11: Hvem tok initiativet til at menigheten skulle bli «grønn menighet»? (N=110)

Av de 110 respondentene legger 22 inn tekst i fritekstfeltet. I tabellarisk form kan disse fritekstfeltene kategoriseres slik:

⁴ Det er 110 respondenter som har svart på spørsmålet og det er registrert 161 enkelt svar, flere har altså krysset av for flere alternativer.

Tabell 10 Initiativtakere – fritekstfelt

Hvem tok initiativet til at menigheten skulle bli «grønn menighet»?	
vet ikke/usikker	8
kirkeverge/daglig leder/saksbehandler	7
frivillige (herav én som er/var medlem i bispedømmets ressursgruppe for skaperverk og bærekraft)	3
rådgiver ved bispedømmekontor	1
tidligere diakon	1
tidligere prester	1

Kilde: Fritekstfelt til Spørsmål 11: Hvem tok initiativet til at menigheten skulle bli «grønn menighet»? (N=22)

De frivillige utgjør 14 %, og igjen spiller de administrativt tilsatte en rolle, det er 32 % som oppgir at en av de administrativt tilsatte har tatt initiativ til *Vår grønne menighet*. Det er to viktige grupper som utkrystalliserer seg, og det uten å nedtone diakonenes eller også prestenes rolle; disse to yrkesgruppene/profesjonene er viktige, men deres engasjement er ikke så overraskende. Diakonene, og til dels også prestene, er på dette feltet mer bundet gjennom mer generelt planverktøy (Plan for diakoni, ansvar for gudstjenester på Skaperverkets dag).

Videre ble det spurt etter (de antatte) motivasjonene som står bak initiativet:

Tabell 11 Motivasjoner bak initiativet til *Vår grønne menighet*

Hvilke motivasjoner, tenker du, står bak dette initiativet? Menigheten vil ...	
ta et synlig ansvar for vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.	73 %
delta i kirkens miljøengasjement.	70 %
styrke «grønne» perspektiver og muligheter, både i ord og handling.	61 %
kjempe for en rettferdig fordeling av ressursene.	44 %
bidra til glede, takknemlighet og undring over Guds skaperverk.	44 %
peke både på det globale perspektivet ved klimarettferdighet og det lokale perspektivet.	25 %
bli mer synlig for engasjerte folk, både i menigheten og lokalt, og kan trekke til seg nye mennesker.	15 %
bli mer synlig i lokalsamfunnet og vil inngå samarbeid med andre krefter lokalt, både med andre menigheter, organisasjoner og lokalpolitikken.	15 %
spille på lag med ungdommer og ungdomsorganisasjoner – dette dreier seg om deres fremtid.	11 %
få del i et viktig redskap for å fange opp folks apati og håpløshet og hjelper til at folk faktisk kan utgjøre en forskjell.	10 %
bli en del av et globalt nettverk av «grønne menigheter».	9 %
på denne måten være med på å kjempe for urfolksrettigheter lokalt og i Norge.	2 %

Kilde: Spørsmål 12: Hvilke motivasjoner, tenker du, står bak dette initiativet? Menigheten vil ... (N=110)

Det overveldende flertallet ser ut til kjenne (seg) igjen i kjente formuleringer fra både *Plan for diakoni* og fra Den norske kirkes nettsider (Den norske kirke uten dato; Den norske kirke 2020). Således er det

de mer *allmenne formuleringene* som finner tilslutning. Derimot kan det se ut som om de mer konkrete formuleringene (og det gjelder konkret-lokalt og konkret-globalt) ikke har vært utløsende motivasjon. Samarbeid og synlighet lokalt når ikke høyt opp, ei heller er et samarbeid rettet mot ungdommer i fokus. Engasjementet, i alle fall motivasjonen, har en innadvendt tendens og det kan spørres om *Vår grønne menighet* oppfattes som et internt anliggende; dette engasjementet tenkes hverken globalt, ei heller settes engasjementet inn i en sammenheng som handler om urfolksrettigheter. Det kan helt klart tenkes at det sistnevnte kan begrunnes med at de aller fleste som svarer er knyttet til menigheter i byer eller bynære lokalsamfunn. Samtidig kan dette også tyde på at det som kommuniseres internt og fra *kirkeledelsen* i Den norske kirke ikke har stor innflytelse/innvirkning/ringvirkninger (se nedenfor til spørsmålene 16, 23 og 26).

3.4 VÅR GRØNNE MENIGHET – TILTAKENE

Det å velge tiltak og å vedta tiltakene er lagt til menighetsrådet. På dette området følges ordningen for *Vår grønne menighet* i det store og det hele, men også diakoniutvalg og grønn gruppe eller lignende og diakonene er tydelige aktører i dette:

Tabell 12 De ansvarlige for valg av tiltak

Hvem har (hatt) ansvar for å velge ut tiltakene?	
menighetsrådet	56 %
diakoniutvalget	29 %
grønn gruppe, grønt utvalg e.l.	28 %
diakon	27 %
prest	14 %
andre, spesifiser:	14 %
grønn kontaktperson	9 %
enkelte, engasjerte menighetsrådsmedlemmer	8 %
enkelte, engasjerte medlemmer i diakoniutvalg	5 %
enkelte, engasjerte medlemmer i grønn gruppe, grønt utvalg e.l.	5 %
menighetsrådsleder eller -nestleder	3 %
kateket/menighetspedagog	3 %
kirketjener	2 %
kirkemusiker	2 %

Kilde: Spørsmål 13: Hvem har (hatt) ansvar for å velge ut tiltakene? (N=111)

Også her var det mulighet til å kommentere svarene i et fritekstfelt. Det er 15 respondenter som har gjort det. En sortering av svarene viser dette:

Tabell 13 De ansvarlige for valg av tiltak – fritekstfelt

Hvem har (hatt) ansvar for å velge ut tiltakene?	
stab	4
kirkeverge/daglig leder/saksbehandler	4
vet ikke	2
menighetsråd og stab	2
frivillige og stab	1
menigheten holder på å velge tiltak	1
«Vår grønne menighet» er ikke blitt fulgt opp	1

Kilde: Fritekstfelt til Spørsmål 13: Hvem har (hatt) ansvar for å velge ut tiltakene? (N=15)

Verdt å huske er at de administrativt tilsatte spiller en rolle også i utvelgelsen av tiltak; med tanke på at det er fellesrådene som styrer det økonomiske kan det ha noe for seg.⁵

I spørsmål 14 ble det spurt etter tiltakene som er valgt. Det ble også spurt etter de egne tiltakene den enkelte menighet har oppført i menighetsrådsvedtaket. Tiltakene er blitt telt opp og det er gjort en snittberegning:

Tabell 14 Valgte tiltak

Tiltak	antall valgte tiltak	snitt (97 respondenter)
forankring i menigheten	209	2,1
gudstjenestelivet	240	2,5
diakoni, undervisning og misjon	297	3,0
informasjon og samarbeid	186	1,9
innkjøp, forbruk og avfall	377	3,8
energi, transport og reise	293	3,0

Kilde: Utarbeidet på grunnlag av Spørsmål 14: Når du tar frem oversikten over tiltakskategoriene: Hvor mange tiltak har menigheten valgt i de forskjellige kategoriene?

Det er iøynefallende at spørsmålet besvares av 97 av de i alt 122 respondentene; når vi nærmer oss det veldig konkrete, så er det langt færre som (kan) svare(r). Videre må det tas høyde for at opptellingen inneholder noen uklarheter. Utfyllingen har ikke blitt gjort likt av alle. Noen har bare skrevet et antall, noen har vist til tiltakspunkter i ordningen, noen har skrevet noen ord eller korte setninger. Noen har søppelsortering under forankring i menigheten, andre har ført det under innkjøp, forbruk og avfall, lignende uklarheter finnes det flere av og en respondent har nærmest konsekvent lagt inn følgende tekst: «Vet ikke. Tror ikke menigheten i dag kjenner til noen tiltakskategorier eller dokumenter.» Ved ett tilfelle er det tilføyd: «Planverktøy og dokumenter benyttes i praksis ikke til annet enn å legges i skrivebordsskuff.» – Om ikke annet en tydelig melding fra en daglig leder tilknyttet en storby-menighet.

⁵ Med tanke på intervjuet med Kyrre var en tanke at stabene er viktigere i de mindre menighetene, de menighetene som ligger i de mindre kommunene (4.1.3). Men det viste seg ikke å stemme når en så på respondentnivået. Her spiller altså andre, ukjente faktorer inn.

Opptellingen gir på tross av noen uklarheter en pekepinn. Fordelingen mellom de seks kategoriene er nokså jevnt, interessant er at informasjon og samarbeid (igjen) skårer lavest (cf. Tabell 11). Videre kan det se ut som om kategorien «forankring i menigheten» er noe misvisende. For det som kan krysses av for her, er de tekniske/formelle sidene, kanskje gudstjenesteliv og diakoni er mye mer som forankring *i menigheten* å regne?

54 respondenter har lagt inn 99 egne tiltak. Igjen, opptellingen er forbundet med uklarheter. Noen har skrevet utdypende, noen har nevnt flere arrangementer som kunne tenkes å telles som enkelte tiltak, andre har skrevet noen stikkord. I den følgende tabellen er det forsøkt å gruppere tiltakene, fritekstfeltene er samlet i vedlegget.

Tabell 15 Gruppering av egne tiltak

Mat/ matsvinn	Dyrking	Byttedag/ loppemarked	Forbruk	Deltakelse hos andre/ samarbeid	«kirkelige» tiltak
tooGoodToGo-App	urtehage	klesbytte-dag	oppfordre til miljøvennlig rengjøring	julegaver – fattighuset	Skaperverkets dag og lokale tiltak
vær-så-god-lapp	kompostering	bytte-bod for klær (Frivillighets- sentralen)	ha dette som tema på Kirketorsdag	matlevering (Blå kors eller Kirkens bymisjon)	økologisk kjøkkenhage og trosopplæring og frivillighets-arbeid
kaste minst mulig mat	videreutvikling av grøntstruktur	gjenbruk	utfordre kirkevergen til søppelsortering	økologisk kjøkkenhage og Voksenopp- læringen/ språkpraksis	barn og unge skal bli glad i naturen, og slik lære seg å ta vare på skaperverket
	etablere større biologisk mangfold rundt kyrkja	loppemarked/ byttemarked	innlevering av stearinlys	Klimafestivalen § 112	pilegrimstur
	klosterhage til lokal bruk	klesbyttedag (Frivillig-sentralen)	salg av gjenbrukslys	Økouka	info via TV-skjerm på Kirketorget
	ikke ugress-middel på gravplassene	bruktmarked	stearinlys uten parafin	bytte-bod for klær (Frivillighets- sentralen)	
	kildesortering på gravplassen	salg av fair-trade varer	innsamling av stearinlys	samarbeid med vennskaps- menighet i Estland	
	kaldkompostering		selvbetjent bibliotek	fokusere på prosjekter/ aktiviteter hvor vi utfordrer andre (lag, foreninger, virksomheter, kommunen og nabomenighet)	
	kirkehage		ikke materielle gaver	utfordre dei politiske partia om kyrkja si rolle på miljø- og rettferd	
	bokashi- og varm- kompostering		redusere bruken av bil og fly	klesbyttedag (Frivillighets-sentralen)	
			samle lysestumper	innsamling av tekstiler til Kirkens bymisjon	
			utfordre kirkelig fellesråd til å bli Miljøfyrtårn		
			oppfordre til gjenbruks-butikk		
			oppfordre til CO ₂ - faste, reduksjon av bil- og flybruk		

Kilde: Utarbeidet på grunnlag av Spørsmål 14: Når du tar frem oversikten over tiltakskategoriene: Hvor mange tiltak har menigheten valgt i de forskjellige kategoriene?

Løynefallende er den tematiske røde tråden, de egne tiltakene er knyttet til individuelt forbruk og individuell forbruksreduksjon. Det er å anta at formuleringen «barn og unge skal bli glad i naturen, og slik lære seg å ta vare på skaperverket» på mange måter er en god beskrivelse både på motivasjonen og målet for tiltakene: det er gitt et skaperverk, dette skal tas vare på og dette oppdraget må formidles til den kommende generasjonen. Dette beveger seg langs kjente og velutprøvde spor i Den norske kirkes argumentasjon (Tomren 2019, 298–299).

Videre er det lett å legge merke til at tiltakene i stor grad er rettet innover, mot *de egne*, samtidig som beskrivelsene bekrefter at samarbeidet lokalt er viktig for flere (cf. Tabell 17).

Blant de kirkelige samarbeidspartnere skiller vennskapsmenigheten seg ut; denne er verdt å nevne siden ei heller misjonsavtaler eller koblingen mellom *Vår grønne menighet* og misjonsengasjement nevnes hyppig (cf. Tabell 8).

Også utfordringen overfor de politiske partiene er verdt å legge merke til, det er ikke et fremtredende trekk ellers (se nedenfor til spørsmålene 23, 25 og 26).

I tillegg til de egne tiltak var det interessant å se hvordan *Vår grønne menighet* preger andre arbeidsområder i menighetene.

Tabell 16 *Vår grønne menighet* som viktig tema i arrangementer og tiltak

«Vår grønne menighet» er et viktig tema i følgende arrangementer og tiltak menigheten har:	antall
gudstjeneste på skaperverkets dag	89
gudstjeneste på høsttakkefesten	62
konfirmantundervisning	58
trosopplæringstiltak	47
temakvelder eller arrangement for frivillige	26
pilegrimsarbeidet	23
ledertrening eller annet ungdomsarbeid	15
tilbud for unge voksne	8
samtale- eller bibelgrupper/samtale- eller bibelkvelder for voksne	6

Kilde: Spørsmål 22: «Vår grønne menighet» er et viktig tema i følgende arrangementer og tiltak menigheten har: (N=98)

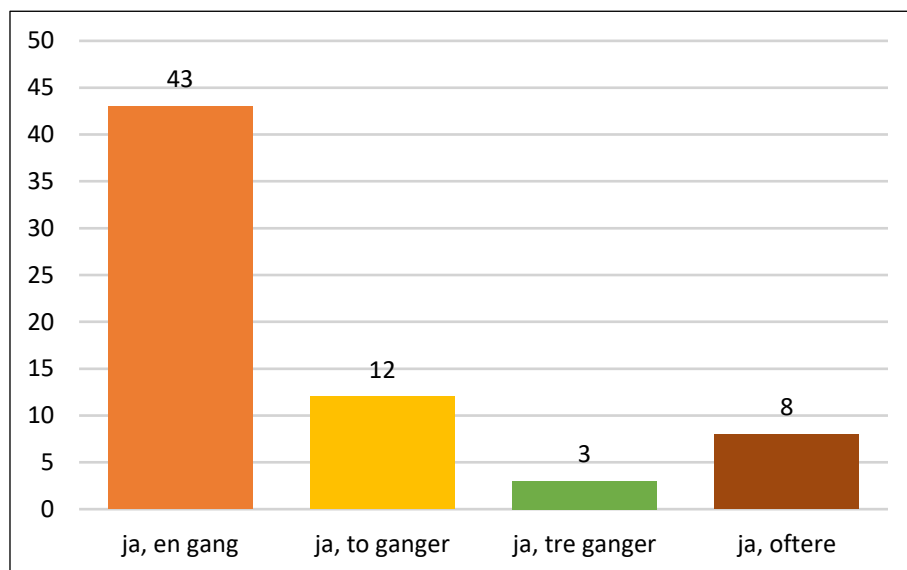
Spørsmål 22 besvares av 98 respondenter. Med det i bakhodet ser en at gudstjeneste på Skaperverkets dag og høsttakkefesten er innarbeidede tiltak. Også innenfor konfirmantarbeidet og trosopplæringen finnes etablerte tiltak. Interessant er det at *Vår grønne menighet* ikke lenger er like aktuelt innenfor ledertrening eller annet ungdomsarbeid. *Vår grønne menighet* skårer ikke høyt blant ungdommer og ikke blant de voksne heller; all den tid engasjementet mot klima- og miljøkrisen bærer tydelig preg av ungdommers og unge voksnes innsats, overrasker det.

Det som i mindre grad formår å overraske er det lave antallet som peker på samtalegrupper og lignende, dette er vel arrangementsformer som det generelt sett ikke finnes mange av.

21 respondenter legger inn oppfølgende kommentarer til spørsmål 23, disse kommentarene finnes i vedlegget. Kommentarene er ikke veldig overraskende, det nevnes kjente ting og tiltak, det beveger seg i kjente spor. Det betyr på ingen måte at det ikke er relevant, listen gir et godt innblikk i omfanget og i detaljene av arbeidet som drives frem i flere menigheter. Skaperverkets dag, høsttakkefest, konfirmantarbeidet og igjen re-design og bytte- eller loppemarkeder er innarbeidet, men noen prøver å gå opp andre veier, samarbeider med andre om Språkkafé eller understreker at et grønt engasjement både kan trekke til seg nye medarbeidere og kan være med på å profilere menigheten overfor kommunen. Verdt å legge merke til er det at to også nevner det relativt nye Agent for skaperverket, mens *Bærekraftsboka* (Kirkens Nødhjelp et al. 2021) nevnes bare én gang.

For å se på dynamikken i konseptet ble det så spurt etter bytte av tiltak:

Figur 7 Bytte av tiltak

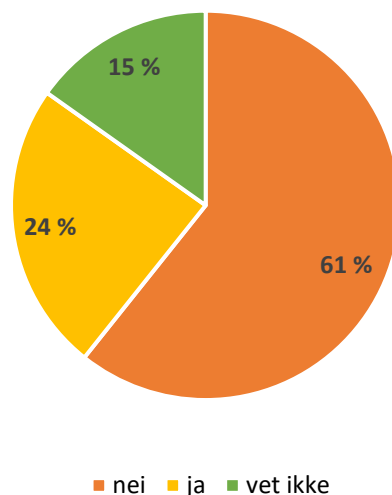
Kilde: Spørsmål 15: Har dere byttet ut tiltak i løpet av tiden som «grønn menighet»? (N=66)

Spørsmålet besvares av bare 66 respondenter, dette tyder på stor usikkerhet blant respondentene.

Husker en så at 50 % av svarmenighetene har vært med i ordningen mellom seks og 15 år og at 5 % har vært med i mer enn femten år, tyder disse tallene ikke på at «Vår grønne menighet» er et veldig dynamisk konsept. Har menighetsrådet fattet vedtak, så ser det ut til å skje lite med de vedtatte tiltakene.

Dette understøttes av at 61 % (av 112 respondenter) svarer at «Vår grønne menighet» ikke behandles i menighetsrådet hvert år:

Figur 8 *Vår grønne menighet* som sak i menighetsrådet

Kilde: Spørsmål 18: Blir «Vår grønne menighet» behandlet som sak i menighetsrådet hvert år? (N=112)

Det er dog merkverdig at 52 respondenter svarer på spørsmål 16 (Utdyp gjerne hvilke tiltak dere har byttet ut – og skriv gjerne også hva som var grunnene til at dere byttet disse.). Antall svar er høyt, siden spørsmål 15 har, som det har blitt vist til, blitt besvart av bare 66 respondenter. Fritekstfeltene tilkjenner både hindringer og nye tematiske felt (se vedlegget). Blant hindringene nevnes, det er neppe overraskende, Covid19-pandemien, denne nevnes tre ganger. Men det er altså åpninger mot nye tematiske felt: To steder henvises til FNs bærekraftsmål. Én gang nevnes både «interreligiøs diapraxis», *Bærekraftsboka* (Kirkens Nødhjelp et al. 2021) og Bispemøtets dokument *Guds skaperverk – vårt hjem* (BM 8/2021). Mens *Bærekraftsboka* nevnes i et annet fritekstsvar (se ovenfor til spørsmål 23), nevnes Bispemøtets dokument og «interreligiøs praksis» bare her. Disse ytterst få referansene til disse temafelt tyder ikke på at kommunikasjonen fra *kirkeledelsen* (for eksempel Kirkerådet og bispedømmekontorene) har mye gjennomslagskraft.⁶ – Et annet felt som nevnes er kommunalt planarbeid, en «høringsuttalelse mot utbygging av handelspark på matjord, og sende innspill til klimaplan i kommunen». Dette finnes ikke i andre svar.⁷ Er samarbeid med kommunale aktører (for eksempel Frivilligsentralen som nevnes ofte) opptatt av nettopp samarbeid og ikke det utfordrende eller sågar konfliktfylte?

⁶ Det er interessant, for som vi skal se senere er det forholdsvis mange som anser *Vår grønne menighet* for motiverende til å jobbe for økt engasjement rundt FNs bærekraftsmål (cf. Tabell 17) og 8 % av alle menigheter oppgir at de har samarbeid med andre tros- og livssynssamfunn (cf. Tabell 19).

⁷ Det finnes, også det skal vi se senere, noe lignende. I et av kommentarfeltene til spørsmål 23 nevnes dette: «Som ansvarleg kyrkje i lokalsamfunnet (kyrkje som viktig bidragsytar i miljøspørsmål), overfor lokalpolitikarar og kommune.» Og i kommentarfeltet til spørsmål 25 skrives det: «Har gitt mange innspill i prosessen kommunen har hatt med klima- og energiplanen.»

3.5 VÅR GRØNNE MENIGHET – NOEN PÅSTANDER

Respondentene ble bedt om å ta stilling til noen påstander:

Tabell 17 Påstander om ordningen

	N	gjennom- snitt	helt uenig	litt uenig	hverken- eller	litt enig	helt enig
Det er motiverende at menigheten kan kalle seg «grønn menighet».	111	4,2	3 %	2 %	13 %	34 %	49 %
Det bør være lettere å formulere egne tiltak, ikke bare velge fra en liste.	109	3,4	5 %	7 %	45 %	32 %	11 %
Det er lett å få støtte fra andre, f.eks. biskopen eller fellesrådet, til å bli «grønn menighet».	109	3,5	6 %	9 %	37 %	19 %	28 %
«Vår grønne menighet» er et konsept som samler store deler av menigheten.	110	2,7	20 %	25 %	28 %	19 %	7 %
«Vår grønne menighet» er et egnet konsept for alle de voksne aldersgrupper.	108	3,3	6 %	18 %	31 %	33 %	13 %
Det å jobbe sammen med andre «grønne menigheter» gir energi og motivasjon.	107	3,4	4 %	5 %	50 %	29 %	13 %
«Vår grønne menighet» er et egnet konsept for arbeidet med barn og unge.	110	3,9	5 %	5 %	19 %	37 %	34 %
«Vår grønne menighet» motiverer til å jobbe for økt engasjement rundt FNs bærekraftsmål.	110	3,9	4 %	6 %	18 %	39 %	33 %
«Vår grønne menighet» gir kredibilitet i møte med andre lokale aktører.	108	3,7	1 %	6 %	31 %	44 %	18 %
«Vår grønne menighet» preger menighetens gudstjenesteliv.	111	3,0	16 %	22 %	16 %	41 %	5 %
«Vår grønne menighet» er en integrert del av andre deler av menighetens liv.	110	3,2	13 %	17 %	19 %	43 %	8 %

Kilde: Spørsmål 19: Hvor enig eller uenig er du følgende utsagn?

Tabellen viser stor grad av enighet med påstandene, som alle er målformuleringer forbundet med satsingen *Vår grønne menighet*. Samtidig tar det ikke helt av, bildet er ikke entydig. For å ta det positive først (markert med grønt). 83 % er enten litt eller helt enig i at det er motiverende å kunne kalle seg «grønn menighet», 71 % er litt eller helt enig i at *Vår grønne menighet* er et egnet konsept for arbeidet med barn og unge og 72 % er litt eller helt enig i at det motiverer til å jobbe for økt engasjement rundt FNs bærekraftsmål. 44 % er litt enig i at *Vår grønne menighet* gir kredibilitet i møte med andre lokale aktører. Det som kan formodes er at svarene også speiler både ytre og indre forventninger respondentene har til seg selv; det burde jobbes mer med FNs bærekraftsmål; bemerkelsesverdig forblir kontrasten til at det knapt nok nevnes ellers. At konseptet anses som egnet for arbeidet med barn og unge og at tross alt 41 % er enig i at «Vår grønne menighet» preger gudstjenestelivet i deres

menighet, gjør fraværet av både kateketer/menighetspedagoger og kirkemusikere enda mer talende. Dette leder over til de gule feltene: 45 % er litt eller helt uenig i at *Vår grønne menighet* samler store deler av menigheten, dette står opp mot 26 % på den andre enden av skalaen. 38 % er litt eller helt uenig i at gudstjenestelivet er preget av *Vår grønne menighet*, 30 % er litt eller helt uenig i at *Vår grønne menighet* er den integrerte del av andre deler av menighetens liv og. Ved disse to sistnevnte påstandene er det interessant å atter en gang se at henholdsvis 41 % og 43 % er litt enig i at gudstjenestelivet er preget av *Vår grønne menighet* og at det er en integrert del av menighetens liv. Dette beskriver ulike erfaringer, igjen, det tar ikke helt av.

Selv om det tematisk hører hjemme ovenfor (3.5), skal spørsmålet etter muligheten til å formulere egne tiltak (markert med blått) kort kommenteres. 45 % svarer hverken–eller og 43 % er enten litt eller helt enig. Som en tese: I utgangspunktet må en anta at det er de veldig motiverte menighetene som svarer. Og en stor del av disse ser ut til å ønske å kunne legge til egne tiltak.

3.6 OPPFØLGING AV VÅR GRØNNE MENIGHET

Når det kommer til oppfølgingen av *Vår grønne menighet*, så byr svarene ikke på overraskelser. I tråd med ordningen er menighetsrådet nevnt hyppig, igjen har diakonene, diakoniutvalget, grønn gruppe og lignende, og også de grønne kontaktpersonene en særstilling:

Tabell 18 Ansvar for oppfølging

Hvem har ansvar for oppfølging av «Vår grønne menighet»?	
menighetsrådet	49 %
diakon	40 %
diakoniutvalget	26 %
grønn gruppe, grønt utvalg e.l.	22 %
grønn kontaktperson	15 %
prest	15 %
andre, spesifiser:	15 %
enkelte, engasjerte menighetsrådsmedlemmer	7 %
kateket/menighetspedagog	5 %
enkelte, engasjerte medlemmer i diakoniutvalg	5 %
kirketjener	5 %
kirkemusiker	4 %
menighetsrådsleder eller -nestleder	3 %
enkelte, engasjerte medlemmer i grønn gruppe, grønt utvalg e.l.	1 %

Kilde: Spørsmål 17: Hvem har ansvar for oppfølging av «Vår grønne menighet»? (N=110)

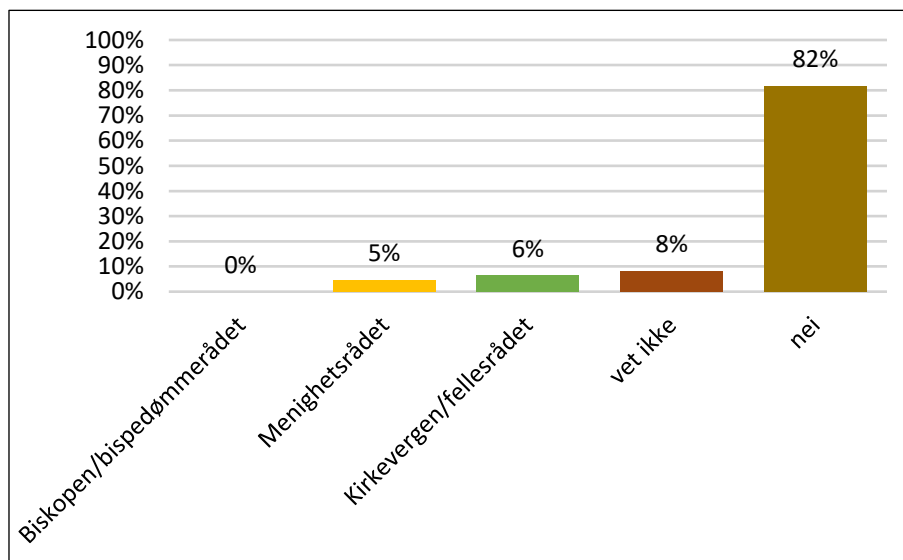
Det er 16 respondenter som legger til en spesifisering. Fem nevner kirkeverge/daglig leder/saksbehandler som de ansvarlige, dette understreker denne gruppens betydning. De resterende kommentarene til spørsmål 17 gjengis i sin helhet:

1. Alle.
2. Alle har jo et ansvar til å tenke grønt innenfor sine aktiviteter.
3. Ingen.
4. Ingen spesielle.
5. Ingen. Vedkommende ildsjel har trådt ut av menighetsrådet for mange år siden.
6. Kyrkjestaben.
7. Grønn kontaktperson – men i nært samarbeid med daglig leder, resten av staben og frivillige.
8. Staben og soknerådet i fellesskap.
9. Fellesråd, alle tilsette, styret for kyrkjelydshus.
10. Engasjert enkeltperson i menigheten.
11. Hagegruppe.

3.7 VÅR GRØNNE MENIGHET – LITE INTERN KIRKELIG MOTSTAND, LITE SAMARBEID MED ANDRE

Det ble først spurt etter opplevd motstand internt i Den norske kirke:

Figur 9 Motstand fra eller vanskeligheter med kirkelige aktører

Kilde: Spørsmål 20: Har dere i arbeidet med «Vår grønne menighet» opplevd motstand fra eller vanskeligheter med kirkelige aktører? (N=110)

Spørsmål 21 (Spesifiser gjerne hva slags motstand fra eller hvilke vanskeligheter med kirkelige aktører dere har opplevd i arbeidet med «Vår grønne menighet».) samler elleve kommentarer:

1. Noen dilemmaer knyttet til bruk av ugrasmidler, reduksjon av kjøtt etc.
2. Ikke motstand, men ikke noe engasjement blant menighetsråd og ansatte. (Men vi utfører likevel noen av tiltakene, men det er uavhengig av handlingsplanen.)
3. Noen i menighetsrådet som ikke synes dette er viktig. Derfor har det tatt litt tid.
4. Det handlet om avfallsbehandling, men den saken har funnet en løsning nå :)
5. Kyrkjevevja vil ikke ha noko med grøn kyrkjelyd å gjere – ho har ikkje kapasitet.

6. Mangel på entusiasme og engasjement. Mange synes det er viktig, men få ønsker å ta det skrittet som trengs for at ord skal bli til handling.
7. Lite kraft bak tiltakene. Få ser ut til å bry seg. Ansatte er ikke motiverte. Det er svært tungt som ansatt, alltid skal være den som skal motivere og gjennomføre arrangementer med en grønn profil når det ikke er støttet av alle.
8. Kyrkjevergen er ikkje så veldig miljøbevisst og ønskjer ikkje veldig fokus på denne saka ...
9. Noe motstand mot å bli det fordi noen var redd for at det fikk for mye fokus, at en skulle bli en «naturvernorganisasjon».
10. Sjøppelsortering og opplæring av rengjøringspersonell.
11. Det kan oppstå motstand, men gjerne på tiltaksnivå. I møte med fellesrådet er utfordringene gjerne basert på manglende ressurser både av personal, kompetanse og penger.

Av elleve kommentarer handler seks om manglende engasjement (cf. Tabell 20), to går på forbruk/reduksjon eller forandring av forbruk, én forteller om at folk har vært bekymret for Den norske kirkes egenart og kirkevergen/fellesrådet nevnes fem ganger, både direkte og indirekte, her dukker også stikkord som kompetanse og økonomi opp.

Dette tyder på den ene siden på at samarbeidsrelasjoner internt går knirkefritt, det er ikke motstand internt (cf. Figur 9). På den andre siden synliggjøres det i kommentarene at det i det daglige kan finnes slitasje, her særlig på grunn av manglende engasjement og på grunn av arbeidsfordelingen/relasjonen mellom menighets- og fellesrådsnivå.

Hvilke andre, altså mer eksterne, samarbeidspartnere trekkes så frem?

Tabell 19 Samarbeid med andre aktører

Hvilke av de følgende aktører samarbeider dere med når det kommer til menighetens grønne engasjement?	
ingen samarbeid med andre	32 %
«grønne nettverk» innenfor Den norske kirke	26 %
bydelen eller andre kommunale aktører	24 %
andre miljøorganisasjoner	18 %
pilegrimsarbeid/pilegrimssenter	13 %
andre kulturaktører, spesifiser gjerne:	11 %
vet ikke	10 %
Besteforeldrenes klimaaksjon	9 %
andre tros- og livssynssamfunn	8 %
urfolksorganisasjon	1 %
Fridays for future eller en annen ungdomsorganisasjon	0 %

Kilde: Spørsmål 24: Hvilke av de følgende aktører samarbeider dere med når det kommer til menighetens grønne engasjement? (N=107)

Hele 32 % samarbeider ikke med noen andre, mens 26 % samarbeider internt, heller ikke det er et høyt tall. Kan det tyde på at det ikke finnes interne tilbud, kan det tyde på at oppfølgingen er for svakt (cf. nedenfor til spørsmål 26)?

24 % oppgir at de har samarbeid med bydelen eller andre kommunale aktører, 18 % samarbeider med andre miljøorganisasjoner. Løynefallende er at så å si ingen er opptatt av urfolkstematikken og av et samarbeid med en ungdomsorganisasjon.

Spørsmål 25 (Spesifiser gjerne hva slags samarbeid dere har/har hatt med aktører når det kommer til menighetens grønne engasjement) besvares av 29 respondenter. En sortering av fritekstfeltet (se vedlegget) tilkjenner at 15 samarbeider med kommune/bydel/skole/bibliotek, hvorav én nevner kommunens planarbeid. 13 har et samarbeid med eksterne organisasjoner (f.eks. Naturvernforbundet og Extinction Rebellion), elleve samarbeider med andre kirkelige organisasjoner, to nevner misjon. Ti samarbeider med andre lokale frivillige aktører, tre nevner politiske og kulturelle aktører eksplisitt. Et svar fortjener oppmerksomhet, siden her dukker stikkordet «oljeby» opp: «Samarbeid med politiske og kulturelle aktører i forbindelse med temakvelder minst én gang i året. I år blir det temakveld om lokalsamfunnet som oljeby.» Det finnes altså et eksempel på at samarbeid med andre berører dette temaet som har fått stor medieoppmerksomhet, det utdypes ikke hva dette går utpå og hvem som er involvert. Like interessant som at dette eksempelet finnes er det at «olje» ikke nevnes ellers.⁸ Fire samarbeider med andre menigheter, to med selskaper/virksomheter/næringsliv og én med andre religiøse aktører. Igjen, ikke veldig overraskende, men et greit og detaljert bilde.

3.8 HVA BETYR «VÅR GRØNNE MENIGHET» FOR DEG?

Det avsluttende åpne spørsmålet (spørsmål 26: Hvis du skulle beskrive med egne ord hva engasjementet rundt «Vår grønne menighet» betyr for deg, hva ville du ha sagt da? – Skriv gjerne noen ord her.) besvares av 77 respondenter, det tilsvarer 69 % av alle respondentene, et spørsmål som vekker engasjement.

I det følgende er det forsøkt en gruppering og oversikt av de til dels omfattende fritekstfelt i tabellarisk form. Her er det telt opp hvor ofte dette temaet nevnes, det kan her være at en person har nevnt flere ting som da telles hver for seg. De utdypende kommentarene teller på lik vis. I tabellarisk form kunne det se ut som følger:

⁸ I intervjuene dukker dette opp, men det er bare Kari og Margaret som nevner dette på eget initiativ (4.1.1; 4.1.2), i andre intervjuer ble dette introdusert gjennom direkte spørsmål (4.1.5; 4.1.8).

Tabell 20 Hva engasjementet rundt *Vår grønne menighet* betyr for den enkelte

Tema	Antall	Utdypende kommentar
svakt engasjement	26	Alle 8 diakoner nevner dette.
positivt engasjement	19	
trosrelatert begrunnelse for engasjementet	14	uspesifisert 5 ansvar for skaperverket 6 forvalteransvar 2 trosbekjennelsen 1 diakoni 1
forbruksendring	11	3 kombinerer forbruksendring og en trosrelatert begrunnelse.
organisering av «Vår grønne menighet»	6 (pos.)	8 (neg.) – oppfølging savnes
FNs klimamål/bærekraftsmål	3	
samarbeid	3 (pos.)	1 (neg., fordi det oppfattes som privat initiativ)
utfordring: tro og politikk	2	
gudstjeneste	1	
trosopplæring	1	
jordbrukskommune	1	

Kilde: Gruppering av svarene på Spørsmål 26: Hvis du skulle beskrive med egne ord hva engasjementet rundt «Vår grønne menighet» betyr for deg, hva ville du ha sagt da? – Skriv gjerne noen ord her. (N=77)

Svarene går mest på engasjement, enten et engasjement en selv har eller det engasjementet en observerer (og savner!) hos andre. Det er nettopp det svake engasjementet hos andre som nevnes hyppigst og alle respondenter som var identifiserbare som diakoner nevner det. Med tanke på ansvaret for *Vår grønne menighet* er diakonene en utsatt gruppe.

Temaer som ellers har vært fremtredende, som for eksempel gudstjenestelivet, trosopplæringen, hvor, på hvilket sted, en bor eller jobber, hvem en samarbeider med, er ikke dominerende her. Heller ikke om engasjementet knyttet til *Vår grønne menighet* kan (eller burde) oppfattes som politisk er fremtredende og når det nevnes trosrelaterte aspekter, så beveger dette seg i kjente farvann (ansvar for skaperverket, forvalteransvar) eller det uttrykkes svært uspesifikt. Den moralske forpliktelsen som nevnes er forbruksendring (alle fritekstfeltene er samlet i vedlegget).

3.9 OPPSUMMERING

Mange frivillige og mange av de ansatte er motivert og kan motiveres. Den foreliggende undersøkelsen viser at de frivillige er blant initiativtakerne, de er med på å velge ut tiltakene, og de er involvert i oppfølgingen av *Vår grønne menighet*. Utover det er det iøynefallende at de administrativt tilsatte ser ut til å være viktige støttespillere for at *Vår grønne menighet* kommer i gang og drives i det daglige. Med tanke på deres nøkkelrolle i spillet mellom menighets- og fellesrådsnivå er dette interessant. Samtidig formår det å overraske at kateketene/menighetspedagogene er såpass usynlige, nettopp fordi *Vår grønne menighet* forbindes med tiltak, arrangement og ytterlige potensiale når det kommer til disse to arbeidsfeltene. Diakonene er utvilsomt den yrkesgruppen som føler seg mest utsatt for et

forventningspress, både fra folk i menigheten og fra staben/kollegaene. Det er diakonene som i mange tilfeller setter ord på at de holder engasjementet oppe og føler seg alene i dette.

Satsningen *Vår grønne menighet*, slik den fremtrer i spørreundersøkelsen, tenderer til å være preget av menigheter i sentrale og urbane strøk. Engasjementet i forbindelse og i tilknytning til ordningen står mye sterkere i bynære- og bymenigheter, og det er også en tydelig skjevfordeling mellom bispedømmene når det gjelder antall menigheter tilknyttet ordningen. Som tidligere nevnt kan distribusjon og svarprosent peke på at det regionale leddet ser ut til å være av betydning her.

Videre viser materialet og undersøkelsen at *Vår grønne menighet* er preget av fokuseringer som er rettet innover, *Vår grønne menighet* fremstår som en stabil ordning, tenkningen rundt denne, også teologisk, er preget av kjente, innarbeidede og tradisjonelle idéer og tiltakene er ofte utformet deretter. Teologisk er en tanke om forvaltning av Skaperverket førende, det resulterer i tiltak og konsepsjoner som sikter mot et individuelt ansvar som kaller til individuell og privat forbruksreduksjon. Det lite overgripende og interne fokuset viser seg også ved at *Vår grønne menighet* ser ut til å være drevet av eldre frivillige og ansatte som driver tiltak rettet mot (barne-)familier. Et samarbeid med kommunale aktører beskrives i noe utstrekning. Men verken ungdommer, urfolk, interreligiøst samarbeid eller nasjonalkirkelige intensjoner (*Bærekraftsboka, Guds skaperverk – vårt hjem*) får mye oppmerksomhet eller har satt et synlig preg

4 INTERVJUUNDERSØKELSEN

I intervjuene la jeg vekt på å legge til rette for at intervjupartnerne delte av det de selv hadde på hjertet i en så narrativ form som mulig. Det viktigste var å kunne lytte til deres erfaringer med *Vår grønne menighet*. Intervjuguiden var derfor forholdsvis enkel.

Intervjuene presenteres i kronologisk rekkefølge og i tekstform. Disse tekstene er mine rekonstruksjoner med utgangspunkt i samtalene som ble ført. Hver presentasjon avsluttes med en kort oppsummering. Kommentarene mine følger så i det neste avsnittet.

4.1 PRESENTASJON AV INTERVJUENE

4.1.1 Kari

Kari er en engasjert dame som nok nærmer seg 70 år. Jeg kontaktet henne siden hun er grønn kontaktperson i menigheten, men det viser seg raskt at både erfaringen og utdanningen hennes er mye bredere. Hun kan vise til et bredt nettverk som inkluderer frivillige organisasjoner, både kirkelige og ikke-kirkelige, og jeg blir overrasket da jeg hører at hun har en kirkelig utdanningsbakgrunn. Det grønne engasjementet har fulgt henne gjennom mange år, og hun er en nøkkelperson i menigheten.

Intervjuet foregår på Teams, det er fra første øyeblikk en åpen og hjertelig tone, hun liker å dele og er også tydelig fornøyd med det hun og menigheten får til, engasjementet hennes er smittende.

I denne valgperioden leder Kari menighetsrådet i en menighet som ligger sentralt i et handels-, skole- og servicesentrum i en noe større kommune i Viken, menigheten teller ca. 7 000 medlemmer; så det er heller store forhold, uten at bypreget tar overhånd.

Kari beskriver en aktiv menighet som heller ikke lot seg stoppe av Covid19-pandemien, om enn tilbudene selvsagt måtte tilpasses gjeldende regler. Hun nevner faste aktiviteter som Babysang, klubb, middagsserveringer, konserter og kveldsgudstjenester.

Kari var primus motor for å komme i gang med *Vår grønne menighet*, hun tok initiativet til fellesmøter mellom menighetsrådet og stab, og det ble etablert et Grønt utvalg hvor til å begynne med diakonen var med, men hvor nå kateketen har overtatt diakonens plass. Oppsummerende forteller Kari at det overhodet ikke var vanskelig å få de ansatte med inn i dette arbeidet, men bemerker også at prostens rolle har spilt en viktig rolle, gjennom å ha fokus på temaet; Kari sier: «Nei, det er ikke vanskelig å finne gehør», ei heller i møte med Fellesrådet.

Hun peker også på drahjelp hun opplever å få andre steder enn i det direkte kirkelige, rapportene utgitt av FN, medieoppslag, den politiske diskursen, men hun glemmer ikke å nevne Kirkemøtets behandling av saker knyttet til miljøspørsmål; «alt dette gjør det lettere».

Tiltakene Kari refererer til er blant annet disse: klesbyttedag, søppelsortering, bruk av kortreiste byggematerialer og innkjøp av elektrisk hjullaster, lys som slår seg på og av automatisk, reduksjon av reiser. Fellesrådet er en viktig partner, «det er klart, det er begrensinger, å få byggene klimanøytrale, det ble for dyrt».

Videre forteller hun at tiltakene har blitt byttet ut og forandret, å komme i gang var kanskje litt for lettvint for hennes smak, for «tiltakslista var velkjent og grei, tiltak var i gang eller på trappene», dette hadde, så vidt jeg forsto skjedd uansett.

Nå ser Kari frem til en revisjon av trosopplæringsplanen. Mange av trosopplæringstiltakene er allerede preget av et grønt engasjement, det vil Kari bygge videre på. Jeg forhører meg om andre revisjoner av planverktøyet i menigheten, da nevner Kari diakoniplanen, uten at det blir klart når den ble revidert, men hun understreker at de «70 år +, de kjenner til gudsfrykt og nøyksomhet, en skal ikke sløse», for henne er det viktig å ta vare på det.

Kari er tydelig på at, «ja, det gir motivasjon å kunne kalle seg grønn menighet», menighetsrådet, Grønt utvalg og også de ansatte er klar over at menigheten er en grønn menighet. – Men det krever også sitt, «snakke om det, ta det opp, under kunngjøringene», det gjelder å «skape stolthet, ikke pisk, men stolthet, det er del av å være kristen menighet». Det gir seg altså ikke selv, og for å få dette til brukes nettsiden, det krever å «sette tiltakene i en sammenheng», som noe «vi ønsker å leve opp til».

I denne sammenhengen nevner hun *Bærekraftsboka*, denne blir brukt til åpning både i menighetsrådsmøter og stabsmøter, så Kari bruker de åpningene som hun ser og hun har et bredt kontaktnett. I menigheten er det KFUK/KFUM som har sterkest standing og målbærer det grønne engasjementet, til dels sammen med menigheten. Og hun nevner igjen at hun trenger fellesrådet/kommunen på det strukturelle nivået.

Når jeg spør henne, så kan Kari ikke huske at hun har blitt «møtt av kristne motargumenter, det er i tilfelle noen år tilbake», men det har utfordrende sider å være del av Den norske kirke, hun vet at *oljevedtaket* (cf. KM 15/2021) er utfordrende for noen og vektlegger «ting som går på glede over skaperverket, havet, Laudato Si».

Implisitt er hun med dette inne på temaet ledelse, og det er interessant at hun reflekterer sitt eget ledelsesansvar som menighetsrådsleder inn i dette: Hun må være med på å stadig fornye den passive kunnskapen i rådet, hun må jobbe sammen med andre frivillige, med diakonistrategi, det er mange oppgaver hun har. Og det er Kari som sender e-poster til de ansatte, for å «minne dem om punktene i deres arbeidsfelt», for «de ansatte er nøkkelen, de har kopimaskin og mikrofon» De ansatte må informeres, men, mener Kari, de må også begeistres ovenfra, Kari ansvarliggjør både prost og kirkeverge, «de må samle folk, [...] hegne om ildsjelene». Her trekker hun frem Kirkerådets webinarer som noe positivt, for vi må se litt opp fra egen andedam» – og er tydelig skuffet over at det ikke er samlinger på prostnivå, at en «ikke vet om hverandre», det er ingen informasjon fra bispedømmenivået, «kommunikasjon er en utfordring». Hun etterlyser inspirasjonssamlinger, «ikke en hel helg, noe mindre».

Kort oppsummering: Det skjer mye i menigheten og Kari er med på å bevege mye, hun er opptatt av å fokusere på det positive. Det som skjer, skjer lokalt og Kari understreker betydningen av rammene rundt (eksplisitt er hun opptatt av de ansatte og fellesrådet). Disse er både viktige og utgjør

begrensninger, og hun kan peke på at hun savner oppfølging fra nivåene over menigheten; hun gjør allerede en del av denne oppfølgingen selv. Det som ikke står i sentrum er de store uttalelsene eller vedtakene. Hun er såpass fortrolig med dem og de kirkelige diskusjonene at hun nevner og bruker *Bærekraftsboka*. Teologisk argumenterer hun langs kjente linjer, både når det gjelder vern om skaperverket og en (pietistisk-kulturell?) nøysomhet. Det forblir iøynefallende at hun tar opp ledelsesspørsmålet mot slutten av intervjuet, et for henne viktig poeng.

4.1.2 Margaret

Margaret er utdannet lærer og sykepleier, hun jobber som lærer nå. Hun har vært menighetsrådsmedlem de siste to årene og har dessuten sittet to perioder i kommunestyret. Kommunen er en på mange måter typisk landbrukskommune i Trøndelag fylke, den er ikke helt liten, ikke helt stor (litt over 15 000 innbyggere), det finnes mange tilbud og tjenester i kommunen, samtidig er avstanden til neste større by ikke uoverkommelig. Nesten nøyaktig 80 % av befolkningen er medlem i Den norske kirke, så menigheten har et bredt nedslagsfelt, samtidig som konfirmasjonstallene har vært høyere. Det er nå ca. 60 % av årsskullet som velger konfirmasjon; en ganske typisk situasjon for en menighet i en landkommune som denne.

Margaret er noe yngre enn meg, vi møtes (digitalt) en dag rett etter at skoleferien har begynt, jeg skimter en spisestue i en enebolig innrettet med møbler fra IKEA eller Bohus. Her bor det en familie, det ser hyggelig og innbydende ut og Margaret byr på seg selv.

Det var Margaret som i sin tid tok initiativet til *Vår grønne menighet*, hun visste da at noen av de ansatte tidligere hadde prøvd å dra dette i gang, hun kunne bygge på det, «de kjente godt til konseptet, det var et godt tidspunkt». Hun nevner spesielt kirkemusikeren som hadde et personlig engasjement og som fortsatt er med. To undervisningsansatte har vært med under oppstarten, de har nå sluttet i sine stillinger, men er fortsatt med i Grønn gruppe. Det er i Grønn gruppe at en har diskutert forslag på utvalg av tiltak før en så sendte et forslag til menighetsrådet som tok den endelige avgjørelsen. – Her var det fra første stund en dobbel målsetting: Å satse på barn og unge og å engasjere lokalbefolkningen.

I juni 2022, da vi snakker sammen, står vi i en situasjon hvor Covid19-pandemien flater ut, begrensningene er borte. Men Margaret forteller at pandemien har vært en utfordring, menigheten har da konsentrert seg om diakonitiltak og trosopplæring, uten at hun går noe mer inn på akkurat det. Og kanskje har alt dette ikke bare med pandemien å gjøre. Hun vet at det er «forskjellig engasjement blant ansatte», det går mye på tid og arbeidstid, «diakonen har ikke vært med, [...], har så mye å gjøre, og når en da ikke ser verdien av det, så skjer det lite».

At diakonen ikke er med, det har konsekvenser, det er utfordrende å nå de voksne, Margaret peker på trosopplæringstiltakene, her er det lettere. Det er riktignok ikke tilbud til de yngste, men gudstjenester og konfirmantarbeidet er prioritert. Med dette har Margaret gjort opp status, *Vår grønne menighet* er på disse måter en del av menighetens arbeid, «det har blitt det, det er under utvikling, vi har ikke gjort alt og har møte med de ansatte». I denne situasjonen er Margaret «avhengig av den grønne gruppen, det går ikke av seg selv, noen ildsjeler trengs, som ellers». Grønn gruppe er gjerne involvert og med under gjennomføring av forskjellige tiltak.

I tråd med målsettingen om å nå lokalbefolkningen ville Margaret gjerne nå bredere ut, men er «nå litt aleine», samtidig som det ikke er vanskelig eller utfordrende å bli forbundet med et slikt engasjement. Her er det «enighet, det må vi står for, tør å si det, og det var tema på en gudstjeneste» også. Margaret kan også fortelle om tiltak menigheten har gjennomført med andre. Sammen med frivilligsentralen har det vært klesbyttedag, her vil en sammen få til noe mer. I samarbeid med kommunen har det blitt arrangert en temakveld for konfirmantene, her var også en nasjonal naturvernorganisasjon for ungdommer representert. Det ble en «storartet» kveld som ble «tatt godt imot». Det er lett å legge merke til at Margaret er glad og stolt over å ha fått dette til.

Det er altså mulighet for kontakt med andre, mens dette oppleves vanskeligere i Den norske kirke. Margaret sier at hun «ikke har hørt fra de», det hadde vært fint med kontakt og noen samlinger, ei heller prostinivået eller prosten har involvert seg eller engasjert seg. Det er tydelig at hun savner oppfølging.

Via en liten fortelling hvor hun kontrasterer erfaringene fra kommunepolitikken med erfaringene fra menighetsrådet kommer hun tilbake til det: I en landkommune som denne, forteller hun, er det gjerne sterke motsetninger i kommunestyret, og de går også inn på klima og miljø, gjerne knyttet til bruk og bygging på dyrket mark. Hun har opplevd dette, og også at norsk oljevirksomhet diskuteres. Nærmest i motsetning til dette understreker Margaret at det er «mindre folk, mindre kompleks saksgang» i et menighetsråd; det er et «annet nivå, systemnivået er annerledes». Hennes målsetting om å engasjere lokalbefolkningen er, slik jeg tolker henne, lettere å virkeliggjøre, men da trengs det oppfølging og at de ansatte er engasjert: At «presten har vært tydelig, det har alt å si». For Margaret er presten gatekeeperen, det er presten som kan gi legitimitet og sammenheng, presten kan understreke at «dette sammenfaller med kristendommen». Stikkord som hun nevner er forvaltertanken, rettferdighet og fordeling av ressurser.

Da jeg spør henne om hun tenker at et slikt engasjement kunne være del av en utlysning av en prestestilling, svarer Margaret: «ja, [det hører] mer og mer [med], skaperverket står på spill, helt grunnleggende».

Kort oppsummering: På det lokale planet ligger mye til rette, de ansatte er nøkkelen og det får Margaret frem i det hun kontrasterer erfaringene i kommunestyret med erfaringene fra menighetsrådet. Er det mulig å få til et samarbeid innenfor det kommunale systemet, da må det også være mulig innenfor det kirkelige systemet. Hun peker på de ansatte og prostinivået. Hun mener ikke at de overordnede nivåene må gjøre eller tilby så mye, men de må være tydelig støttende til det som skjer lokalt. Hun vet at engasjementet kan være forbundet med utfordrende diskusjoner (matjord), men svarer på dette ikke med store teologiske begreper. Kirkelige dokumenter spiller ingen rolle, men det har altså så absolutt noe med kristendommen å gjøre – og er av så stor betydning at det kunne bli et kriterium ved tilsetting.

4.1.3 Kyrre

Kyrre er prest på landet, i en jordbrukskommune med i underkant av 2 000 innbyggere. Han er den eneste ansatte i fulltidsstilling. Både kirkevergen, sekretæren og organisten har deltidsstillinger og i prostiet deles det en trosopplæringsstilling. Det er flere kirker i kommunen, kirketjenerne som er

tilknyttet disse kirkene er også i deltidsstillinger. Intervjuet med Kyrre er særlig interessant fordi hans erfaringer skiller seg fra de mer sentraliserte og by-pregede menighetene.

Kyrre er over 60 år, han har lang fartstid i menigheten, virker opplagt og reflektert og han forteller åpent om det som rører seg, både i kommunen og i menigheten.

Utfordringen til å bli grønn menighet kom i forbindelse med en bispevisitas. Den norske kirkes engasjement for klima og natur ble tematisert under denne og så forteller Kyrre at «det var rådgiveren på bispedømmekontoret som tok kontakt igjen». Hans reaksjon var at det var «for så vidt greit, men enda en plan».

Det finnes ikke noe diakoniutvalg eller lignende, vedtaket ble fattet direkte i menighetsrådene, og «det var greit å fylle ut de 25 tiltakene. Mye var på plass og ganske tidlig var det også Det grønne hjørne i menighetsbladet». Så er det også tema «en gang for året på stabsmøtet», da «blir det en årlig gjennomgang». Kyrre sier det finnes «ikke motstand, ikke entusiasme, staben drar dette». Staben har også byttet noen tiltak, kanskje to eller tre ganger, uten at dette var kontroversielt. I det store og hele behandles dette som en «handlingsplan, mer teknisk».

Forholdene preger måten Kyrre jobber med *Vår grønne menighet*, han nevner at de kjente tiltakene ikke finnes, verken Diakonens dag eller Skaperverkets dag. Kyrres strategi er en annen, han bruker andre tiltak og arrangement til å fremme det grønne perspektivet. Han nevner setermesser, «fasteaksjonen, Lys Våken og Tårnagent, til en viss grad, når det kommer til matlaging, og skolekirkesamarbeidet, da, i tredje og fjerde klasse er det rettferdighetstemaer». Kyrre knytter an til dette og han spiller på de etablerte samarbeidsrelasjoner som lag og foreninger som er med under setermesser og folk som er med på dugnader, om enn kanskje ikke like mye som før. Alt dette går sin gang. Kyrre nevner som de neste utfordringene kirkebyggene, «her er det mest å hente, energiøkonomisering, jordvarme». Kyrre er opptatt av det, noe har de fått til, og så vet han om begrensningene i fellesrådets økonomi.

Som nevnt er Kyrre den eneste fulltidsansatte, det er få å spille på, det er lite fagmiljø han kan utveksle tanker og idéer med, men Kyrre er en reflektert teolog. Han snakker om at det er større forståelse for teologiske samtaler rundt klima og miljø enn det har vært tilfelle tidligere. For ham er en skapelsesteologisk begrunnelse viktig, «Gud har skapt naturen og oss», vi har fått et forvalteransvar, og med blick på 1 Mos 1, 26–28 sier han at «bibeltekster kan tippe begge veier, dette må tolkes og gjøres godt og levelig», han er ut etter en balansering. I dette er det for Kyrre en motiverende faktor å bo i en jordbrukskommune hvor «yrkeslivet er avhengig av naturen».

Avslutningsvis understreker Kyrre at han føler at det er hans ansvar «å holde det varmt [i menighetsrådet], skape entusiasme, også i staben, [det] må minnes om». Det er altså ikke noe som gir seg selv, og han kan oppleve «at det noen ganger [er] for mye, [...], det er fint at vi ikke må tenke [på alt] selv, men det er mange planer» å forholde seg til.

Kort oppsummering: Mye lå allerede til rette for å gå inn i ordningen *Vår grønne menighet*, og dog var utfordringen fra det regionale nivået utslagsgivende. Kyrre er noe ambivalent, det er greit, det er også til hjelp, og så er det enda en plan å forholde seg til. Kyrres strategi er å fylle ut og knytte an til det som allerede finnes, han vet at det byggetekniske ville gi enda større effekt, men i mellomtiden supplerer han det bestående, men lager ikke nye tiltak for å styrke det grønne engasjementet. Et lignende trekk

finnes i hans teologiske tilrettelegging. Den er velkjent fra kirkelige diskusjoner; forvalteransvaret står sterkt, men er dog uten henvisning til *Bærekraftsboka* eller andre nyere uttalelser, og forbindes eksplisitt med det å være menighet i en jordbrukskommune.

4.1.4 Håkon

Håkon er i 40-årene og jobber i universitets- og høyskolesektoren. Han er frivillig, grønn kontaktperson, men jeg ville gjerne intervjuer han på grunn av hans profesjonelle bakgrunn – kunne han gi et mer utenfra-blikk, nettopp farget av hans kompetanse i både samfunnsgeografi og by- og regionalplanlegging?

Vi møtes i slutten av juni på Teams, det er en interessert og hyggelig tone mellom oss og samtalen glir lett og samtidig fokusert.

Håkon har erfaring fra både menighetsråd og Grønt utvalg og han nevner så å si med det samme at poenget for Grønt utvalg, hvor det samles «artige folk, engasjerte folk», har vært å være «bredt orientert, de store samfunnsspørsmål» skal stå i fokus. Det er krevende, «alt og ingenting, [...], [det] konkrete er en utfordring, at en blir sittende, internt, prater om det samme, så stopper det», så det må stadig jobbes med å holde det store og det konkrete sammen, for at det nettopp ikke skal stoppe opp.

Planen for *Vår grønne menighet* ble rullert for to år siden, da hadde den stått urørt siden 2011, og idéen er at planen skal fungere som styringsverktøy. Håkon nevner klassiske arbeidsfelt som gudstjenester, pilegrimsvandring, loppemarked samt en grønn spalte i menighetsbladet. Grønt utvalg oppfattes og oppfatter seg som en viktig aktør i menigheten og preger menighetens selvforståelse. Å kunne kalle seg «grønn menighet», ja, «det favner, [det] har satt seg som meningsfylt uttrykk».

Også Håkon er opptatt av de ansattes rolle. Diakonen er en viktig samarbeidspartner og at vedkommende er med i Grønt utvalg er viktig, for «diakoniutvalget er mer tradisjonelt, rettet mot den eldre garden. Men «også prester er viktige», mens støtte, råd og veiledning internt i Den norske kirke betegnes som «vanskelig». Så, ikke alt går knirkefritt. Det har vært avholdt møter med fellesrådet om alternative energikilder, men «det kom ikke noe ut av det». Grønt utvalg eller menighetsrådet «kan ikke vedta noe, men kan holde det levende», Håkon konkluderer med at «prosessen er viktigere enn resultatet».

I arrangementene prøver Grønt utvalg å holde de store spørsmålene levende, det er en målsetting å samarbeide med andre, å ta aktiv del i lokalmiljøet, så Grønt utvalg har deltatt på en lokal markedsdag, har invitert til temakvelder med søkelys på biologisk mangfold og nærmiljø, og de har hatt gjester og bidragsyttere fra bondeorganisasjoner innom. Håkon er den eneste som nevner natur og klima, «det er nytteløst å ødelegge natur for å redde klimaet», samtidig har ikke Grønt utvalg «mulighet til å forandre, vi sitter alle i glasshuset, [utvalget er] mer inspirator».

Det er herfra Håkon vender tilbake til nettverkene innenfor Den norske kirke hvor han etterlyser mer kompetanse. Den norske kirke «er kompetent når det gjelder det teologiske, men har et stort kompetansebehov når det gjelder natur og klima». Det er «et stort felt, det er mye kompetanse i medlemsmassen, så er det staben, det er kanskje her det grønne må inn, til fellesrådene og kirkevergene» og Håkon nevner bygningsmassen og eiendomsforvaltningen eksplisitt.

Kort oppsummering: Håkons stikkord er nettverk, inspirasjon og kompetansebehov. Han anerkjenner Den norske kirkes teologiske kompetanse, interessant nok, så snakker han likevel ikke om den, nevner den ikke. Det han nevner er tradisjonelle arbeidsfelt i en menighet. *Bærekraftsboka* eller annet ressursmaterieell ser ikke ut til å være kjent for Håkon. Han understreker relasjoner til lokalmiljøet, forstår Grønt utvalg som inspirator og som kunnskapsaktør, det er det han bringer inn når han skjelner klima og natur. Dette kompetansebehovet må de interne nettverk i Den norske kirke opparbeide seg og så igjen dele.

4.1.5 Marit

Det var viktig å få inkludert en deltaker fra de nordlige bispedømmene i intervjuundersøkelsen, ikke minst var en av interessene å få undersøkt hvorvidt urfolkstematikken er en del av det grønne engasjementet.

Intervjuet får en vanskelig start, det er tekniske problemer med Teams, det blir gjentatte forsøk, vi utsetter og kommer så veldig forsinket i gang. Dette preger selvsagt de første minuttene av samtalen, vi må summe oss, og så kommer vi i gang. Marit forteller detaljert om egen bakgrunn og hennes vei inn i diakonyrket, hun er fra det området hvor hun nå jobber, i en kystkommune med ca. 2 000 innbyggere i Sør-Hålogaland; dette gir igjen et annet perspektiv enn de andre intervjuene.

Menighetskontorene ligger i kommunesentrumet, det er forholdsvis lange avstander og kommunen er preget av en svak befolkningsnedgang, samtidig som det finnes lange og stabile, til dels sørsamiske, lokale tradisjoner. Menigheten og de ansatte føler at det også innbefatter en «lang tradisjon for samarbeid, enkelt å ta en telefon» til andre, i andre virksomheter eller i kommunen.

Opprinnelig var det en rådgiver på bispedømmekontoret som dro dette i gang. Så sier Marit: «det ble mitt prosjekt, litt grenseløst, [...], sammen med en tidligere kirkeverge som støttespiller».

Hun legger ikke skjul på at hun trenger støttespillere og hun er opptatt av samarbeid. Miljøutvalget som finnes, er ikke spesielt aktiv. Da trengte hun støtten fra den allerede nevnte kirkevergen og en fra menighetsrådet. «Menighetsrådet var greit å få med, mange punkter var på plass allerede, prosjektet ble å utfordre andre i kommunen», sier hun. For Marit «lette litt, hvor har vi fellesskap» og det grønne ga muligheten til å samarbeide med skolen.

Marit knytter dette til diakoni og bærekraft, hun minner om Den norske kirkes diakonidefinisjon og forteller at det første prosjektet var en sy-kafé hvor inntektene gikk til skolens grønne prosjekt og det er dette som ble utgangspunktet til et mye mer omfattende samarbeid. Selv om samarbeidsprosjektet har minket de siste årene, så er det fortsatt slik at flere kommunale og andre lokale aktører er med. Alle bidrar med det de vil, noen ganger er det tydelig at det er et grønt arrangement, noen ganger er forbindelsen til det grønne heller litt løst, men det samler mange aktører. – I en brosjyre som Marit sendte meg fant jeg både marked med redesign og gjenbruk, konserter, byttedager, skoleforestillinger, pubkonsert, husflid, rydding, klimapilegrim og annet. – Marit vender tilbake til bærekraftbegrepet, viktig for henne var at det var «eierskap hos flest mulig, over generasjonene, at ungdommer fikk det fra skolen». Eierskap og bærekraft henger sammen, «bærekraft [det er], samfunnet nedenfra, bærekraft [i] at folk kommer tilbake» til det de har skapt sammen.

Det er iøynefallende at Marit forteller lite om annet menighetsarbeid, det grønne perspektivet kan nok finnes i barneklubben eller i konfirmantopplegget, men ellers er det ikke fremtredende. Når hun forteller om det, så skifter hun fokus og kommer innom det at hun kan savne «inspirasjon fra sentralt hold». Diakonirådgiveren er «positiv, hun deler videre [av det sentralkirkelige], en fin person å ha». Men jeg fornemmer at det ikke treffer det Marit etterspør – og får underbygget dette ved at hun mot slutten av intervjuet beklager at ressursgruppen på bispedømmenivået har blitt borte, «ansvaret for inspirasjonen blir lagt på meg».

Det var forholdet mellom det grønne engasjementet og det samiske som jeg var interessert i, og i bakhodet hadde jeg hele tiden diskusjonen om Kirkemøtets *oljevedtak* (cf. KM 15/2021), hvordan spiller det inn i samtaler og diskusjoner i et bispedømme i Nord? Men Marit nevner ikke noe av dette, jeg må spørre etter det. Det samiske miljøet influerer hennes arbeid i liten grad, og det selv om Marit, i forbindelse med sjelesorgutdanningen, har vært opptatt av det; det er presten som møter den samiske befolkningen ved at enkelte ledd under gudstjenesten forrettes på et av de samiske språkene. Og ei heller *oljevedtaket* er langt fremme i bevisstheten, Marit vet at noen gir uttrykk for at de er bekymret for å bli «stemplet som politisk», men for henne er det «å engasjere seg en menneskerett, kanskje grensen er overskredet, men å mene noe, det kan ingen ta fra oss».

Kort oppsummering: Etter oppfordring fra det regionale nivået har Marit gått inn i dette, dette er hennes prosjekt og avgjørende for henne er eierskap og bærekraft som hun knytter tilbake til diakonibegrepet/diakonidefinisjonen. Hun utdyper dette ikke noe mer, kjente teologiske tolkninger som ellers dukker opp nevnes ikke. Samarbeidet med andre ser ut til å glede henne og til å gi henne energi, det kan virke som om hun savner mer eksplisitt støtte, både på menighetsnivå og på regionalt nivå. At hverken det samiske eller *oljevedtaket* nevnes av Marit skal noteres.

4.1.6 Dagfinn

Dagfinn har lang fartstid som diakon, han har jobbet både i bymenigheter og i sin nåværende menighet i Borg bispedømme. Helt fra starten av samtalen vår er han opptatt av bærekraft, av et lokalt engasjement, og han forteller om et sterkt personlig engasjement. Han er tydelig, bestemt og riktignok smitter engasjementet. Samtidig legger jeg merke til at jeg tidlig spør meg selv hvor krevende dette må eller kan være for folk han jobber sammen med.

Intervjuet foregår på Teams, i tråd med det allerede nevnte, Dagfinn går rett på sak. Han forteller åpent om det som opptar ham, «grønn menighet er i diakoniplanen», det har vært oppe i diakoniutvalget, «men det var jeg som foreslo det». Ordningen med *Vår grønne menighet* er «veldig konkret, du krysser av, veldig konkret, men folk har egne meninger, [...], folk blir ikke tilstrekkelig engasjert, hva gjør du da»? Dagfinn sier «vi [sc. menigheten] har ikke verktøy», de kjente ting, her nevner han blant annet Kirkens Nødhjelps fasteaksjon, stopper lett opp, «kognitivt er det jo lett», men «folk forstår at det griper negativt inn i velstand, da detter selv aktivister av». Han vender tilbake til ordningen og sier «at det ikke var forpliktende gjorde det mulig å selge det inn».

Dagfinn har brukt en god del tid på å få til samarbeid med andre, ville bidra til å «gjøre hverandre gode», og det selv om de andre og samarbeidspartnere ikke var opptatt av kirken. Han ville snu på dette, han spør «mangler kirka troverdighet» og «hva driver kirka med»? – Det ser ikke ut til å ha stor

rekkevidde, ikke i menighetens tiltak og arrangement, men Dagfinn kommer med eksempler hvor han har invitert eksterne gjester, til for eksempel møter og formiddagstreff og han tenker at erfaringene i grunn og bunn er ganske gode.

Men det forblir altså ambivalent, i menigheten, men også innenfor bispedømmet. Ting, tiltak og arrangement får ikke den rekkevidden han gjerne ville ha sett. Han viser til Håpets katedral, kan verdsette det, men formoder igjen at «Borg klapper seg på skuldrene», for det skjer ikke noe «i prostiet, ikke annet enn enkeltmennesker» som bærer engasjementet.

Dagfinn virker ikke resignert, han er ikke anklagende, mer konstaterende og han reflekterer over det han observerer og sier. Samtalen med Dagfinn er den som dreier seg mest om teologi, han nærmer seg dette ved å understreke behovet for et større blikk, det han kaller for internasjonal diakoni. Det ser ut som om det er med på å skape troverdighet, for det peker på det som han karakteriserer som det viktigste, å se at «vi mennesker er jo over utstyrt som art, mer enn alle andre arter, sykt utstyrte, ansvaret som vi har, i det å være skapt, med de ressursene vi har, vi har mye mer, [vi har] et stort ansvar». Dette finner han igjen i Jesu forkynnelse, vi har «ansvar for hverandre, og vi burde skamme oss, men det kan vi ikke forkynne», for «skammen kan gjøre [oss] dysfunksjonelle, men ikke her, ikke uttalt negativt». Jeg lurer, allerede under intervjuet på, om Dagfinn ikke med dette svarer på hans eget spørsmål etter verktøy for å holde på engasjementet. Han vet og kan sette ord på at folk kan «bli matt av totaliteten, det er for svært totalt», han vet at engasjementet er en «salderingspost, selv for meg», samtidig er altså det å reflektere over teologi, diakoni og skam en måte å nærme seg dette på, «fordi man [på denne måten] innser alvor og ansvar».

Kort oppsummering: Dagfinn vil mye og krever mye, av de rundt ham og av seg selv. Det er helt tydelig at han synes at ordningen med *Vår grønne menighet* er for lettvin, det er det som gjør tilslutningen overhodet mulig. Dagfinn har engasjement og han tenker diakonalt-teologisk om dette. Han griper tilbake til det kjente, til skaper- og forvaltertanken, men han er også utprøvende i det han snakker om og reflekterer rundt skambegrepet. Og det er Dagfinn som er den eneste som de facto nevner Jesus, som prøver å knytte det grønne engasjementet og Jesu forkynnelse sammen.

4.1.7 Eli

Eli jobber som menighetskonsulent i et fellesråd i Hamar bispedømme. Hun har flere års erfaring fra jobben, hun har dog ingen direkte kirkelig bakgrunn, noe hun kommer tilbake til. Fellesrådet hun jobber i er på mange måter et sentralt styringsorgan for flere menigheter i en kommune som er preget av et sentrum med spredt bebyggelse og jordbruk rundt. For Eli er det tydelig at det administrative nivået, ikke minst gjennom økonomi- og budsjettansvar, er en viktig premissleverandør for det som skjer i menighetene. Hun virker bestemt, på ingen måte uvennlig, samtidig som hennes kritiske holdning til mulighetene i konseptet *Vår grønne menighet* hele tiden skinner gjennom. Tidlig i samtalen forteller Eli om at hun har fått til søppelsortering i kontorlokalene, i samarbeid med kommunen. Det forblir gjennom hele intervjuet det ene positive eksempelet som viser at engasjement nytter.

Vi møtes på Teams, går ganske så rett i gang, og mens alle de andre samtale har vart i ca. 45 minutter, de lengste kanskje opp mot en time, er denne den første som knapt nok runder 30 minutter. Ifølge Eli var det «bispedømmet [som] tok initiativ, bispedømmekontoret ville dette», og hun er innom

vanskelighetene med en gang. Det skulle velges tiltak fra en liste, men det var «vanskelig å få opp punkter, siden fellesrådets økonomi blir bundet gjennom dette». Det var utfordrende å velge, for «det hjelper ikke når fellesrådet må kjøpe billigst». Dette er i grunn og bunn hennes budskap, hun kommer innom dette med en litt annen vinkling når jeg spør om det finnes et grønt utvalg eller lignende. Det finnes ikke, «det grønne ligger på presten, diakonen og kantoren, det er positivt i [menighets]rådet, men det må være opp til staben, staben har [ansvar for] det praktiske». Det er en lignende hierarkisering mellom ansatte/staben og menighetsrådet som hun har gitt uttrykk for tidligere. Fellesrådet styrer det økonomiske og kan ikke la seg binde av menighetsrådet. Den praktiske utførelsen av det grønne engasjementet er lagt til staben, her til fagstillingene som nærmest opptrer suverent.

Jeg har en følelse av at denne tilnærmingen også farger Elis blikk på mulighetene innenfor *Vår grønne menighet*. Det finnes et loppe- og brukmarked, men «uten at de har tenkt på det grønne, de har tenkt på penger», og Eli er tydelig: «hvilke tiltak kan en menighet gjøre, å påvirke kommunen eller næringslivet, det er utopi», kanskje «via det diakonale»; dessverre glipper det for meg, jeg spør henne ikke hva hun konkret mener med det.

Det forblir tydelig for meg at Eli også oppfatter seg som en motstemme, også internt, mot en av prestene som ifølge Eli har påstått at «vi må være» grønn menighet. Hun forteller om prostens som har ansatt henne nettopp på grunn av hennes ikke-kirkelige bakgrunn, hun er «ansatt som et snitt av befolkningen», hun sier at hun «bringer mannen fra gata inn».

Mot slutten av intervjuet sammenfatter hun noen aspekter som hun var innom tidligere. For Eli er menighetsrådet noe «førhistorisk». Rådet «skal vedta en plan som er bygget opp på fagkompetanse, budsjett», og da må det bli slik at dette vedtas «basert på de ansatte». «Strategi må forankres i staben, [hos] de som utøver» – og fellesrådet må på denne måten nødvendigvis få en styrende rolle.

Kort oppsummering: Hos Eli er det de ansatte og fellesrådet, gjennom de økonomiske rammene og ansvaret for byggene, som er premissleverandørene, og det frivillige engasjementet har hos henne ikke en fremtredende plass. For henne er det at hun har fått til søppelsortering det «største bidrag» menighetene kommer med. Eli er en motstemme, uten at hun er et eksempel på det som ildsjelene kjemper mot. Hos henne fornemmer jeg verken motstand eller resignasjon. Hun sier hvordan hun ser på ting; det blir ikke synlig hvor hun ser andre eller flere muligheter til engasjement som bærer innenfor *Vår grønne menighet*.

4.1.8 Kåre

Kåre er daglig leder i en menighet i en storby vest i landet, menigheten teller flere tusen medlemmer – og Kåre har en variert yrkesbakgrunn, men har nå lang fartstid som daglig leder, og han kjenner flere menigheter i byen.

Vi møtes på Teams, Kåre forteller åpent og raskt, også denne samtalen varer omtrent en halv time. Kåre virker i liten grad som en som er involvert i noe, i menigheten, i det grønne engasjementet. Det er mer at han virker på meg som en observatør, han ser på det som skjer i menigheten han leder.

Kåre peker på to, tre lokale initiativtakere når det kommer til *Vår grønne menighet*, på vedtaket i menighetsrådet. Det var «enten i 2011–2015 eller før, den ene har fortsatt engasjement i diakonien,

er fortsatt frivillig». Men det er «ingen grønn gruppe, den ble nedlagt» ikke veldig mange år etter, for «et utvalg på papir, det gidder vi ikke», sier han. I det daglige livet merker Kåre «lite av det», av det grønne engasjementet, «noen permanente tiltak er på plass: kildesortering og slutt på engangskopper». I diakoniplanen er vern om skaperverket med, men intensjonen om Skaperverkets dag «ble borte, forsvant med diakonen». Kåre peker således på de involvertes viktige rolle, uten diakonens engasjement ble det ikke Skaperverkets dag.

Han vender dette så mot sine egne arbeidsoppgaver, sin egen rolle, han lurte på «hvilken rolle kan jeg egentlig ha, det er et sett med arbeidsoppgaver, altfor mye å gjøre, hadde en klart å holde fokus på primæroppgavene», det, så Kåre, hadde vært noe. Det er dette som leder Kåre til hans viktigste punkt: «det rapporteres ikke på den grønne satsingen», det mangler oppfølging og rapportering, og det er det «like lite av på prosti- eller bispedømmekontornivå». Han er innom tanken av en trinnsvis sertifisering og er ikke fremmed for å frata menigheten sertifiseringen om de ikke følger opp. Han er tydelig opprørt når han forteller at bispedømmets ressursgruppe for det grønne engasjementet og for bærekraft er lagt på is. Så langt han kjenner til har det også før det ikke vært lett å få prioritert bærekraftsspørsmål inn i diskusjonene og forberedelsene til møter i bispedømmerådet heller. Hvordan, lurte Kåre, skal da menighetene følges ordentlig opp, og hvordan skal en vise for allmennheten at kirken ønsker å være en oppdatert sivilsamfunnsaktør? Det trengs rutiner og oppfølging. For det nytter. Han har gode erfaringer med bygningsforvaltningen og med fellesrådets målsettinger, og det er bare på grunn av innsats og rapportering.

Før vi runder av kommer Kåre innom det teologiske. Jeg hadde spurt ham etter *oljevedtaket* (KM 15/2021) som han ikke kunne se på som problematisk, for han forbinder dette med et myndighetsansvar og en forvaltertanke. Han nevner nestekjærlighet og naturmangfold som igjen leder ham til et takknemlighetsperspektiv. Det går godt sammen med spørsmålet etter oppfølging og innsats, men det blir uklart hvordan han kobler dette direkte til det grønne engasjementet i menigheten. Med fokuset på rapporteringen er Kåre hele veien et nivå over det som rører seg i menigheten; i alle fall tolker jeg det slik, og det også på bakgrunn av det som jeg forstår som hans oppsummering: Du trenger «de rette personene, forankring, og så oppfølging, ikke bare internt, ikke bare i menigheten, og ris bak speilet, dette [sc. det å kunne kalle seg for grønn menighet] må være noe du kan miste».

Kort oppsummering: Kåre leverer med sin egen oppsummering det som jeg sitter igjen med etter intervjuet. Han betoner det personavhengige, tidspresstet i staben, bemerker forholdsvis lite engasjement og er opptatt av oppfølging; ikke bare som motivasjon eller motiverende oppfølging, men som rapporteringsoppfølging som kan og skal ha konsekvenser. Ved å peke på fellesrådets satsing på bygningsforvaltning og gode erfaringer derfra peker han samtidig på et viktig satsingsområde for det grønne engasjementet.

4.2 FØRSTE KOMMENTARER

De frivillige og også de ansatte forteller om stort engasjement, de ser at det trengs at noen tar ansvar og de tar ansvar, det er en til dels høy identifikasjon med ordningen og intensjonene i *Vår grønne menighet* (Kari, Margaret, Kyrre, Håkon, Marit og Dagfinn). Samtidig ser alle disse at dette må være

lagspill. Lokalt har de ansatte en nøkkelrolle. De frivillige som jeg intervjuet, særlig Kari og Margaret, er opptatt av det.

Videre viser intervjuene at det jobbes aktivt ut fra forskjellige lokale forhold. Margaret diskuterer nedbygging av matjord som et konflikttema, mens Kyrre kan på positivt vis knytte et grønt engasjement til forholdene i en jordbrukskommune. Marit søker samarbeid utad, Kyrre utvikler bestående tiltak.

Det nevnes at tilslutningen til ordningen har kommet i stand på grunn av en oppfordring fra bispedømmenivået. Det ønskes velkommen, men det er også tveegget fordi det er enda en forpliktelse som legges på menighetene. – Dette må sees i sammenheng med at det savnes oppfølging (Kari og Margaret). At to forteller om at bispedømmenivået har nedprioritert egne ressursgrupper overrasker, nettopp på bakgrunn av kirkelige vedtak.

Oppfølging er også forbundet med rapportering. Kåre kan i tillegg tenke seg sanksjonsmuligheter, og han peker på gode effekter av rapportering innenfor bygg og anlegg. Dette nevnes også av Kari, Kyrre og Håkon, og dette viser igjen til forskjellige lokale forhold. Som også Eli påpeker, så er fellesrådets økonomi styrende og den er også avhengig av kommunestørrelsen og kommunens økonomi.

Det er bare Håkon som peker på kunnskapsbehovet innenfor Den norske kirke, det er han som skjelner mellom klima og natur. Håkon og Dagfinn etterlyser de større linjene i Den norske kirkes engasjement. Marit og Margaret er delvis enig, mens Eli er helt avvisende til dette. I sum bæres altså engasjementet først og fremst lokalt og av de enkelte engasjerte.

Betydningen av det lokale engasjementet gjør det iøynefallende at vedtak i Kirkemøtet eller Kirkerådet så å si er fraværende i intervjumaterialet. *Bærekraftsboka* nevnes av Kari, men det ser ikke ut som om det har særlig gjennomslag nedover. Kanskje forklarer dette også (deler av) Håkons etterlysning av kunnskap.

Nyere vedtak, uttalelser og initiativer blir ikke reflektert i intervjuene. Det finnes heller ikke noen særlig fokus på ungdom og urfolkstematikken. Det som sentrale organ diskuterer og drøfter, er det lite å finne av i intervjuene. Samtidig har vedtak og programformuleringer satt sitt preg, for samtalepartnerne mine beveger seg i teologisk velkjent terreng. Motiverende er et gitt forvalteransvar som (skal) utløse[®] individuell motivert handling. Dagfinn er den eneste som går utover disse rammene.

For å kontrastere intervjuundersøkelsen og spørreundersøkelsen skal det nevnes to aspekter. For det første fordyper og bekrefter intervjuene det som ble synlig i spørreundersøkelsen. Mange er motiverte og kan motiveres, de frivillige spiller en viktig rolle, kirkelige vedtak og kirkelig ressursmateriell nevnes i liten grad og teologisk motiverende er forvaltertanken. For det andre skal det bemerkes at de administrativt tilsatte i intervjuene markerer en tydelig opposisjon og kritisk stemme. Dette utdyper og kontekstualiserer funnene fra spørreundersøkelsen hvor de administrativt tilsatte var aktive både i svarprosessen, men også i oppfølgingen av *Vår grønne menighet* (cf. Tabell 3; Tabell 10; Tabell 13).

5 NOEN FORELØPIGE KONKLUSJONER

I dette kapitlet skal det samles noen foreløpige konklusjoner (5.1). Disse er nettopp ikke tenkt som endelige svar, men som invitasjoner til videre samtaler om ordningen *Vår grønne menighet* – for ordningen har på ingen måte simpelthen overlevd seg selv. Samtidig viser både spørreundersøkelsen og intervjuene at tidligere forskningsfunn bekreftes, ordningen er, på tross av økende antall tilsluttede menigheter, også preget av stagnasjon. Tesen er at dette også har sin grunn i en vedvarende og uforandret teologisk begrunnelse (5.2). Videre (5.3) pekes det på noen videre refleksjoner som er aktualisert gjennom spørreundersøkelsen og intervjuene, disse er også tenkt til å utdype de første svarene på forskningsspørsmålene og det pekes også på noen konsekvenser av *forvaltermotivets* suksess (Tomren 2019, 289). Avslutningsvis formuleres noen impulser til det videre arbeidet med *Vår grønne menighet* (5.4).

5.1 TILBAKE TIL FORSKNINGSSPØRSMÅLENE

Jeg skal nå vende tilbake til forskningsspørsmålene slik de er formulert ovenfor (1.2) og gi nokså kortfattede og første svar på disse. Svarene danner utgangspunktet for noen videre refleksjoner (5.2; 5.3).

Hvordan beskriver mennesker involvert i «grønne menigheter» sine erfaringer med dette?

Vår grønne menighet bæres av mange motiverte mennesker, diakonene og de frivillige, men også de administrativt tilsatte er viktige ressurspersoner i dette; både som initiativtakere og motivasjonsbærere. Det finnes en høy identifikasjon med konseptet som er innarbeidet i menighetene (og menighetens planverktøy) og for mange er engasjementet innenfor ordningen noe som er særdeles viktig for egen utvikling og også egen tro. Det gjelder selv om det også kan settes ord på manglende engasjement hos andre, enten det er andre personer eller råd og utvalg (3.2; 3.4; 3.9; 4.1.1; 4.1.2; 4.1.3; 4.1.4; 4.1.5; 4.1.6).

Opplevs konseptet *Vår grønne menighet* fortsatt som et dynamisk og attraktivt konsept for menigheter i Den norske kirke?

For mange er *Vår grønne menighet* fortsatt et attraktivt konsept. Samtidig er det iøynefallende at dette er preget av gjenkjennelighet og stabilitet og en innadvendt tendens. De kjente formuleringene fra *Plan for diakoni* får høyest tilslutning (3.4). Valg og bytte av tiltak tyder ikke på stor dynamikk og det er flere likhetstrekk mellom de egne tiltak (cf. Tabell 15). *Vår grønne menighet* behandles i de fleste menighetene ikke årlig i menighetsrådet, samtidig ser den interne oppfølgingen ut til å fungere og det er lite intern kirkelig motstand (3.5; 3.7; 3.8), selv om det finnes gnisninger særlig mellom menighets- og fellesrådsnivå (se nedenfor). Erfaringene med *Vår grønne menighet* er preget av mangfoldighet og beskrives ofte som positive (cf. Tabell 17).

Hvilke faktorer som hindrer dynamikk i «grønne menigheter» kan identifiseres og hvilke av disse kan knyttes til hvordan Vår grønne menighet har blitt definert og begrunnet?

Det er særlig to aspekter som hindrer dynamikk. Det første aspektet er at *Vår grønne menighet* er diakonalisert og med dette sektorisert. Diakonene gir uttrykk for at de bærer byrden og ofte står alene med engasjementet (3.9). Dette har nok en opplagt begrunnelse i *Plan for diakoni* som nevner både vern om skaperverket og Bærekraftsmålene, samtidig som dette er med på å undergrave de positive sidene ved at *Vår grønne menighet* anses som egnet konsept for eksempel trosopplæring og videre utvikling av gudstjenestelivet (3.6). Det andre aspektet er knyttet til oppfølging av «grønne menigheter». Det nevnes gjentakende manglende oppfølging fra for eksempel prostene og det savnes både tilbakemelding og å vite hva som skjer med tallene som rapporteres inn (3.9; 4.1.1; 4.1.2; 4.1.8). Under distribusjonen av denne undersøkelsen ble det synlig at det regionale leddet var et svakt punkt, ikke alle bispedømmene hadde oppdaterte lister over menigheter tilsluttet *Vår grønne menighet* til rådighet. Undersøkelsen kan tyde på at det regionale leddet ikke lykkes med en videreformidling av annet kirkelig ressursmateriell. En manglende satsning nevnes i to av intervjuene (4.1.5; 4.1.8) – dette har direkte konsekvenser på menighetsnivået.

Hvilke samarbeidsrelasjoner, både til kirkelige og andre aktører, kan identifiseres?

Mer overordnet må det konstateres at samarbeid ikke skårer høyt (3.5; 3.8). Dette er likevel ikke det hele bildet, det finnes eksempler på – i all hovedsak lokal-kommunale – samarbeidsrelasjoner som er verdifulle (cf. Tabell 15). Skoler, biblioteker og lignende nevnes oftere, mens andre politiske og kulturelle aktører ikke er så ofte nevnt. Dessuten er det iøynefallende at for eksempel vennskapsmenigheter og misjonsorganisasjoner heller ikke nevnes i særlig grad. Som tidligere bemerket er samarbeidet med ungdomsorganisasjoner eller interreligiøse samarbeidsrelasjoner så å si fraværende i materialet. Interessant er det at samarbeidsrelasjonen med kommunale aktører også kan ha kritisk potensiale, for eksempel ved at det gis innspill til kommuneplaner eller lignende (3.4 og 3.7). Det som ble nevnt ovenfor var, at det finnes lite intern kirkelig motstand. Revideringen av *Vår grønne menighet* hadde som mål å tydelig skille mellom ansvaret på menighets- og fellesrådsnivået, ved å tydeliggjøre fellesrådenes ansvar. Dette ser ikke ut til å ha blitt realisert, fellesrådene (og kommunene) oppleves ofte som bremsesko (1.2; 3.9; 4.1.3; 4.1.4, cf. dog også 4.1.7).

5.2 SPØRREUNDERSØKELSEN OG INTERVJUENE I LYS AV TIDLIGERE FORSKNING

Både spørreundersøkelsen og intervjuene viser at det er mange frivillige og ansatte som er motivert og som kan motiveres.

Dette bekrefter aspekter som har blitt nevnt i tidligere undersøkelser. Sluttrapporten til prosjektet *Skaperverk og bærekraft* peker på at prosjektet har ført til en økning i antall menigheter tilsluttet *Vår grønne menighet* i alle bispedømmer (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 33–34).⁹ Også senere økninger i antallet kan knyttes til vedtak i Den norske kirke (for eksempel KM 16/2017). En slik

⁹ Samtidig kan det påpekes at spørreundersøkelsen ved avslutningen av Prosjektet Skaperverk og bærekraft hadde en svarprosent på 28 % (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 30). Dette er så å si lik svarprosenten på denne spørreundersøkelsen (27 %). – Det underbygger at det er, ut fra særlig fritekstfeltene, presumptivt de mest engasjerte som svarer.

påvirkning er helt i tråd med det Botvar har observert tidligere, *kirkeledelsens* profilering, hva den vektlegger kan ha ringvirkninger (Botvar 1998, 93; Botvar 2001, 16 og 20; Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 36). Og så ser både intervjuene og spørreundersøkelsene ut til å bekrefte at et pietistisk preget nøydsomhetsideal ikke lenger er det utslagsgivende, det er den konkrete aktiviteten i seg selv, også som del av et større og mer omfattende (og også: samarbeidende) engasjement, som er det avgjørende (Botvar 1998, 55–60; Botvar 2001, 13–14).

Samtidig må det her tas med at bekreftelsene av tidligere observasjoner også peker på hvor utviklingen av både konseptet *Vår grønne menighet* og de underliggende idéer og konsepsjoner ser ut til å ha stagnert. Engasjementet og *Vår grønne menighet* er fortsatt preget av og blir i all hovedsak definert gjennom (stor-)bykontekstene og lavere tilslutning i distriktene (Botvar 1998, 23 og 38; Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 38).¹⁰ I nær sammenheng med dette må det nevnes at manglende oppfølging og for svak oppmerksomhet på nettverksbygging har vært tematisert før, også i forbindelse med evalueringene av Prosjektet Skaperverk og bærekraft (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 27 og 34). Den antatte muligheten til å påvirke fra *kirkeledelsen* og *nedover* ser ikke ut til å kunne utnyttes og viktige dokumenter som *Bærekraftsboka* og *Guds Skaperverk – vårt hjem* er så å si fraværende i det empiriske materialet.

I forbindelse med hans analyse av sluttrapporten til Prosjektet Skaperverk og bærekraft skriver Tomren utfyllende:

I sluttevalueringa skriv prosjektgruppa at S[kaperverk]o[g]B[bærekraft] ikkje har lykkast med å engasjere alle dei regionale ressursgruppene godt nok, og at dei heller ikkje har greidd å nå heile organisasjonen gjennom arbeidet. Dei slår fast at det er låg aktivitet i mange bispedøme, og konstaterer at dei ikkje har nådd like godt ut til alle kyrkjelydane, utan å gå inn i nokon djup analyse av årsaka. For å gjere gode val framover hadde det vore nyttig med ein grundig analyse av årsakene til at prosjektet ikkje nådde ut til kyrkjelydane i større grad. (Tomren 2019, 266)

Verken Tomren eller den foreliggende undersøkelsen har tilgang til de rette dataene for å kunne gjennomføre en slik analyse, det er bare å konstatere at Den norske kirke på mange måter ikke ser ut til å ha lyktes å nyttiggjøre seg erfaringene fra Prosjektet Skaperverk og bærekraft i nevneverdig grad. Særlig intervjuene tyder på en fortsatt nedtoning av engasjementet på det regionale nivået. Samarbeid med andre er også blant de områdene hvor det må konstateres at arbeidet ikke har utviklet seg. I sluttrapporten til Prosjektet Skaperverk og bærekraft understrekes samarbeid med misjonsorganisasjonene (Prosjekt Skaperverk og bærekraft 2016, 31). Dette finnes ikke igjen i spørreundersøkelsen, materialet gir ikke grunnlag til å kunne konstatere at det er en nedgang i misjonsorganisasjonenes betydning. Disse nevnes i fritekstfeltene, men det er altså ei heller ikke en tydelig oppgangstendens. Generelt sett underbygges observasjonen fra Prosjektet Skaperverk og bærekraft at det er lite samarbeid utad (Prosjekt Skaperverk og bærekraft 2016, 31). Lokalt er det lite å finne igjen av det engasjementet og påvirkningsarbeidet som Tjelle fremhever. Riktignok finnes det samarbeid, dog er det lite overgripende aspekter å spore. Det interne fokus viser seg også i at samarbeid med ungdomsorganisasjoner, urfolksorganisasjoner, interreligiøst samarbeid nesten ikke nevnes og ikke ser ut til å ha høy prioritet (Tjelle 2020, 417–418).

¹⁰ Botvar nevner utdanningsnivå som en viktig faktor, desto høyere utdanningsnivå desto sterkere miljøengasjement. Dette skal ikke dras for langt, men dette kan implisitt peke på høyere miljøengasjement i by(nære) kontekster (Botvar 2001, 14–15).

Den teologiske tanken om vern av skaperverket og den grunnleggende tilretteleggingen av en begrunnelse for engasjementet rundt *Vår grønne menighet* som har sitt opphav i forvaltermotivet, står i en særstilling. Dette viser seg å være både konstant og konsistent og i samsvar med vedtak, dokumenter og sakspapirer. Tjelles fortjeneste er utvilsomt at han utvider Tomrens fokus på tekster og uttalelser, men det er veldig interessant at alle de forskjellige temaer og området som anføres igjen får en så entydig teologisk begrunnelse i forvaltermotivet (Tjelle 2020, 418). Den lokale konsekvensen av den utstrakte bruken av forvaltermotivet, og det viser seg tydelig i spørreundersøkelsen, er at motivet leder til en moralsk impuls til å gjøre noe. Det snevres inn til handling som har som formål om å redusere eget forbruk.

Jeg formulerer på denne bakgrunn følgende tese: Forvaltermotivet – som har vært en suksess – har underbygget en grunnleggende vektlegging av en moralsk handlingsimpuls og har gjennom sin stabilitet også vært årsak til manglende endring. Den uendrede teologiske begrunnelsen har – ved siden av sikkert flere faktorer – ført til en innholdsmessig og strukturell rigiditet i ordningen *Vår grønne menighet* som hemmer videre utvikling.¹¹

5.3 FORVALTERMOTIVETS BAKSIDER

I dette avsnittet skal den ovenfor formulerte tesen danne grunnlag for noen videre refleksjoner.

Utgangspunktet for refleksjonene er følgende observasjon: Det empiriske materialet gir til kjenne en tendens; konseptet *Vår grønne menighet* er noe som innføres, men det forandrer seg lite over tid. – Kanskje kan denne manglende dynamikken beskrives som et lokalt uttrykk for det Haugen utmynter som «utslitt» (Haugen 2021, 246). Og kanskje kan det tydeliggjøres ved dette: Ifølge Haugen har fire av hans ikke-kirkelige informanter ikke «kunnskap om Den norske kirkes miljøengasjement i offentligheten» (Haugen 2021, 242). Samtidig var det flere som hadde «positive vurderinger av Den norske kirke, men kommenterte også at engasjementet ikke er spesielt synlig i de lokale menighetene» og «forretningsfolk oppfordret Den norske kirke til å se det større bildet» (Haugen 2021, 243). Det er et uoversiktlig, utfordrende og i alle fall ikke et entydig bilde som avtegner seg, men kanskje likevel et ventet bilde. Fra *utsiden* blir Den norske kirke raskt kritisert, særlig når *Kirken* uttaler seg om politisk betente temaer som oljeleting og samfunnets avhengighet av fossilt brensel. Samtidig ligger det, nærmest nødvendigvis, taktiske kalkyler bak. Det er avgjørende for *Kirken* å ytre seg, spesielt i (etisk og moralsk) kontroversielle spørsmål, det sikrer at den er del av det offentlige ordskiftet, det gir kredibilitet i møte med andre aktører. Det blir også argumentert for at det hører med til dens ansvar, også om en ser bort fra taktiske overveielser. Utfordringen er, ifølge Haugen, at det som sies og kreves ikke tilfredsstillende de engasjerte på *innsiden*. I undersøkelsen er det et todelt bilde, noen få veldig engasjerte som ikke vil la seg stoppe fra å ytre seg, i Haugens ord: kommunikasjonen er for «myk». Samtidig ser det ikke som om *kirkeledelsen* makter å engasjere menighetsnivået; disse tingene spiller rett og slett ingen stor rolle, det er ikke det folk er opptatt av. Til sammen kan dette gi et bilde av stagnasjon.

¹¹ Til en utførlig drøfting av forvaltermotivet cf. Tomren 2019, 273–290. Poenget er ikke å bekrefte Tomren, poenget er å se at det brede sporet av bruken av forvaltertanken i det empiriske materialet går sammen med Tomrens analyser.

Dette burde sees i sammenheng med forvaltermotivet og dens implikasjoner for den innholdsmessige siden. Forvaltermotivet er med på at mye av fokuset rettes mot den moralske handlingsimpulsen, det som krysses av og deretter utføres, konsentrert om forbruk og reduksjon av personlig forbruk. Den innholdsmessige siden, tiltakssiden, og med dette Den norske kirke, blir smalere, «den grønne menigheten» blir en «familiemiddagkirke», en «re-design-kirke», noe som fører til mer begrensede samarbeidsmuligheter. Som allerede påpekt av Botvar, så er miljøengasjementet knyttet til utdanningsnivå og sosial bakgrunn (Botvar 2001, 10–11). Forsterker *Vår grønne menighet* tendensen til å fokusere på visse sosiale segmenter? Dette spørsmålet kan selvfølgelig ikke besvares her, men det er i det minste stilt.¹²

Utveiene ut av dette er ikke lett å finne. Botvar har for over 20 år tilbake påpekt at det er «et spørsmål om det i det lange løp holder å vise til ideen om <forvalteransvar> og trekke fram hyrde-metaforen» (Botvar 1998, 93). Tomren har lansert tanken om å vektlegge en «økologisk inkarnasjonsteologi. Denne retning sameinar [...] økologisk innsikt, særlig humanøkologi, med tradisjonell inkarnasjonsteologi, som dessutan gjev etiske impulsar» (Tomren 2019, 307). Denne sikrer at også andre og tredje trosartikkel kommer til å spille en større rolle og denne «plasserer såleis naturen midt i den kristne gudstenestefeiringa, den utfordrar til gjennomtenkning av sakramentslæra, og den utfordrar til å tematisere Guds forhold til skaparverket» (Tomren 2019, 308). Nettopp dette sistnevnte gjør Tomren i en senere tekst. På kraftfull måte beskriver han Jesu kropp, den inkarnerte kroppen, som del av energi- og materialstrømmer i det økologiske systemet på jorden. Han spisser dette: «Sett gjennom økologiske briller var kroppen som hang på korset ikke bare et menneske. Det var en bærer/bære-kropp for alt som lever på jorden» (Tomren 2021, 76). Han utforsker deretter spørsmålet om en kroppslig himmelfart som betyr at «Jesu kropp bærer jordens molekyler helt til Faderens høyre hånd» (Tomren 2021, 78). Videre reflekterer han realpresensen i nattverden og allestedsnærværet (ubikviteten), i nattverden «er hele verden forenet i håpet på en ny himmel og en ny jord» (Tomren 2021, 80).

Det er interessant å se på de to konklusjonene fra de to tekstene til Tomren. I den nyere teksten, programmatisk overskrevet «What would Jesus do?», understreker Tomren det sakramentale utgangspunktet:

Økokristologien understreker at jorden er kommet til Gud, og at Gud er kommet til jorden. Jorden er blitt hellig. [...] Lest med økologisk kunnskap og en miljøvennlig holdning, kan nattverdens innstiftelse sees på som en invitasjon til feiringen av fellesskapet og fremtiden til Livets vev og til å engasjere seg i kampen for livet. (Tomren 2021, 81)

¹² I denne sammenhengen skal undersøkelsen til Vegard Jarness og Maud Lauvstad Hansen nevnes kort, interessen deres gjelder «moralsk-politiske holdninger knyttet til miljø og miljøvern» (Jarness og Hansen 2018, 209), og det på bakgrunn av at antakelsen at en kan skjelne mellom «en ressurssterk, liberal og miljøbevisst gruppe mennesker på den ene siden, og en mer skeptisk gruppering av mindre bemedlede mennesker med negative holdninger til miljøvern på den andre» (Jarness og Hansen 2018, 210). De to nærmer seg dette ved hjelp av intervjuer med miljøbevisste informanter fra middelklassen. Det er tydelig at disse «trekker grenser <nedover> mot dem som ansees som ressursvake og lite utdannede. De trekker også grenser <horisontalt> mot andre ressurssterke som anses for å mangle viljen til å leve et miljøbevisst liv» (Jarness og Hansen 2018, 221). Informantene «gir eksplisitt uttrykk for at de stort sett omgir seg med mennesker som har lignende holdninger og interesser»; således «indikerer analysen en sammenheng mellom symbolske og sosiale grenser i form av gruppedannelse» (Jarness og Hansen 2018, 221). Det hører med at enkelte informanter «gir tydeligere uttrykk for at eksplisitte avstandsmarkeringer bryter med deres personlige moralske idealer» (Jarness og Hansen 2018, 221). – Dette er en sosiologisk, ikke en teologisk undersøkelse, samtidig er trekkene som beskrives interessant og kan lede til en gjennomtenkning av forvalteransvarstanken og dens moralske – og helt konkrete – implikasjoner på menighetsnivået.

I den noe eldre teksten blir han noe mer konkret, noe mer strategisk: «Eg er òg overtydd om at ein kristosentrisk økoteologi høver særlig godt i kommunikasjon med den gruppa som Kyrkjemøtet og Bispemøtet har størst påverknad på, nemleg dei truande kyrkjeaktive» (Tomren 2019, 308).

Med bakgrunn i det empiriske materialet er det verdt å spørre om ikke en slik sakralisering og konsentrasjon på menighetslemmer og *i menigheten* fortsatt vil understøtte en innadvendt tendens fremfor å åpne for mer samarbeid med andre. Det kan se ut som om noen av informantene tvert i mot er mer opptatt av å vende blikket *ut av menigheten*, til andre samarbeidspartnere, uten å begrunne dette med en sakralisert kjerne, utgangspunkt og/eller naturforståelse (4.1.2; 4.1.3; 4.1.5).

At utveiene ikke er lett å finne bekreftes av kirkelige vedtak og kirkelige dokumenter. *Prosjektet Skaperverk og bærekraft* har bidratt med teologisk grunnlagsarbeid, også med refleksjoner som ligner Tomrens (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2014, 6, 10 og 13). Samtidig er det å konstatere at tanken om forvalteransvaret markerer inngangsporten inn i det teologiske arbeidet også i prosjektets dokument (Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2014, 4 og 6). Og Kirkemøtet ser i alle fall (og altså på tross av annet teologisk arbeid) ut til å fortsette i vante spor: Første vedtakspunkt i sak KM 15/2021 (Mer himmel på en truet jord – Den norske kirkes arbeid med klima, miljø og bærekraft mot 2030) åpner slik:

Menneskers handlinger truer livet på jorden. Kirken er kalt til omsorg for alt det skapte. Derfor vil Kirkemøtet: 1. Styrke den teologiske bevisstheten om sammenhengen mellom troen på Den treenige Gud og klima, miljø og bærekraft ved å - etterleve vårt gudgitte kall, vårt forvalter- og medarbeideransvar i møte med dagens klima- og miljøutfordringer i kirkens forkynnelse, undervisning, diakoni og kommunikasjon [...]. (Den norske kirke 2021b, 105)

5.4 NOEN IMPULSER TIL DET VIDERE ARBEIDET MED VÅR GRØNNE MENIGHET

Det er noen heller opplagte utfordringer som nevnes; diakonene som yrkesgruppe må styrkes, og oppfølgingen av de frivillige og de grønne kontaktpersonene må også styrkes. En viktig del av denne oppfølgingen må innbefatte de administrativt tilsatte, de viser seg til både å være en viktig gruppe på grunn av deres engasjement og på grunn av deres kunnskap når det gjelder bygg og anlegg. Dessuten gjør de administrativt tilsatte oppmerksom på de veldig forskjellige mulighetene de lokale fellestrådene har. Disse avhenger selvsagt av de kommunale overføringene, men også av kommunestørrelsen som influerer tildeling av stillingshjemler. Her burde det også ses til arbeids- og oppgavefordelingen mellom fellestråds- og menighetsnivå slik det er definert i revideringen av *Vår grønne menighet* i 2014.

Den manglende oppfølgingen og styrkingen av det regionale leddet har allerede blitt påpekt i rammen av Prosjektet Skaperverk og bærekraft. Kirkerådet går noen skritt i å ansvarliggjøre bispedømmenivået med tanke på arbeidet med klima, miljø og bærekraft:

2.9.1 Følge opp at bispedømmerådene vedtar egne handlingsplaner og spesifisere Kirkerådets handlingsplan når det gjelder prioriteringer i forhold til tid, ansvar, samarbeid og budsjett. (Den norske kirke 2022a, 26).

Selv om undersøkelsen får frem at noen menigheter var avhengig av å bli dyttet på, så burde den innebyggede dobbeltheten av dette verdsettes, enhver plan som innføres, enhver ressurs som tilføyes

kan også oppleves som belastning; kanskje kan det som skjuler seg i følgende vedtakspunkt karakteriseres som en snikende objektivisering av menighetene, menighetene er her ikke utgangspunktet, er ikke stedet for initiativet, men noen vil gjøre noe for dem:

1.1.1 Utarbeide «grønt årshjul» for menigheter med tider for faste og fest, kontemplasjon og aksjon, og utvikle og gjøre tilgjengelig ressurser for bønn, bibelstudie- og samtalegrupper, stillhet, meditasjon og sorgarbeid. (Den norske kirke 2022a, 25)

Et enkelt søk etter «grønn trosopplæring» i Den norske kirkes ressursbank gir 94 treff, om enn ikke alle er direkte myntet på konkrete tiltak på menighetsnivå, så peker det kanskje igjen på at kommunikasjonen mellom forskjellige aktører i Den norske kirke forblir en større utfordring enn å lage nye ressurser?¹³ Kanskje er tilbakemeldinger og verdsetting av det som skjer, muligens i form av rapporteringsrutiner, viktigere enn nytt ressursmateriell?

Det å innøve intern kommunikasjon kunne hente inspirasjon fra Haugens undersøkelse, også med tanke på å stimulere og å utfordre til samarbeid med andre, fordi det viser seg at Den norske kirkes begrepsbruk (*Klimarettferdighet*) bærer (Haugen 2021, 248; Prosjektet Skaperverk og bærekraft 2016, 31 og 37).

Dette forutsetter at Den norske kirke gjenkjennes som en kompetent samtalepartner, lokal, regionalt, nasjonalt, både med tanke på natur- og klimafaglig kompetanse og med tanke på diakonal og teologisk kompetanse. En re-vitalisering av konseptet *Vår grønne menighet* er kanskje nettopp avhengig av en bredere teologisk begrunnelse som åpner for diakonal-teologiske reformuleringer som ikke sikter mot moralsk sanksjonerte handlinger og for diakonal-teologiske reformuleringer nedenfra, preget og formet av åpenhet for konkrete, lokale forhold.

¹³ Cf. <https://ressursbanken.kirken.no/nb-NO/sokeside/?query=gr%C3%B8nn+trosoppl%C3%A6ring> (24.3.2022).

FRITEKSTFELTENE

Egne tiltak – Spørsmål 14

1. 4: TooGoodToGo-App | Vær-så-god-lapp med datomerking i kjøleskap eller sende e-post til ansatte. | julegaver – fattighuset | matlevering til Blå kors eller Kirkens bymisjon
2. 1: urtehage
3. 2
4. 1: Vi komposterer matavfall.
5. 2: Skaperverkets dag og lokale tiltak
6. 3: Økologisk kjøkkenhage på kirkebakken (som har blitt en viktig del av menighetens års-hjul (trosopplæringstiltak med 7-åringer som sår og høster, Skaperverkets dag feires ute i parken, flere dyrkekurs gjennom året, høste-dag for små og store i forbindelse med høsttakkefesten, servere mat fra egen hage på frivillighetsfesten, samarbeid med Voksenopplæringen om språkpraksis i kjøkkenhagen)), vi deltar på Klimafestivalen § 112 hvert år med mange arrangement (som klimamesse, konserter, temakvelder, bytte-fest, utstillinger, kurs, andakter på radio osv.), deltakelse i den årlige ØKOUKA med forskjellige arrangementer (høst i hagen for store og små, selge grønnsaker fra kirkebakken på Økotorg, kurs og temakvelder).
7. 0
8. 2: Vi vil utfordre kirkevergen til bedre tilrettelegging av søppelsortering i kirker. Vi vil legge til rette for innlevering av stearinlys til gjenvinning og til salg av gjenbrukslys.
9. 1: klesbytte-dag
10. 1: Vi vil arbeide for at dagens fine grøntstruktur med trær o.a. forvaltes og videreutvikles på måter som gir innbyggerne gode økologiske opplevelsesmuligheter.
11. 2
12. 2: Info via TV-skjerm på Kirketorget. Ha dette som tema på Kirketorsdag.
13. 0
14. 8
15. 3
16. 1: Vi har startet en bytte-bod for klær i samarbeid med Frivillighetssentralen.
17. 6
18. 1
19. 4: Samarbeide med vennskapsmenighet i Estland om grønn profil på menighetenes arbeid. Benytte stearinlys uten parafinvoks, og samle stearinlysrester til gjenbruk. Drift av selvbetjent bibliotek i våpenhuset. Oppfordre til bruk av ikke-materielle gaver.
20. 0

21. 2: Oppfordre alle medlemmer til å redusere bruken av bil og fly og bruke mer miljøvennlige transportmidler. Jobbe for at barn og unge skal bli glad i naturen, og slik lære seg å ta vare på skaperverket.
22. 3
23. 0
24. 1: gjenbruk
25. 1: Etablere større biologisk mangfold i uteområdet rundt kyrkja. Flere tiltak, blant annet erstatte plen med blomstereng.
26. 2: Kaste minst mulig mat, samle lysestumper.
27. Umulig å svare på da det ikke er ført statistikk på dette. Fellesrådet betegner seg som Miljøfyrtårn, men jeg har ikke funnet noen detaljert plan eller avtale på dette. Alle prøver å følge kommunens ordning
28. 1: Klosterhage med grønnsaker og urter til lokal bruk, humlevennlig beplantning.
29. 1: Fokuserer på prosjekter/aktiviteter hvor vi utfordrer andre (lag, foreninger, virksomheter, kommunen og nabomenighet) på ulike samarbeidsprosjekter.
30. 4: Vi vil utfordre dei politiske partia om kyrkja si rolle på miljø- og rettferd. Forbudt å bruke Roundup på gravplassane. Vi vil kjeldesortere plast, planteavfall og restavfall på gravplassane og på lengre sikt også prøve å leggje til rette for kaldkomposering av jord og planteavfall.
31. Vi har ikke satset på egne spesielle tiltak, men prøver å gjøre det vi gjør «grønnere». I tillegg til å oppfordre til deltagelse som lokalsamfunnet har.
32. 2: pilegrimstur (ikke hvert år), nyte naturens gaver.
33. 1: Utfordre kirkelig fellesråd til å bli Miljøfyrtårn.
34. 1
35. 1
36. 1: loppemarked/byttemarked
37. 7
38. Ingen dokumentasjon å finne, arbeidet har ikke vært virksomt på mange år.
39. 4
40. 2
41. 1
42. 1
43. 2
44. 3: Oppfordre til å bruke gjenbruksbutikker o.l. i stedet for å kaste ting. Oppfordre til CO₂-faste i fastetida, redusere bruken av bil og fly, bruke miljøvennlige rengjøringsmidler.
45. 1: Diakonens initiativ: Klesbyttedag sammen med frivilligsentralen.
46. Vi er i gang med å lage en ny tiltaksplan
47. 3
48. 3: kirkehage, bokashi- og varmkompostering, innsamling av tekstiler til Kirkens bymisjon
49. Er ikke forankret i menigheten.
50. 2: bruktmarked, salg av fair-trade varer
51. 1: Avfall 6 (kategori på vårt «Vår grønne menighets»-ark)
52. Vi vurderer og gjennomfører det vi gjer heile tida. T.d. ved oppvask.
53. 4

Utdyp gjerne hvilke tiltak dere har byttet ut – og skriv gjerne også hva som var grunnene til at dere byttet disse. – Spørsmål 16

1. Nei, vi har ikke byttet ut enda. Vi har knapt vært grønn menighet et år og skal i gang med evaluering til høsten.
2. Mer fokus på bærekraftsmål og interreligiøs diapraxis, det var ikke så aktuelt i starten.
3. Vi har byttet ut type kompost for å få den til å virke bedre.
4. Koronaperioden gjorde det vanskelig å arrangere «grøn» gudsteneste.
5. Vi har ikke vært så flinke til å følge opp planen. Det har vært likt helt fra starten av. Her er et kapittel fra diakoniplanen: N.N. menighet er en grønn menighet som plikter menigheten til å ta hensyn til miljøperspektivet i menighetens arbeid. Dette vises blant annet at menigheten kjøper fair-trade kaffe og te til sine arrangement, resirkulerer mest mulig avfall og velger bærekraftige produkter hvor det er mulig. En stor del av produkter og tjenester til N.N. menighet kommer via kirkelig fellesråd. Kirkelig fellesråd arbeider målrettet for å redusere kirkens eget klimafotavtrykk. Tiltak: Gudstjeneste på Skaperverkets dag. Målsetting: Ha en gudstjeneste hvor salmer og forkynnelse kan bidra til at mennesker ser seg selv i sammenheng med skaperverket. Hvordan: Gudstjeneste en gang i året med fokus på skaperverket.
6. Innførte Skaperverkets dag i 2020. Startet sy-kurs med redesign i samarbeid med N.N. frivilligsentral i 2021.
7. Vi har under «egne tiltak» hatt stor variasjon fra år til år, særlig under Klimafestivalen og Økouka. Noen tiltak er fint å gjenta (som bytte-fest), andre er fint å bytte (som utstillinger og konserter). Dessuten er trosopplæringsprosjektet vårt for 7-åringer blitt utviklet etter at vi inngikk avtalen. Vi har i grunnen føyd på flere tiltak hvert år, fordi engasjementet har økt.
8. Vi har konkretisert tydeligere noen tiltak, bl.a. om innkjøp/unngå å kaste ting. Har fått sentralstyrt temperatur-regulering, slik at det går av seg selv. Fra 2018 har vi tatt miljø-engasjement inn i bønner og preken og har integrert engasjementet i undervisning og barne- og ungdomsarbeid.
9. Vi hadde en revidering av forrige handlingsplan for grønne menigheter i 2019–2020. Den forrige handlingsplanen var fra 2011. Vi la i den nye planen mer vekt på å samarbeide med andre grønne organisasjoner lokalt. Bakgrunnen for revideringen var også med tanke på det prosessuelle, og vi hadde en kveld med representanter for alle utvalg i menigheten for å få synspunkter på hva som bør med i den nye planen. Planen ble også behandlet og vedtatt i menighetsrådene.
10. Vi har ikke kommet skikkelig i gang med dette. Fikk noe informasjon når vi startet som Råd for Grønn og bærekraftig menighet. Ellers intet fokus som vi har sett.
11. Planen gjennomgås hvert fjerde år og ved behov
12. Første handlingsplan var vedtatt i 2009. Da var ikke «Forankring i kyrkjelyden» med, og ordlyden i underpunktene ble også endret. Vi har også lagt til hvem som er ansvarlig, sokneråd, stab, kyrkjejdshus, kyrkjelyd, og konkretisert hvert punkt. Her har vi endret noe innhold etter behov, som f.eks. pkt. 6.6 (legge til rette for sykkelparkering) – der er målet nådd, og vi har fått gode sykkel-stativ, det ene under tak der lys slår seg på. Et annet punkt vi har satt inn er 4.5, ettersom vi ville sende inn høringsuttalelse mot utbygging av handelspark på matjord, og sende innspill til klimaplan i kommunen. Ellers er det både punkt vi ikke klarer å følge opp, og ting vi har gjort som ikke har stått i planen, som arbeid med å knytte kirkebygget til fjordvarmeanlegg.

13. Har vært grønn menighet bare i litt over ett år, diakonen har ett års permisjon, dermed er det bare vedlikehold for tiden.
14. Planen ble godkjent i desember 2020. Vi har ikke byttet/endret tiltak frem til nå.
15. Nei, vi har ikke byttet noen tiltak, og det er vanskelig å få engasjement rundt grønn menighet.
16. Vi har ikke byttet ut noen tiltak.
17. Ikke byttet tiltak, da det ikke har vært aktuelt.
18. Det husker jeg ikke i detalj. Det var et bytte i menighetsråd og opprettelsen av den grønne gruppen gjorde også at nye folk og røster kom inn i bildet.
19. Vi har satt i gang et diakonalt prosjekt i 2021 som heter «Dyrk et vennskap». Dette har elementer som går i retning av grønn menighet på mange områder. Det handler om å dyrke en hage, fellesskap, sykkeltransport etc. Vi er blitt med i Klimafestivalen og markerer den hvert år.
20. Det vet jeg ikke.
21. Vi har vært grønn menighet siden 2014. Har laget handlingsplan annethvert år, som deretter er blitt vedtatt i menighetsrådet med de endringer som er kommet med. De siste årene har vi forsterket fokus på de 17 bærekraftsmålene, bruk av «Bærekraftsboka» og Bispemøtets dokument «Guds skaperverk – vårt hjem».
22. Har ikke byttet tiltak.
23. Husker ikke hva det var, men det var noe som allerede fungerte godt.
24. Ingen tiltak er byttet ut.
25. Jeg vet lite om hva som er gjort. Startet i jobb rett for nedstenging i slutten av 2020 og har stort sett jobbet i denne nedstengte perioden. Kan dessverre ikke svare mer på dette spørsmålet.
26. Menigheten har etter sammenslåingen i 2015 (der tre menigheter var grønne) ikke funnet felles tiltak. Det har ikke blitt prioritert i mye annet arbeid, men nå er vi endelig i gang.
27. Pandemien har ført til at det hele har stanset opp. Underveis har vi utviklet et tiltak i trosopplæringsplanen (for 9-åringer) som involverer diakonen og hvor barna jobber med ombruk og å gjøre søppel om til kunst. Plante frø og huske at hele verden er i et lite frø, og i et lite frø er det uendelige muligheter. Beskytte livet og klodens fremtid.
28. Vi strøk noen vi ikke fikk satt i gang.
29. Vi har vel heller supplert.
30. Vi er midt i prosessen, kommer nok heller til å ha flere tiltak enn å bytte ut tiltak.
31. Tilrettelegging for sortering av avfall på kirkegårdene. Her slurves det mye om en sjekker containerne. Innsamling av lysstumper. Forsøk på å sortere plast.
32. Vi har ikke byttet ut noen tiltak siden oppstart i 2017.
33. Vet ikke.
34. Prosjektet som tidligere beskrevet er det som er byttet ut. De ulike samarbeidsprosjektene har blant annet bestått av gjenbruksprosjekt, sy-kafé med produksjon av bærenett, grønn måned, bygging av nytt møtested ute i naturen, feiring av Skaperverkets dag sammen med nabomenigheten. De andre tiltakene er de samme som vi hadde ved godkjenningen.
35. Under korona har det vært vanskelig med et spesielt fokus siden det ble forventet mer engangsmateriell og et annet forbruk enn vanlig.
36. Planene for tidligere år er dessverre ikke tilgjengelige her jeg er nå, men planen vår har vært revidert flere ganger i løpet av årene etter at den først ble vedtatt.
37. Vi tok en ny runde for tre år siden, men husker ikke helt hvilke tiltak som ble byttet ut.

38. Skifta til led-pærer.
39. Vi er i en prosess med å revurdere planen nå. Under «I lokalsamfunnet» hadde vi et punkt om å teste butikkene i nærmiljøet på utvalg, profilering og prising av varer med fair-trade merking etc. Dette punktet utgår. Underskrifts-innsamling for KNs politiske kampanjer i lokalmiljøet utgår også. Enkelte andre punkt er justert litt i ordlyden, og noen er ikke helt avklarte enda.
40. Planen ble vedtatt kort tid før koronapandemien, derfor har oppfølging og arbeidet med implementering av en del av tiltakene stoppet opp.
41. Nytt menighetsråd og da fikk vi frem andre behov.
42. Vi har egentlig ikkje bytta ut noko tiltak, men har litt ulikt fokus på dei einskilde tiltaka i løpet av året.
43. Arbeidet har ikke vært virksomt på mange år, tiltak som fungerte lengst var bytting (bytting av klær og utstyr for barn og ungdom). Ellers var det innført noe søppelsortering på kontorene og kirkegårdene. Sortering på kontorene har fungert sånn ca., kirkegårdene ble aldri fulgt opp med tilstrekkelig investering av sorteringssystemer, så det ble ikke noe av.
44. Har ikke byttet tiltak i planen, men vi har f.eks. arrangert klesbyttemarked uten at det er nevnt i planen. Det viktigste er å ha et grønt utvalg som har fokuset på grønne muligheter innafor og utafor planen!
45. Jeg er ny som grønn «støtteperson» og har ikke oversikten på det som har vært før, selv om jeg har vært ansatt som kateket i mange år. Altså har ikke menigheten vært så veldig aktiv på dette området, men vi prøver å få i gang noen tiltak nå.
46. Noe med offentlig transport siden det ikke gikk busser sør i kommunen til kirken.
47. Usikker – skjedde før min tid.
48. Vi har noen år kryssset av på mange tiltak som er en selvfølge på drift i våre dager, men har tatt dem ut igjen da ikke alt er under vår kontroll lokalt.
49. Nei.
50. Nye folk og alle er ikkje opptekne av t.d. kjeldesortering.
51. Jeg er usikker på i hvilken grad vi er grønn menighet. Jeg vet ikke så mye om dette temaet.
52. Fair-trade produkter.

I hvilke arrangementer og tiltak er Vår grønne menighet et viktig tema og hvorfor? – Spørsmål 23

1. Vi har et eget arrangement, «grønn torsdag», en gang i måneden. Tilbudet er rettet mot personer i alle aldre som er opptatt av eller interessert i miljø, bærekraft og kreativitet. Tilbudet er gratis og vi er opptatt av å gjenbruke det vi har hjemme, enkle gjør-det-selv prosjekter og spennende redesign. Ofte ber vi om at folk tar med ting hjemmefra (som f.eks. melkekartonger, syltetøyglass, gjenbrukstekstiler etc.) og vi ordner med utstyr som trengs (f.eks. symaskin, lim, verktøy etc.). Grønn torsdag har hatt som mål å gi gode idéer til å lage ting selv, av materialer som kanskje likevel skulle kastes og det bidrar (håper vi) til mindre kjøp av nye ting og videre økt bevissthet rundt bærekraft.
2. «Vår grønne menighet» bør og kan vere med i alle menighetens aktiviteter og gudstenester. Vi opplever at det tar tid å jobbe konseptet inn, og at det lett taper for andre presserende saker som dukker opp.

3. Det viktigste som skjer i vår menighet og som samler hele menigheten på tvers av aldersgrupper er det store årlige loppemarkedet i august hvert og et stort julemarked første helgen i advent. Gjenbruk har et sterkt fokus på disse arrangementene, selv om de primært arrangeres for å samle inn penger til menighetens arbeid for barn- og unge.
4. Klimamesse, Skaperverkets dag, høsttakkefesten, frivillighetsfesten, undervisning for konfirmanter, tema på formiddagstreff, bytte-fest på knøtteklubb og babysang, dyrkekurs, trosopplæringstiltak for 7-åringer osv.
5. I koronatida har vi hatt få arrangement, men i 2021 var Agent for skaparverket med på skogplanting. Miljøtema er fast i konfirmasjonsundervisningen, og vi har alle år gjennomført sykkelfiksedugnad og by-gudsteneste. Tidligere år hadde vi i samband med by-gudstenesten samarbeid med Naturvernforbundet og felles økologisk frukost, appell under gudstenesten og miljøaktivitet i etterkant. Tidligere har vi også hatt temakvelder som «Mat fra naturen», «Plastinnsamlig i kommunen», reparasjonskveld m.m. To ganger arrangerte vi «Mobilitetsuke» sammen med andre organisasjoner og kommunen. Nå har vi færre arrangement, men miljøengasjementet har nok festet seg bedre i det daglige arbeidet.
6. Kles og bokbyttedag, samtalekvelder med innledere osv.
7. Bytteboden er et samlende tiltak for forskjellige aldersgrupper.
8. Egen gudstjeneste under Klimafestivalen. Flere arrangement tar opp temaer knyttet til grønn menighet, men vi har lite fokus på «grønn menighet» som konsept.
9. Temakvelder for voksne (tre i løpet av høsten 2019), fasteaksjon m/konfirmanter, Agent for rettferdighet (trosopplæringstiltak), «Bærekraftig liv – bærekraftig tro» på onsdagsmøte, formiddagstreff og i noen bibelgrupper, oppslag om bærekraftsmål og grønne tiltak i hvert menighetsblad (fire ganger i året), plantekasser og humlehotell på kirkebakken de siste fire somre.
10. Skaperverkets dag.
11. Har allerede nevnt det, men kleskarusell, reparasjonsverksted, redesign o.l. på Språkkaféen er med på å vise både menighet og samarbeidspartnere viktigheten med å jobbe miljøbevisst. Barn og unge får gjennom fasteaksjonsopplegget mye gode verdier inn i armer og bein, så vel som i hodet. Det er noe som kan jobbes med på tvers av kirkesyn, det bygger bro internt og eksternt, det er noe alle kan engasjere seg i og ha en mening om. Viktig å jobbe med i alle aldre. Her kan vi bli flinkere. Men vi har både speideren og en «Sammen for andre»-konfirmandgruppe som jobber med dette, og den nye Bærekraftsboka har vært nyttig.
12. I forbønnen under gudstjenestene er det alltid med. Markeringene med friluftsgudstjenester og høsttakkefest er innarbeidet fra langt tilbake, men kan utvikles i mye større grad. Stabens engasjement er ganske lavt. Menighetene har privat misjonsavtale, men det utarbeides nytt (Samarbeid menighet og misjon).
13. «Vår grønne menighet» er for oss mer en måte å gjøre ting på enn egne tiltak i tillegg til alt det andre vi gjør.
14. Vi har en utegudstjeneste, våronnmesse og høsttakkefest hvert år som har det grønne og skaperverket som tema.
15. Fellesrådet holder for tiden på å bli godkjent som Miljøfyrtårn. I den forbindelse blir menigheten etter hvert involvert. Da blir det mange flere tiltak som gjør at vi blir en enda grønnere menighet :)
16. Når vi samarbeider med KFUK-KFUM Norge har vi like holdninger og det er enkelt å jobbe med temaet.

17. Prestene er flinke til å ta med miljøperspektivet på hausttakkefest og på Skaparverkets dag. Trusopplærer har også med dette perspektivet i diverse trusopplæringstiltak.
18. Skaperverkets dag, sier seg selv. Noe ikke nevnt tidligere: Stand med kommunens grønne menigheter en helg tidlig høst hvert år. Snakker med unge, eldre, ulike nasjonaliteter, gode samtaler! Interessant og gøy! Forskj. quizer, oppgaver, aktiviteter for barn.
19. Dugnader i tillegg til listen på forrige side.
20. Hausttakkefest. Barn og voksne tek med grønsaker og frukt som vert lagt på alterringen. Dette er Guds gåver/godt og lagleg ver/klima. «Grøn» suppe etterpå til heile kyrkjelyden. Loddsal og innsamling til misjon eller TV-aksjon.
21. I promotering av soknet sitt arbeid i høve attraktivitet i tilsettingsprosesser (mange er opptatt av miljø og vi kan bli fortrukket foran andre som ikkje er grønne). Som ansvarleg kyrkje i lokalsamfunnet (kyrkje som viktig bidragsytar i miljøspørsmål), overfor lokalpolitikarar og kommune.

Spesifiser gjerne hva slags samarbeid dere har/har hatt med aktører når det kommer til menighetens grønne engasjement. – Spørsmål 25

1. Foreløpig har vi ikke hatt mye samarbeid med andre, men vi har deltatt på «Nasjonal strandryddeuke» og er med på grønne samlinger der vi har mulighet.
2. Bygdekvinnelag, hagelag, Håpets katedral, buddhistforbundet, bier og blomster.
3. Arrangere bossplukking i nærområdet i samarbeid med BIR.
4. Vi arrangerer Skaperverkets dag i samarbeid med en kommunal kolonihage i bydelen vår.
5. Vi har samarbeidet om konkrete arrangement og tiltak. Noen eksempler: Vandring etter gudstjeneste (med botaniker) sammen med Sopp- og nyttevekstforeningen, filmvisning på biblioteket, utstilling sammen med fotoklubb, fakkeltog sammen med Naturvernforbundet og Besteforeldrenes klimaaksjon, foredrag med Extinction Rebellion, klimakafé med Kvinnesaksforeningen, høste-dag i kirkeparken med hagelaget.
6. Får inspirasjon fra andre menigheter i prostiets grønn kirke gruppe.
7. Vi har hatt mye samarbeid med Naturvernforbundet. Nå må nok det samarbeidet revitaliseres. Agent for skaparverket samarbeidet med Skogselskapet om å være med på skogplanting. Det var svært vellykket, og kan nok gjentas. Tidligere har vi samarbeidet med hagelaget om arrangement, men nå er det lite aktivitet der. De to årene vi arrangerte Mobilitetsuke, med kommunen, Naturvernforbundet og kyrkja som arrangør, men 4-H-speidere, Sunnfjord folkehøgskule m. fl. var med. Vi har samarbeidet med Naturvernforbundet og Sunnfjord folkehøgskule om et prosjekt rundt varmkompostering på folkehøgskulen.
8. Økonomisk støtte til ulike miljøtiltak og annonsering.
9. Vi har hatt Natur og ungdom og klima-miljø-kontakt fra kommunen med på felles temakveld.
10. Grønn kirke-stand på årlig by-fest med diverse kommunale, politiske organisasjoner, innvandrersamfunn og andre NGO. Grønne prostimøter med andre menigheter og innlegg fra lokale natur- og miljøorganisasjoner. Samarbeid med Kirkens Nødhjelp.
11. Bygdekvinnelaget: Skal ha noen felles kvelder, f.eks. om kompostering, hvordan dyrke mer i hagen osv.
12. Vårt misjonsprosjekt gjennom Misjonsalliansen i Vietnam er på alle måter et «klimaprojekt» og har skapt engasjement i menigheten.

13. «Bærekraftige liv» i N.N. og Changemaker/KN.
14. Samarbeid med kommunen om å sikre større biologisk mangfold i uteområdet rundt kyrkja.
15. Vi har gudstjeneste i samarbeid med Håpets katedral, som fokuserer på forsøplingen i havet.
16. Samarbeid med kommunen rundt noen punkter, bl.a. søppelplukking og strandrydding.
17. Nevnt tidligere i denne undersøkelsen. Vi har hatt flere store samarbeidsprosjekter hvor vi har invitert bredt til samarbeid i forbindelse med ulike markeringer og tiltak. Vi har da samarbeidet med ulike lag, foreninger, virksomheter, skolene og andre deler av kommunen.
18. Samarbeid med politiske og kulturelle aktører i forbindelse med temakvelder minst én gang i året. I år blir det temakveld om lokalsamfunnet som oljeby.
19. Kommunen arrangerer hvert år en friluftsfestival og gudstjeneste ute er en del av det som skjer den helgen.
20. Å få tak i informasjon: Menighetsbladet har i hvert nummer informasjon om klima: «skaperkraft og bærekraft». Dette gjøres av en engasjert person i menigheten.
21. Vi har fått hjelp fra Kirkerådet i forbindelse med arbeidet med å bli godkjent Miljøfyrtårn.
22. Søppelaksjon på våren, samarbeid med kommunen.
23. I forbindelse med byttedagen har vi samarbeid med FAU og en skole i byen, samt Kirkens bymisjonen, Naturvernforbundet, Rivers Global, lokale aktører innen søm/reparasjon, Kirkens Nødhjelp og fair-trade.
24. Samarbeid med biblioteket angående klesbyttedag.
25. Har gitt mange innspill i prosessen kommunen har hatt med klima- og energiplanen. Har samarbeidet med lokal miljøgruppe om en stor «Jeg reiser grønt»-aksjon.
26. Klesbyttedag etc., avfallssortering i samarbeid med Frivilligsentral. Andre grønne menigheter i kommunen, Boligvel i sognet. Kommunen.
27. Har hatt pilgrimstur fra kirke til kirke.
28. Aksjon godheit.
29. NMS misjonsprosjektet. Kommunen sine miljødagar og sitt miljøprosjekt.

Hvis du skulle beskrive med egne ord hva engasjementet rundt «Vår grønne menighet» betyr for deg, hva ville du ha sagt da? – Spørsmål 26

1. Det handler om å ta bevisste valg i hverdagen, små vaner og tiltak kan bidra i stor skala når man ser forbruk over tid. «Vår grønne menighet» er med på å bevisstgjøre ansatte, menighetsråd, frivillige og medlemmer, men er fremdeles et nytt konsept for mange. Menigheten jeg jobber i har mange områder hvor vi kan forbedre og utvikle oss. Vi må hele tiden sørge for at planen ikke bare «blir liggende i en skuff».
2. Forsøke å forankre i og å mobilisere menigheten til vår tids viktigste sak.
3. Det er viktig for meg, men engasjementet er ikke på sitt beste. Det trengs fornyelse i arbeidet.
4. Vårt fellesråd er sertifisert som Miljøfyrtårn, der det må settes mål og avlegge «regnskap» i miljøarbeidet. For «Vår grønne menighet» er det ingen mulighet for tilbakemelding for gjennomførte tiltak. Dette savnes. Og hva skjer med dataene som sendes inn! Har følelsen av tiltaksrapporteringen bare registrerer antall grønne menigheter. Her er det forbedringspotensialer i forhold til rapportering og statistikk.
5. Svært spanande! Skulle ønske vi kunne bruke meir tid og krefter på det, men som sagt taper det ofte mot andre ting som må gjerast.

6. Det er viktig å ta hensyn til miljøperspektivet. I praksis er det bare jeg som diakon som har vært litt engasjert i dette – og det vil si at alene orker jeg ikke jobbe så mye med dette. Om jeg hadde noen frivillige eller andre ansatte som ville sette saken litt mer på dagsorden, hadde det vært enklere. Samtidig synes jeg at mange ting fungerer helt greit, som resirkulering og innkjøp av fair-trade kaffe er en naturlig sak for alle nå.
7. Jeg synes det er tungt å få til et engasjement rundt grønn menighet på det jevne. Alle er med på loppemarked og julemarked. Håper å få på beina en grønn gruppe som kan jobbe med temaet i hverdagen.
8. Det betyr veldig mye, og jeg bruker mye tid på dette. Jeg er også en slags koordinator for grønne menigheter i hele prostiet. Gøy når engasjementet smitter, og det myldrer av store og små på arrangementer og tiltak. Det er givende og inspirerende, men også slitsomt. Innimellom mister man motet, og klimasorgen kommer snikende.
9. Dette var i menigheten et ildsjel-prosjekt i menighetsrådsperioden 2009–2011. Etter at vedkommende ildsjel sluttet, har det ikke vært fokus på tiltak, kjennskap til dokumenter, prosjektet eller noe annet. I praksis er hele konseptet i dag et teoretisk konsept ved å en gang være godkjent som grønn menighet, og stopper i praksis der. Det eneste synlig sporet er at man har byttet ut engangsbestikk, -kopper og -kar med flergangsbruk og oppvask. Innledningsvis pekte undersøkelsen på at det ikke fantes et register over kontaktpersoner og at undersøkelsen derfor gikk til ulike aktører i menighet. Det forteller meg at det ikke er en oppfølging etter godkjenning. Årlig burde det vært en kontroll av kontaktperson, en årlig rapportering og resertifisering og oppfølging fra sentralt hold. I tillegg burde det vært hjelp fra sentralt hold på en slik måte at arbeidet ikke stopper når man er sertifisert til grønn menighet, men derfra jobber videre for å bli Miljøfyrtårnsertifisert. En viktig side ved dette er nettopp at Miljøfyrtårn-ordningen har denne organiseringen med kontaktperson, rapportering, resertifisering osv.
10. Har nylig blitt grønn menighet. Litt for tidlig å svare adekvat på alle spørsmål.
11. Naturlig del av det daglige liv, for vår del og for hele verdens del.
12. Det er et bra konsept. Det er ikke slik at det er skrevet «grønn menighet» i diakoniplan, men vi skriver de tiltakene som vi vil gjøre for å snakke om temaet. Vi har hatt motstand fra tidligere daglig leder når det gjaldt å fokusere på noen av tiltakene til grønn menighet.
13. For meg betyr det mye at vi har et grønt utvalg, som kan være en pådriver og inspirator for å få det grønne perspektivet inn i så mange deler av menigheten som mulig.
14. Vi har ikke hatt dette temaet lengst framme. Men vi tenker grønt når det gjelder oppgradering av oppvarming med bruk av varmepumper, isolering og bytting av vinduer som har gitt lekkasje av varme. Oppvarming av kirken er i ferd med å skiftes ut og finne nye og bedre løsninger. Vi har også isolert vår kirke når det var slitt kledning.
15. I vår menighet hadde vi engasjerte medlemmer i menighetsrådet som opprettet en miljøgruppe, og etter noen år ble jeg med der. Nå er miljøutvalget slått sammen med diakoniutvalget. Det har ført til mindre fokus på miljø, dessverre. For meg er miljøengasjementet uløselig knyttet til min kristne tro. Respekt for mennesker og respekt for livsgrunnlaget vårt henger sammen. Jeg vil gjerne formidle til andre at vi må ha en enkel livsstil, et bevisst forbruk, tørre å si fra, ha tro på at det vi gjør nytter. Vi har alle ansvar for hvordan vi lever, og for den biten av jorda vi bor på.
16. Det er kjempeviktig! Ta vare på skaperverket og mangfoldet, bremse en utvikling som rammer fattige land hardest, dvs. nestekjærlighet og kamp for rettferdighet. Ved å delta som grønn

menighet synliggjør vi at menigheten/Den norske kirke er aktiv i et livsviktig arbeid. Vi ble grønn menighet for litt over ett år siden. Det har vært Covid og diakonen har permisjon. Dermed har vi fått gjort mindre enn vi ønsker, men vi er i gang, noe jeg er svært glad for. Det var meg som har vært pådriver i menigheten, blant annet pga. kunnskap ut fra tidligere arbeid. Det har ikke vært vanskelig å få med resten av menighetsrådet og staben. Fellesrådet jobber for å bli grønt, men kommunen er en brems.

17. Det har vært lite fokus på dette etter at det ble vedtatt. Planen er å lage en månedlig handlingsplan der vi har fokus på ulike punkter i planen. Sortering av avfall er godt integrert i arbeidet vårt fra før. Stor bevissthet om sortering.
18. Jeg ønsker et bredere engasjement blant ansatte og rådsmedlemmer på grønn menighet og FNs klimamål.
19. «Vår grønne menighet» har gode intensjoner, men menighetsrådet har to ganger forsøkt å etablere seg som grønn menighet uten å ha lyktes. Konseptet virker for krevende/omfangsrikt og det er mange av punktene som i alt for stor grad krever at aktører utenfor menighetsrådet skal være utøvende. Det er også krevende å beholde engasjementet over tid og når nye medlemmer kommer inn i menighetsrådet. Man er også avhengig av ildskjelder som «lever og ånder» for dette for å ha fokus på det i alt arbeidet. Det virker krevende å få dette til å gjennomsyre alt arbeidet i menigheten, spesielt i undergrupper som ikke er direkte representert i menighetsrådet. Menigheten har derfor valgt å ikke søke om å bli grønn menighet, men forsøker å tilfredsstille noen av punktene som de mener de kan oppfylle uten å legge «belastningen» over på aktører utenfor menighetsrådet. Konseptet bør nok revitaliseres og forenkles for at flere menigheter skal være med. Kanskje det bør innføres en form for «gradering», slik at man kan være på ulike nivåer. Da kan det kanskje bli lettere å løfte seg fra ett nivå til et nytt (og høyere) nivå.
20. Det er viktig at kirken viser engasjement i miljøraken, en sak som blir stadig viktigere for verdens befolkning.
21. En måte å få utløp for klimaengasjementet mitt, og det føles veldig meningsfylt å gjøre det sammen med andre og være en del av en større sammenheng. Artig når en ser andre blir interesserte også.
22. Det er selvfølgelig og nødvendig. Dessuten er dette en naturlig del av min yrkeskodeks som diakon.
23. Vi er en liten menighet med få ansatte, så det vi setter fokus på er å minne hverandre på at vi er en grønn menighet som skal ivareta miljøet. Vi prøver hele tiden å være oppmerksom på hvilke valg vi gjør i hverdagen.
24. For meg er dette en utrolig viktig del av det å være kirke. Vårt ansvar for skaperverket tenker jeg er veldig stort. Men jeg vet at ikke alle, heller ikke i staben der jeg jobber, mener det samme. For noen går dette utenfor vårt primæroppdrag å forkynne om Jesus. Jeg har også møtt motstand fra staben på opprettelse av grønn gruppe. Men vi er noen ildsjeler som prøver å få til noe. Det er viktig å ikke bli for politisk. Da støte vi nok lett folk fra oss.
25. Jeg opplever ikke at «Vår grønne menighet» betyr mye for menigheten. Her er det mye potensial. Men en stadig mer fokus på miljø og klima.
26. Viktig ift. bevisstgjøring, og for å argumentere for tiltak/prioriteringer som fremmer bærekraft.
27. Det betyr veldig mye for meg. Jeg jobba mye med dette i etableringsfasen, men møtte lite engasjement og til og med følelsen av å være brysom hos enkelte. Dette er i og for seg greit nok, all den tid dette, tror jeg, er noe folk som er engasjert i noe, i det som folk flest dypest

sett skyver foran seg/ikke makter å ta inn over seg/ forholder seg fornektende til, må tåle å stå i. Men jeg er frustrert over at det er mange som ikke er engasjert i dette. Derfor har dette blitt en salderingspost i det totale menighetsarbeidet, også for meg, fordi det er umulig å stå i dette nærmest alene. Det er jo litt sånn at mange er enige og synes det er viktig å snakke om, men ingen er villige til å faktisk gjøre noe, å ta inngripende grep i hverdagen. Der føler jeg meg alene og sær og lever helt fint med det :-)

28. Grønn kirke er en del av min identitet i tro og handling! Og så synger jeg gjerne grønne salmer fra avsnittet i Norsk salmebok 2013 «Forvalteransvar og ærefrykt for livet» – og formidler disse videre i ulike sammenhenger.
29. Det er meningsfullt å kunne bidra til å redusere klimakrisen, i fellesskap med andre. Samtidig er det og utfordrende å få til noen tiltak som kunne monnet mer, f.eks. kildesortering på kirkegården, dette er satt på vent pga. dårlig økonomi i fellesrådet. Det er ikke alt menighetsrådet styrer over, men det er likevel en del vi kan bidra med i vårt virke.
30. Vi har et ansvar for skaperverket. Det må vi som kirke ta alvorlig – det er vårt ansvar.
31. Speiderarbeidet.
32. Det er med på å bevisstgjøre oss vårt ansvar i forhold til miljøutfordringene.
33. Ingen betydning i hverdag på jobb. «Man er så grønn man kan», ut ifra de forutsetninger som finnes. Mye av fokuset på grønn menighet blir ivaretatt i diakoniplanen uten at det er en del av menighetens plan for grønn menighet i menigheten.
34. Beklager mange negative svar. Kunne ønske et større engasjement, spesielt i diakoniutvalget. Men lite engasjement.
35. Jeg ønsker at vi endelig blir en «grønn menighet» og dermed har noe å forholde oss til. Vi har prøvd å delta på møter i grønn menighet og gjort en del tiltak uten å være grønn menighet på papir.
36. Jeg er veldig opptatt av grønne perspektiver, og synes dette er noe av det viktigste kirken holder på med. Jeg merker at de øvrige i stab, menighetsråd og menighet kan lite om dette, og at jeg må drive mye grunnleggende opplysningsarbeid for å få hjelp til å gjennomføre grønne idéer. Mange tenker at dette er noe diakonen gjør alene, og mange tror det handler om beplantning rundt kirken. Det er en stor og seig jobb å få folk til å skjønne de større perspektivene. Ingen i menighetene prioriterer å dra på grønn inspirasjonssamling (arrangert av rådgiver på bispedømmekontoret), selv om dette ville vært supert å gjøre sammen. Alle synes dette er viktig arbeid, samtidig som de fleste mener at noen andre enn dem selv skal gjøre det ... Jeg opplever dette som demotiverende, og at jeg står i dette alene.
37. Arbeidet med grønn menighet har gjort at jeg er mer bevisst på å vise hensyn til miljøet. Gud har overlatt til oss mennesker å ta vare på skaperverket.
38. Handlingsplanen for «Vår grønne menighet» hjelper meg til å se at det er mulig å bidra i kampen mot klimaendringene og naturødeleggelsene på mange plan, jeg synes den gir et godt rammeverk. Vi hadde en aktiv grønn gruppe med flere frivillige og flere fra staben fram til mars 2020, men har ikke kommet helt i gang igjen etter corona-nedstengningen, fordi de fleste har sluttet/flyttet. Så akkurat nå oppleves det som litt vanskelig å sette «grønne tiltak» på dagsorden i en ganske travel menighet.
39. Det kunne være viktig, men har stoppet opp pga. korona-pandemien. Ønsker å få tiltaket opp å stå igjen.
40. At vi alle kan på små og større måter være med på å gjøre en forskjell, og jobbe med verdibygging, praktiske tiltak og verdiskaping som gir resultater.

41. I løpet av mine år i menigheten, drukner det lille engasjementet som finnes i andre tiltak, saker og økonomi. Med en liten menighetskjerne oppleves det veldig vanskelig å få til et engasjement.
42. Vi kjøper bærekraftig kaffe. Har kjøpt sykkelstativ til parkeringsplassen ved kirkegården.
43. En god måte å holde oss «våkne» på når det gjelder miljø og rettferdighet. Trenger bevissthet om dette hele tiden!
44. Vi tør ikke å engasjere oss nok. Kommer økonomi eller politikk foran bærekraft og grønn menighet undres jeg? Store spørsmål om å involvere organisasjoner eller ha synlige meninger blir ofte private initiativ og blir mottatt som politisk eller merarbeid. Vi snakker og utarbeider planer, men legger i alt for liten grad til rette for praksisen, for mere handling og tilrettelegging. Arbeiderne på kirkegårdene er flinkere. Forståelsen av bærekraftsmålene er lav, og det starter mye med samarbeid.
45. Vi gjennomfører de fleste av tiltakene vi har satt opp. Vi kan fremdeles fokusere mer på bevissthet rundt konseptet og tiltakene og årlig vurdere dem.
46. For tiden mer press og stress enn glede ... Men viktig!
47. Det har for meg vært nøkkelen til samarbeid med store deler av kommunene. Det grønne perspektivet bidrar til å definere det som binder oss sammen, på tross av ellers ulikt ståsted. Vi har vært frimodig i våre definisjoner av miljøperspektivet og det har stimulert til inkluderende fellesskap i praksis. Mottoet vårt er at alene kan vi gjøre litt, sammen kan vi gjøre mer.
48. Det er bra å ha noko å vise til for å synleggjere kyrkja sitt engasjement for klima og miljø.
49. Mer en måte å tenke på og å gjøre ting på i det daglige.
50. «Vår grønne menighet» er en viktig sak. Men det er vanskelig å få aktørene i menigheten til å komme med konkrete innspill til tiltak som de ønsker å bidra med innenfor sine arbeidsområder. Diakoniutvalget, som har fått ansvar for at planen for vår grønne menighet fungerer i praksis, jobber for å få mer konkrete tiltak inn i planen, men dette kommer ikke av seg selv! Vi må «mase» for mye, etter min mening. Mye velvilje, men lite konkretisering. Opplever at vi må være til dels «vaktbikkjer» for saken.
51. Det gir en god mening for diakonien å være grønn menighet. Det er gode knagger å holde opp og fronte for de frivillige, spesielt i en jordbrukskommune som vi er.
52. Følelsen av å være med på å oppfylle FN's bærekraftsmål har vi blitt mer bevisste på. «Vår grønne menighet» oppleves ofte såpass spesifikt at det virker fremmedgjørende. Det hadde vært lettere å være engasjert om man var flere sammen i menighetsråd og stab med en felles visjon. For oss er det også viktig at arbeidet begrunnes kristent teologisk og ikke sekulært.
53. Jeg sitter i gruppa for arbeidet med å bli godkjent Miljøfyrtårn. Dette arbeidet har vært skjerpende mht. vårt grønne engasjement.
54. At selve saken (miljøengasjement i handling og holdning) blir bare mer og mer viktig. Samtidig er det ikke alltid lett å forene «store vyer» med praktiske handlinger. De sistnevnte kan kjennes som små og uten veldig stor betydning i den store sammenhengen. Heldigvis er menighetens miljøgruppe (grønne gruppe) bærer av et aktivt engasjement, noe som er til hjelp for meg som diakon. Staben er nok noe mindre interessert. Så jeg vil nevne noe jeg ikke har fått frem ellers i undersøkelsen, vi har en «grønn spalte» i menighetsbladet. Det er vi litt stolte over. Der bidrar miljøgruppas medlemmer med å skrive, og det har også vært engasjerte barn i menigheten som har skrevet innlegg der.

55. Det er dessverre litt vanskelig å holde engasjementet oppe rundt dette tema, men vi prøver å ta det opp på neste menighetsrådsmøte etter denne påminnelsen.
56. Engasjementet har dessverre «lagt i dvale» de siste årene, nå har vi satt revitalisering av grønn menighet på kartet i nylig vedtatt handlingsplan.
57. For meg er det et svært viktig engasjement. En selvfølge å være med på å gjøre verden grønnere.
58. Eg synest det er viktigare enn nokon gong å ha eit miljøengasjement:) Kjekt å ha med ei engasjert «grøn gruppe» på dei oppgåvene vi prøve å gjennomføre i kyrkjelyden:):)
59. Jeg synes at det er veldig viktig. Arbeidet kan økes hos oss.
60. At vi tar med oss hele trosbekjennelsen i arbeidet vårt.
61. Dette er et arbeid som ikke har vært prioritert på mange år. I løpet av mine elleve år her har det kommet opp noen ganger forslag om tiltak, men med så begrensede ressurser vi har, har det endt opp med at dette er et område som kommer lenger ned på vår prioriteringsliste. Vi er flere som gjerne skulle tenke oss å delta i dette positive arbeidet, men våre ressurser strekker ikke til. En annen sak som ligger meg på hjertet er at kirken ikke inkluderer kirkegårdene inn i et slikt arbeid, her er det mye ugjort og det produseres mye restavfall som bare ser ut til å øke med økende bruk av kirkegårdene. Manglende bemanning og tid gjør at mye avfall går i restavfall da ikke alle besøkende er gode nok til å kaste i fraksjonene. Det kan derfor oppleves dobbeltmoralsk, å forsøke å være grønn utad, mens det ikke satses på å forbedre slike enkle tiltak innad i eget hverdagsarbeid.
62. Det betyr mye, da vi bygger relasjoner til mange som vi ikke ser i vår «indre» kjerne av menighetsfolk. Det betyr også mye å vise til vårt engasjement i samarbeid med kommunens instanser. Vi ser også at takknemligheten og fokuset for skaperverket blir tydeligere i gudstjenestefeiringen.
63. Det gjør at miljøengasjementet får utløp i konkrete tiltak, arrangement o.l. At ord blir til handling sammen med andre. Det er ei bra oppskrift på å bevare entusiasme og håp og motvirke motløshet og apati.
64. «Vår grønne menighet» betyr veldig mye for meg. Jeg har fått kanalisert engasjementet mitt for klima-natur og ressurser gjennom arbeidet her. Mange «friske» diskusjoner! Heldigvis er det vel sann at flere og flere blir enige i at hver og en av oss nå må ta ansvar for kloden vår!
65. Nå, når jeg ikke bruker all tiden på kirkelig undervisning, er det fint å kunne bidra frivillig. Vi er i startgropen, men det er veldig fint å kunne bygge opp noe i lokalmenigheten. Det passer godt nå ettersom jeg studerer «grønn helse».
66. Diakoniutvalg/råd la det frem som sak i menighetsrådet.
67. En bevisstgjøring og «skjerpning» når det gjelder egne holdninger og handlinger i forhold til forbruk og livsstil. Økt kunnskap om miljøspørsmål, og refleksjon rundt hva dette betyr for min hverdags-tro.
68. Lite engasjement i travel hverdag.
69. Det er viktig å være en påvirkning i møte med klimautfordringene vi står i. Her er det viktig å være relevant i møte med menneskers frykt og angst for fremtiden, og samtidig være en håpsbærer. Med fokus på jord og vekst kan vi også være med på å skape en god læringsarena og hjelpe de av oss som lever tett på betong med en erfaring av å stå med beina godt plantet også på jorden.

70. Det kokar ned til kjøp av rettferdig kaffi og å printe minst mulig på papir. Ellers er det vanskeleg i ein grisgrendt landbygd-kyrkjelyd med milevis mellom kyrkjene og bygdene våre. Me må køyra mykje bil for å få ting til ... Ingen kollektiv transport som kan nyttast ved arrangement ...
71. Burde gjort mer.
72. Jeg syns dette er veldig viktig. For meg handlar ikkje dette om «miljøsaka», men om noko som har med heile mitt gudstbilete og mi tru å gjere.
73. Me kjenner litt på at dette med «grønn menighet» er vårt dårlege samvit. Dei som i si tid tok initiativ til det, jobbar ikkje her lenger og soknerådet har ikkje noko stort engasjement for saka. Me er kanskje ikkje så gode på å vera misjonærar for saka. Men på den andre sida er mange av «kryssepunkta» me forplikta oss på, innarbeidde i vår kvardag på kyrkjekontoret og i kyrkja elles. Me har fått straumstyringsanlegg som sparar mykje straum, me har bytt til led-pærer i kyrkjeromma, Me drikk fair-traide kaffi av ekte koppar til kyrkjekaffien og brukar ikkje gift mot ugras. Me sorterar søppel og skriv ut på begge sider av arket – når me i det heile skriv ut. Me prøver å få nytta mat-restar etter eit arrangement til andre samlingar. Slik trur me handlingsarket har hatt sin funksjon særleg for oss i kyrkjestaben – Det er rett og slett innarbeidd i vår tenkjemåte. Så skal me verta litt flinkare å «oppdra» dei frivillige til å tenkja som oss: Eingangskoppar er berre «i nødstilfelle».
74. Privat er eg nøye. Det er vanskeleg å få til eit felles system som fungerer godt i kyrkjelyden.
75. Det betyr at vi tek skaparverket på alvor i praksis.
76. Jeg skulle gjerne sett dette mer på agendaen og visst mer om temaet.
77. Å vere ei miljøbevisst kyrkje gir viktige signal ut i samfunnet. Å ta bevisste val og engasjere seg og samtidig vere synleg med dei tiltaka vi gjer, kan ha synergjar utover berre miljø (for eksempel bevilgning av midlar frå kommunen, i jakta på nyttilsette osv.). Å ta vare på skaparverket er vi alle ansvarlege for, og kyrkja jobbar med barn og unge som får lære meir om dette i trusopplæringa.

Dokumenter, vedtak og sakspapirer fra Den norske kirke

- Den norske kirke. uten dato (a). Vår grønne menighet. Sist besøkt 9.2.2023. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/gronn-kirke/dokumenter/gronn_menighet_bokmal.pdf.
- Den norske kirke. 1996. KM 10/1996 Forbruk og rettferd.
- Den norske kirke. 2007. KM 4/2007 Truet liv – troens svar. Kirkens vitnesbyrd i lys av klimaendringer og arbeid med miljø, forbruk og rettferd. Sist besøkt 4.3.2023. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km07_vedtak_miljo.pdf.
- Den norske kirke. 2001. KM 11/2001 Forbruk og rettferd – Evaluering og oppfølging. Sist besøkt 4.3.2023. <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/vedtak395.pdf>.
- Den norske kirke. 2003. KM 12/2003 Vern om havet. Et prosjekt i kirkens engasjement for miljø og «forbruk og rettferd». Sist besøkt 2.3.2023. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2003/protokollen_km_2003.pdf.
- Den norske kirke. 2017. KM 16/2017 Sluttrapport Skaperverk og bærekraft. Sist besøkt 9.2.2023. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2017/vedtak/protokoll_km_2017.pdf.
- Den norske kirke. 2020. *Plan for diakoni*. KR 39/2020 Revidert Plan for diakoni. Sist besøkt 3.2.2023. <https://ressursbanken.kirken.no/nn-NO/2020/plan-for-diakoni/>.
- Den norske kirke. 2021a. *Guds skaperverk – vårt hjem: Tro, håp og handling: Et budskap om vårt kristne kall i møte med klimakrisen fra Bispemøtet i Den norske kirke*. BM 8/2021 Klimauttalelse. Sist besøkt 9.2.2023. <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/bispemotet/2021/guds%20skaperverk%20-%20v%C3%A5rt%20hjem/guds%20skaperverk%20bokm%C3%A5l%20enkeltsider.pdf>.
- Den norske kirke. 2021b. KM 15/2021 Mer himmel på en truet jord – Den norske kirkes arbeid med klima, miljø og bærekraft mot 2030. Sist besøkt 2.3.2023. <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2021/saksdokumenter/ferdig%20protokoll%20km%202021.pdf>.
- Den norske kirke. 2022a. KR 9/22 Mer himmel på en truet jord – Kirkerådets handlingsplan 2022–2024. Sist besøkt 2.3.2023. arbeid med klima, miljø og bærekraf.
- Kirkens Nødhjelp, Norges Kristne Råd, KFUK-KFUM, Den norske kirke, Samarbeid menighet og misjon. 2021. *Bærekraftsboka*. Sist besøkt 9.2.2023. <http://bærekraftsboka.no/>.
- Kirkens U-landsinformasjon. 1996. *Grønn kirkebok*, utgitt på oppdrag fra Kirkerådet/Mellomkirkelig Råd og redigert av Svein Helge Rødahl og Estrid Hessellund.
- Prosjektet Skaperverk og bærekraft. 2014. «Teologisk grunnlag for kirkenes arbeid med klimarettferdighet, skaperverk og bærekraft». Sist besøkt 4.3.2023. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/gronn-kirke/dokumenter/teologisk_klimafaglig_grunnlag_nynorsk.pdf.

Prosjektet Skaperverk og bærekraft. 2016. «Klimarettferdighet: Sluttrapport Skaperverk og bærekraft». Sist besøkt 8.2.2023. https://www.kirken.no/globalassets/irken.no/om-irken/slik-styres/irken/kirkeradet/2016/desember/kr_67_16_sluttrapport_skaperverk_baerekraft_rapporten.pdf.

Nettsider

Den norske kirke. uten dato (b). «Vår grønne menighet- historie og hensikt». Sist besøkt 8.2.2023. <https://www.kirken.no/nb-NO/gronnkirke/gronn-menighet/var-gronne-menighet/>.

Den norske kirke. 2022b. «Oversikt over «grønn» kirkelig virksomhet». Sist besøkt 3.2.2023. <https://www.kirken.no/nb-NO/gronnkirke/gronn-menighet/oversikt-over-gronn-kirkelig-virksomhet/>.

Sekundærlitteratur

Botvar, Pål Ketil. 1998. «Gud og grønne skoger: En undersøkelse av sammenhenger mellom religiøsitet og miljøvernengasjement». KIFO Rapport 8, Trondheim: Tapir.

Botvar, Pål Ketil. 2001. «Grønn vekkelse? Kirkefolkets forhold til miljøutfordringene». KIFO Rapport, Oslo: KIFO.

Haugen, Hans Morten. 2021. «How is Church of Norway's public communication on environmental ethics viewed by Norwegian leaders?». I Contemporary ecotheology, climate justice and environmental stewardship in world religions, redigert av Louk A. Adrianos, Tom Sverre Tomren et al., 234–251. Steinkjer: Embla Akademisk.

Jarness, Vegard og Maud Lauvstad Hansen. 2018. «Grønne grenser: Diskusjoner og likhetsidealer i den miljøbevisste middelklassen». *Norsk Sosiologisk Tidsskrift* 2 (3): 208–224.

Kjellberg, Seppo. 2000. Urban Ecotheology. Utrecht: International Books.

Meadows, Donella H., Dennis L. Meadows, Jørgen Randers og William W. III Behrens (red.). 1972. *The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*, New York: Universe Books.

Tomren, Tom Sverre. 2019. *Kyrkje, miljø og berekraft: Ein studie av miljøfråsegnene i dei store kyrkjesamfunna i perioden 1969–2019 og ein detaljanalyse av korleis Den norske kyrkja har arbeidd med det grønne skiftet gjennom 50 år*. Steinkjer: Embla Akademisk.

Tomren, Tom Sverre. 2021. «WWJD- What would Jesus do? – incarnation and soteriology in the light of Ecology». I Contemporary ecotheology, climate justice and environmental stewardship in world religions, redigert av Louk A. Adrianos, Tom Sverre Tomren et al., 70–83. Steinkjer: Embla Akademisk.

Tjelle, Einar. 2020. «Påvirker kirken miljø- og klimapolitikken? – innblikk i Den norske kirkes påvirkningsarbeid på klima, miljø og bærekraft». *Luthersk Kirketidende* 155 (14): 412–419.

White, Lynn. 1967. «The Historical Roots of Our Ecological Crisis». *Science* 155: 1203–1207. Sist besøkt 2.3.2023. <https://www.cmu.ca/faculty/gmatties/lynnwhiterootsofcrisis.pdf>.

1) Tilknytning til menigheten

- ☐ ansatt
- ☐ frivillig

2) Hvilket verv eller hvilken stilling har du?

- ☐ menighetsrådsleder eller -nestleder
- ☐ menighetsrådsmedlem
- ☐ medlem i diakoniutvalg
- ☐ grønn kontaktperson
- ☐ medlem i grønn gruppe, grønt utvalg e.l.
- ☐ prest
- ☐ kirketjener
- ☐ diakon
- ☐ kateket/menighetspedagog
- ☐ kirkemusiker
- ☐ annen stilling, annet verv, spesifiser: _____

3) Hvor lenge har du vært frivillig/ansatt i menigheten?

- ☐ mindre enn et år
- ☐ 1–5 år
- ☐ 6–10 år
- ☐ mer enn 10 år

4) Hvor gammel er du?

- ☐ 18–29 år
- ☐ 30–39 år
- ☐ 40–49 år
- ☐ 50–59 år
- ☐ 60–69 år
- ☐ 70 år eller eldre

5) Hvilket bispedømme tilhører menigheten?

- ☐ Oslo
- ☐ Borg
- ☐ Hamar
- ☐ Tunsberg
- ☐ Agder og Telemark
- ☐ Stavanger
- ☐ Bjørgvin
- ☐ Møre
- ☐ Nidaros

- Sør-Hålogaland
- Nord-Hålogaland

6) Ligger menigheten i ...

- Oslo
- en by/kommune med mer enn 50 000 innbyggere
- en by/kommune med mellom 5 000 og 50 000 innbyggere
- et bytettsted/kommune (2 000–4 999 innbyggere)
- en bygd/kommune (mindre enn 2 000 innbyggere)

7) Hvor lenge har menigheten vært «grønn menighet»?

- mindre enn et år
- 1–5 år
- 6–10 år
- 10–15 år
- mer enn 15 år

8) Har menigheten en grønn gruppe, et grønt utvalg e.l.?

- ja
- nei
- vet ikke

9) Er «Vår grønne menighet» innarbeidet i menighetens diakoniplan?

- ja
- nei
- menigheten har ingen diakoniplan
- vet ikke

10) Er «Vår grønne menighet» innarbeidet i andre planer menigheten har?

- menighetens overordnede strategiplan/handlingsplan
- trosopplæringsplanen
- misjonsavtale
- kirkemusikkplan
- vet ikke
- annen plan, spesifiser: _____

11) Hvem tok initiativet til at menigheten skulle bli «grønn menighet»?

- menighetsrådsleder eller -nestleder
- menighetsrådet
- enkelte, engasjerte menighetsrådsmedlemmer
- diakoniutvalget
- enkelte, engasjerte medlemmer i diakoniutvalg
- grønn kontaktperson

- grønn gruppe, grønt utvalg e.l.
- enkelte, engasjerte medlemmer i grønn gruppe, grønt utvalg e.l.
- prest
- kirketjener
- diakon
- kateket/menighetspedagog
- kirkemusiker
- andre, spesifiser: _____

12) Hvilke motivasjoner, tenker du, står bak dette initiativet? Menigheten vil ...

- delta i kirkens miljøengasjement.
- kjempe for en rettferdig fordeling av ressursene.
- styrke «grønne» perspektiver og muligheter, både i ord og handling.
- ta et synlig ansvar for vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.
- bidra til glede, takknemlighet og undring over Guds skaperverk.
- få del i et viktig redskap for å fange opp folks apati og håpløshet og hjelper til at folk faktisk kan utgjøre en forskjell.
- på denne måten være med på å kjempe for urfolksrettigheter lokalt og i Norge.
- peke både på det globale perspektivet ved klimarettferdighet og det lokale perspektivet.
- bli mer synlig i lokalsamfunnet og vil inngå samarbeid med andre krefter lokalt, både med andre menigheter, organisasjoner og lokalpolitikken.
- bli mer synlig for engasjerte folk, både i menigheten og lokalt, og kan trekke til seg nye mennesker.
- spille på lag med ungdommer og ungdomsorganisasjoner – dette dreier seg om deres fremtid.
- bli en del av et globalt nettverk av «grønne menigheter».

13) Hvem har (hatt) ansvar for å velge ut tiltakene?

- menighetsrådsleder eller -nestleder
- menighetsrådet
- enkelte, engasjerte menighetsrådsmedlemmer
- diakoniutvalget
- enkelte, engasjerte medlemmer i diakoniutvalg
- grønn kontaktperson
- grønn gruppe, grønt utvalg e.l.
- enkelte, engasjerte medlemmer i grønn gruppe, grønt utvalg e.l.
- prest
- kirketjener
- diakon
- kateket/menighetspedagog
- kirkemusiker
- andre, spesifiser: _____

14) Når du tar frem oversikten over tiltakskategoriene: Hvor mange tiltak har menigheten valgt i de forskjellige kategoriene?

- Forankring i menigheten, spesifiser antallet: _____
- Gudstjenestelivet, spesifiser antallet: _____
- Diakoni, undervisning og misjon, spesifiser antallet: _____
- Informasjon og samarbeid, spesifiser antallet: _____
- Innkjøp, forbruk, avfall, antall, spesifiser antallet: _____
- Energi, transport og reise, spesifiser antallet: _____
- Egne tiltak, spesifiser gjerne hvilke: _____

15) Har dere byttet ut tiltak i løpet av tiden som «grønn menighet»?

- ja, en gang
- ja, to ganger
- ja, tre ganger
- ja, oftere

16) Utdyp gjerne hvilke tiltak dere har byttet ut – og skriv gjerne også hva som var grunnene til at dere byttet disse:

17) Hvem har ansvar for oppfølging av «Vår grønne menighet»?

- menighetsrådsleder eller -nestleder
- menighetsrådet
- enkelte, engasjerte menighetsrådsmedlemmer
- diakoniutvalget
- enkelte, engasjerte medlemmer i diakoniutvalg
- grønn kontaktperson
- grønn gruppe, grønt utvalg e.l.
- enkelte, engasjerte medlemmer i grønn gruppe, grønt utvalg e.l.
- prest
- kirketjener
- diakon
- kateket/menighetspedagog
- kirkemusiker
- andre, spesifiser: _____

18) Blir «Vår grønne menighet» behandlet som sak i menighetsrådet hvert år?

- ja
- nei
- vet ikke

19) Hvor enig eller uenig er du følgende utsagn?

	helt uenig	litt uenig	hverken– eller	litt enig	helt enig
Det er motiverende at menigheten kan kalle seg «grønn menighet».	☐	☐	☐	☐	☐
Det bør være lettere å formulere egne tiltak, ikke bare velge fra en liste.	☐	☐	☐	☐	☐
Det er lett å få støtte fra andre, f.eks. biskopen eller fellesrådet, til å bli «grønn menighet».	☐	☐	☐	☐	☐
«Vår grønne menighet» er et konsept som samler store deler av menigheten.	☐	☐	☐	☐	☐
«Vår grønne menighet» er et egnet konsept for alle de voksne aldersgrupper.	☐	☐	☐	☐	☐
Det å jobbe sammen med andre «grønne menigheter» gir energi og motivasjon.	☐	☐	☐	☐	☐
«Vår grønne menighet» er et egnet konsept for arbeidet med barn og unge.	☐	☐	☐	☐	☐
«Vår grønne menighet» motiverer til å jobbe for økt engasjement rundt FNs bærekraftsmål.	☐	☐	☐	☐	☐
«Vår grønne menighet» gir kredibilitet i møte med andre lokale aktører.	☐	☐	☐	☐	☐
«Vår grønne menighet» preger menighetens gudstjenesteliv.	☐	☐	☐	☐	☐
«Vår grønne menighet» er en integrert del av andre deler av menighetens liv.	☐	☐	☐	☐	☐

20) Har dere i arbeidet med «Vår grønne menighet» opplevd motstand fra eller vanskeligheter med kirkelige aktører?

- ☐ kirkevergen/fellesrådet
- ☐ menighetsrådet
- ☐ biskopen/bispedømmerådet
- ☐ nei
- ☐ vet ikke

21) Spesifiser gjerne hva slags motstand fra eller hvilke vanskeligheter med kirkelige aktører dere har opplevd i arbeidet med «Vår grønne menighet»:

22) «Vår grønne menighet» er et viktig tema i følgende arrangementer og tiltak menigheten har:

- ☐ gudstjeneste på skaperverkets dag
- ☐ pilegrimsarbeidet
- ☐ gudstjeneste på høsttakkefesten
- ☐ samtale- eller bibelgrupper/samtale- eller bibelkvelder for voksne
- ☐ temakvelder eller arrangement for frivillige
- ☐ trosopplæringstiltak
- ☐ konfirmantundervisning
- ☐ ledertrening eller annet ungdomsarbeid

- tilbud for unge voksne

23) Spesifiser gjerne i hvilke arrangementer og tiltak «Vår grønne menighet» er et viktig tema og hvorfor:

24) Hvilke av de følgende aktører samarbeider dere med når det kommer til menighetens grønne engasjement?

- pilegrimsarbeid/pilegrimssenter
- andre tros- og livssynssamfunn
- andre kulturaktører, spesifiser gjerne:
- «grønne nettverk» innenfor Den norske kirke
- andre miljøorganisasjoner
- Besteforeldrenes klimaaksjon
- Fridays for future eller en annen ungdomsorganisasjon
- urfolksorganisasjon
- bydelen eller andre kommunale aktører
- ingen samarbeid med andre
- vet ikke

25) Spesifiser gjerne hva slags samarbeid dere har/har hatt med aktører når det kommer til menighetens grønne engasjement:

26) Hvis du skulle beskrive med egne ord hva engasjementet rundt «Vår grønne menighet» betyr for deg, hva ville du ha sagt da? – Skriv gjerne noen ord her:

27) Kan du tenke deg å bli kontaktet for et oppfølgende intervju rundt «Vår grønne menighet», kan du skrive inn e-postadressen din her:

«Vår grønne menighet» – intro

- Kort om prosjektet, om bakgrunnen for dette, anonymisering m.m.
- Kort om intervjupartneren.

«Vår grønne menighet» – lokal ansvarsfordeling

- Hvordan og når kom dette i gang, hvem dro det i gang og hvem drar det nå?
- Hvordan er samarbeidet rundt dette når det gjelder menighetsrådets ansvar?
- (Er det andre råd, grupper og utvalg som er involvert i dette?)
- Hvem/hvilke personer forbindes med dette engasjementet?
- Hvor står du i dette arbeidet (hva verdsetter du, hva synes du kunne ha vært annerledes ...)?

«Vår grønne menighet» – lokalt engasjement (i menigheten)

- Hvem/hvilke personer forbindes med dette engasjementet (herunder: aldersgrupper!)?
- Valg av tiltak/bytte av tiltak – hvem, hva, og med hvilke motivasjoner (innenfra, utenfra ...)? – Herunder: siktemålet er innretningen av konseptet.
- Er «Vår grønne menighet» en aktiv del av menighetens arbeid, menighetens selvforståelse og menighetens selvbilde?
- Hva tenker du om tittelen/betegnelsen «grønn menighet»?
- Hvilke felt innenfor menighetens aktiviteter, tilbud og arrangement er knyttet til «Vår grønne menighet» (gudstj., trosoppl., pilegrimsarbeid ...)?
- Er «Vår grønne menighet» et samlende konsept?
- Hvem når dere og hvem når dere ikke med «Vår grønne menighet»?
- Opplever du at menigheten er del av et større kirkelig klima- og miljøengasjement?
- Opplever du at «Vår grønne menighet» har en tros-side, er det et spiritielt, teologisk e.l. anliggende (skaper, skaperverk, vern om skaperverket, bærekraftsmål)?
- Fra hvem og hvor kan menigheten hente støtte, råd, veiledning (bispedømmekontor, Kirkerådet, prostifellesskap ...)?
- Opplever du motstand (menighetsråd, fellesråd, Den norske kirke, ansatte, frivillige ...)?
- Hvor står du i dette arbeidet (hva verdsetter du, hva synes du kunne ha vært annerledes ...)?

«Vår grønne menighet» – lokalt engasjement (i samarbeid med menigheten)

- Hvem/hvilke personer forbindes med dette engasjementet (herunder: aldersgrupper!)?
- Blir «Vår grønne menighet» opplevd som en del av menighetens selvbilde (utad)?
- Hvem er menighetens viktigste samarbeidspartnere innenfor det grønne?
- Hva/hvem gir energi, støtte og/eller råd ...?
- Opplever du at menigheten er del av et større (ikke-kirkelig/interreligiøst/urfolk) klima- og miljøengasjement?
- Opplever du motstand?
- Hvor står du i dette arbeidet (hva verdsetter du, hva synes du kunne ha vært annerledes ...)?

Avslutning

- Er det annet, mer – noe du vil tilføye?

Rapporten presenterer og analyserer resultater fra en spørreundersøkelse sendt til alle Den norske kirkes «grønne menigheter» og fra intervjuer med åtte frivillige og ansatte i noen av disse menighetene. Den norske kirke har i mange tiår målbåret et tydelig miljøengasjement og konseptet *Vår grønne menighet* har vært – og er – en bærebjelke i dette. I en situasjon hvor klima- og miljøkrisen fremstår som stadig mer alvorlig og hvor det kreves stadig større engasjement, var det interessant å se på de «grønne menighetene» på nytt. Vi spurte etter hvordan de involverte, både frivillige og ansatte, beskriver sine erfaringer, sin motivasjon og sitt engasjement. Vi undersøkte også hvilke faktorer som hindrer dynamikk og utvikling og hvilke samarbeidsrelasjoner som nevnes. Jevnt over finnes det en høy identifikasjon med konseptet, samtidig som det er preget av gjenkjennelighet og stabilitet og et innadvendt fokus. Samarbeid med andre aktører er ikke utbredt og internt er det diakonene som bærer mye av engasjementet. Avslutningsvis undersøkes det om den teologiske begrunnelsen for engasjementet, forvaltermotivet, har vært hemmende for en videre utvikling av ordningen *Vår grønne menighet*. Rapporten avsluttes med noen impulser til kirkens videre arbeid med ordningen.

KIFO Rapport 2023: 2

Rapporten er utgitt av:

KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning
Øvre Slottsgate 2B, 0157 Oslo

www.kifo.no
kifo@kifo.no

© KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning, 2023
ISBN 978-82-92972-63-2
ISSN 0807-7517

KIFO

INSTITUTT FOR
KIRKE-, RELIGIONS- OG LIVSSYNSFORSKNING